

TÜRKİYE'DE ENGELLİ BİREYLERİN SPOR POLİTİKALARINDAKİ YERİ

Nezihe ŞAŞMAZ KUŞHAN

Yüksek Lisans Tezi

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İlker ÖZMUTLU

Tez Numarası: 2022/132

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE ENGELLİ BİREYLERİN SPOR POLİTİKALARINDAKİ YERİ

Nezihe ŞAŞMAZ KUŞHAN

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Prof. Dr. İlker ÖZMUTLU

TEKİRDAĞ – 2022

Her hakkı saklıdır

KABUL ve ONAY

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
Çerçevesinde Prof. Dr. danışmanlığında yürütülmüş bu çalışma, aşağıdaki
jüri tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi
21/01/2022

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Jüri Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi
T. Üniversitesi
Asıl Üye

Dr. Öğr. Üyesi.
K. Üniversitesi
Asıl Üye

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi
ın “TÜRKİYE’DE ENGELLİ BİREYLERİN SPOR POLİTİKALARINDAKİ YERİ” başlıklı
tezi 21/01/2022 günü saat 14:00’da Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim –
Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul
edilmiştir.

Prof. Dr.
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

21/01/2022

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	ii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
TEŞEKKÜR	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ.....	1
Problem Cümlesi	2
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Önemi	3
Çalışmanın Yöntemi.....	3
Çalışmanın Sınırlılığı.....	6
1.TÜRKİYE’DE SPOR VE TEŞKİLATLANMASI	6
1.1. Sporun Tanımı ve Tarihsel Gelişimi.....	7
1.2. Cumhuriyet Öncesi Dönem Türk Spor ve Teşkilatlanması.....	10
1.3. Cumhuriyet Sonrası Dönem Türk Spor ve Teşkilatlanması	12
1.3.1. Yasal Düzenlemelerde Spor Faaliyetleri	12
1.3.1.1. Anayasa	14
1.3.1.2. Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler	15
1.3.1.3. Diğer Mevzuat	16
1.3.2. Türkiye’de Spor Faaliyetlerinde Yetkili Kamu Kurum ve Kuruluşları.....	17
1.3.2.1. Merkez Teşkilat	17
1.3.2.2. Taşra Teşkilatı	18
2.TÜRKİYE’DE SPOR POLİTİKALARI	19
2.1. Türkiye’de Spor Politikalarının Genel Çerçevesi Tarihsel Gelişimi	19
2.2. Hükümet Programlarında Sporun Yeri.....	23
2.3. Kalkınma Planlarında Sporun Yeri.....	32
2.4.Uluslararası Sözleşme ve Protokollerinin Türk Spor Politikalarına Etkisinin Değerlendirilmesi	38
3. TÜRKİYE’DE ENGELLİ BİREYLERİN SPOR POLİTİKALARINDAKİ YERİ	42
3.1. Engelli Birey Kavramı ve Türkiye’de Engelli Bireylere Yönelik Politikalar.....	42
3.1.1. Engelli Tanımı	43

3.1.2. Engelli Bireylere Yönelik Devlet Politikaları.....	45
3.1.3. Hükümet Programlarında Engellilerin Yeri.....	47
3.1.4. Kalkınma Planlarında Engellilerin Yeri	55
3.2. Engellilik ve Spor	60
3.2.1. Engelli Sporu	60
3.2.2. Paralimpik Oyunlar	61
3.2.3. Engellilerin Rehabilitasyonunda Araç Olarak Spor	63
3.2.4. Engellilerin Sosyal Bütünleşmesinde Araç Olarak Spor	64
3.3. Engellilere Yönelik Politikaların Spor Politikalarına Etkisi.....	65
3.3.1. Engellilerin Spor Faaliyetlerine Katılımında Karşılaşılan Sorunlar	65
3.3.2. Spor Politikalarında Engelli Bireylerin Yeri	66
3.3.3. Spor Mevzuatında Engelli Bireylerin Yeri	67
SONUÇ ve ÖNERİLER	70
KAYNAKÇA	73

SİMGELER VE KISALTMALAR

AİHS: İnsan Hakları ve Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BTGM: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GSB: Gençlik ve Spor Bakanlığı

GSGM: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

IPC: Uluslararası Paralimpik Komitesi

SGHM: Spor Genel Hizmet Müdürlüğü

SGM: Spor Genel Müdürlüğü

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TBESF: Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu

TESF: Türkiye Engelliler Spor Federasyonu

TESYE: Türkiye Engelliler Spor ve Eğitim Vakfı

TİCİ: Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı

TİESF: Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu

TMPK: Türkiye Milli Paralimpik Komitesi

TÖSF: Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu

TÖSSF: Türkiye Özel Sporcular Spor Federasyonu

TSK: Türkiye Spor Kurumu

TZESF: Türkiye Zihinsel Engelliler Spor Federasyonu

WB: Dünya Bankası

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

YBTE: Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü

ÖZET

Dünya Engellilik Raporu'na göre dünya nüfusunun %15'inin engellilik yaşadığı tahmin edilmektedir. Türkiye'de ise engelli nüfusuna dair kesin bir veri bulunmamaktadır. Sayısal verilerin kesin olmamasına rağmen Türkiye Engelliler Konfederasyonu ülkemizde bulunan engelli sayısının nüfusa oranla %10'dan daha az olmadığı tahmininde bulunmuştur.

Engelli bireylerin rehabilitasyonu fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan incelendiğinde yapılan pek çok araştırma sporun olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Bu sebeple engelli bireylerin spor aracılığıyla topluma katılımları ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanması, spor politikalarının sosyal ve kuşatıcı amaçlarına da katkı sunmaktadır.

“Türkiye’de Engelli Bireylerin Spor Politikalarındaki Yeri” başlıklı bu çalışmada; spor politikaları kapsamında “herkes için spor” hedefinin, engelli bireyler için oluşturulan spor hedefleri ile uyumlu olup olmadığı ve bu uyumun nasıl tasarlandığı araştırılarak ortaya konulacaktır. Bu çerçevede spor politikalarına kaynaklık eden ilgili mevzuat ve temel stratejik belgeler üzerinde incelemeler yapılmış ve konuya ilişkin tartışmalara yer verilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda; engelli bireylere yönelik spor politikaları oluşturulurken sosyal, ekonomik ve kültürel hedeflerin yaşama geçirilmesinde yaşanan aksaklıklara ve sorun alanlarına ilişkin, hedefe uygun somutlaştırılmış çözüm önerilerine ve işlevsel mekanizmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Politikaları, Engellilik, Engelli Birey, Engelli Sporu

ABSTRACT

According to the World Report of Disability, 15 % of world population is having disabilities. There is no exact data about population of persons with disabilities in Turkey. Nevertheless The Confederation of the Persons with Disabilities estimates that persons with disabilities are more than 10% percent in proportion to Turkey's population.

The physical, physiological and social researches shows that sport has positive impacts on the rehabilitation of persons with disabilities. According to these results, ensuring the participation and integration of the disabled persons to society also contributes to the social and embracive objectives of social policies.

In this thesis named as "*The Status of Disabled Persons in Sports Policy*" it is examined if the stated sports objectives about disabled persons are compatible with the "sports for all" objective of the sports policy, and how these policies are designed. For this purpose, the related legislation and the main strategic documents are analysed and relevant discussions are reviewed.

As a conclusion it can be said that, while designing sports policies for disabled persons, well-targeted, well-constructed prescriptions and functional mechanisms are required for flaws and problematics faced within the realisation of social, economic and cultural goals.

Key Words: Sport, Sports Policies, Disability, Person with Disabilities, Disabled Sports

1.GİRİŞ

Spor geçmişten günümüze, elit uğraşı niteliğinin yanı sıra kitlesel olma niteliğini de taşımaktadır. Modern toplumlarda spor, yalnızca sağlıklı bir yaşam ve vücut sahipliği eylemi olmaktan çıkarak, aksiyolojik birtakım nitelikleri de yüklenmiştir. Böylece sağlık yönüne ek olarak spor, barış ve hoşgörünün sembolü olmak bakımından da bir kazanım haline gelmiştir. Sosyal devlet yapısının hakim olduğu toplumlarda spora ilişkin temel hedef “herkes için spor” anlayışı çerçevesinde bir perspektifle ele alınmış ve topluma yayılmış kitlesel spor hedeflerinin temel donanımları bu kapsamda revize edilmiştir. 20’nci yüzyıl itibarıyla dezavantajlı grupların temel olarak hedef grup olarak belirlendiği sosyal, ekonomik ve siyasal politikalar, spor politikalarının temel strateji ve hedeflerine de doğrudan ve dolaylı etki göstermiştir. Dezavantajlı gruplar içinde değerlendirilmekte olan engelli bireyler, dünya nüfusunun yaklaşık %10’una tekabül ederken, ulusal sınırlar içinde nüfusun %6,9’una tekabül etmektedir. Engelli haklarının anayasal korumaya kavuşması ve sosyal politikalar kapsamında değerlendirilmesi II. Dünya Savaşı’nın ardından toplumların gündemine girmiştir. Bu bağlamda engelli bireylere yönelik sosyal politikaların oluşturulmasında hem hedef ve strateji belirlenmesi hem de bireylerin engel durumlarına odaklanmak yerine genel kapasitelerine odaklanmış politikaların üretimi, yönetim pratikleri bakımından görece yenidir. Ayrıca bu durum, sosyal devlet açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

Sunumu planlanan çalışmanın *konusu*, engellilere yönelik politikaların, spor politikalarının oluşturulmasında etkilerinin göz önünde bulundurularak, engelli spor politikalarının çerçevesinin saptanması ve spor disiplini kapsamında ilgili mevzuat, ilgili kurum ve kuruluşların stratejik hedef ve planları ile hükümet ve kalkınma programları doğrultusunda incelenmesidir.

“*Türkiye’de Engelli Bireylerin Spor Politikalarındaki Yeri*” başlıklı çalışma kapsamında, spor ve teşkilatlanması, engelli tanımı ve engelli birey kavramsal çerçevede ele alınmıştır. Engelli bireylere yönelik temel sosyal politikaların kurumsallaşması ve buna ek olarak spor politikalarının geliştirilmesinde engelli spor politikaları alanında konumunun saptanabilmesi adına, temel yaklaşımın spor mevzuatı ve hükümet programları ile kalkınma program metinlerinde incelemesi yapılmıştır. Spor teşkilat yapısı doğrultusunda engelli bireylere yönelik spor politikalarının incelemesinin yapıldığı program metinleri ile arasındaki aksaklıklar tespit edilmeye ve uyum çözümlenmeye çalışılmıştır.

“Türkiye’de Engelli Bireylerin Spor Politikalarındaki Yeri” başlıklı çalışmanın birinci bölümünde Türkiye’de spor ve teşkilatlanması kuramsal ve tarihsel bir incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde spor politikalarının genel çerçevesine yer verilmiş, spor politikalarının oluşturulmasında etkin bakanlıklar ve uygulamalarına dikkat çekilerek, uluslararası sözleşmeler ile sözleşmelerin ulusal yansımaları ve etkileri ele alınmıştır. Üçüncü bölüm doğrudan çalışmaya adını veren Türkiye’de engelli bireylerin spor politikalarındaki yerinin saptanmasına ilişkin spor politikaları çerçevesi içinde oluşturulmuştur.

Problem Cümlesi

Çalışmanın temel problemi, “engelli bireylere yönelik spor hedeflerinin, spor politikalarının oluşturulması sürecini ana hatlarıyla nasıl etkilediği” sorusuna odaklanmaktadır. Bu amaçla; belirlenen sosyal politika hedeflerinde engelli bireylerin nasıl konumlandırıldığı, kalkınma planları ve hükümet programlarına bu hedeflerin nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Ayrıca söz konusu politika belgeleri üzerinde engelli bireylere ilişkin spor hedeflerinin sosyal politikalar ile uyumluluk dereceleri araştırılmıştır. Bu kapsamda, tarihsel olarak, hedefler ile politikaların uyumunun nasıl geliştiği, bunun tespitinin olanaklı olup olmadığı problemi incelenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı engelli bireylerin toplumun hemen hemen her alanında etkin ve sosyal açıdan üretime aktif katılım göstermesine olanak sağlama fonksiyonunun sistematize edildiği, önemli sosyal prensip ve sorumluluklarından biri olarak kabul edilen günümüz koşulları altında engellilere yönelik politikaların spor politikaları kapsamında konumunun saptanmasıdır. Bilimsel araştırmaların genel amaçları betimleyici, keşifsel ve açıklayıcı olarak üçe ayrılmaktadır. Keşifsel amaç, araştırmanın ilk evresini ortaya koyar; araştırma konusuna dair bilinmeyenlerin araştırılmasıdır. Açıklayıcı amaç, araştırma konusunun veya sorununun temel aldığı kuramın nedensel olarak açıklanmasına veya açıklamanın test edilmesine odaklanır. Betimleyici amaç, problem cümlesi ile başlar ve problem cümleye kaynaklık eden meselenin oldukça detaylı bir çerçevesinin oluşturulmasına odaklanır (Neuman, 2020, s. 89-93). Bu bakımdan çalışmada betimleyici ve keşifsel amaçlara bağlı araştırma konusu/sorunu içe içe bir yapıda kullanılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Gelinen noktada günümüz koşulları altında engelli bireylere yönelik sosyal politikalar alanında yaşanan değişim; spor politikalarının mevzuat, stratejik hedef, plan, programlar ve hükümet programları ile kalkınma planlarında konumlandırılmasında temel etkilerine yönelik bir inceleme yapılması isteğini ortaya koymuştur. Engelli bireylere yönelik sosyal politikalarından bağımsız olmayan spor politikaları uygulamada farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle mevzuat ve programlar üzerinden engelli bireylere yönelik spor politikalarının kurulmasında baz alınan ana eksen, spor politikalarının hareket noktasında engelli bireylere yönelik temel pratiklerinde bir değerlendirme yapılması isteğini de beraberinde taşıması araştırmanın önemini arz etmektedir.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmanın *yöntemi*; metodolojik olarak epistemolojik düzeyde, yorumlayıcı araştırma yaklaşımı üzerinden araştırma deseni stratejilerinden nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu noktada nicel ve nitel araştırma desenlerinin temel özelliklerinin ayırımına ilişkin değerlendirmelere yer vermek faydalı olacaktır.

Nitel ve nicel araştırma arasındaki temel farklılıklardan birisi araştırmaya ilişkin esas ilkeler bakımından varsayımlarının farklılığına ilişkindir. Bunun kaynağındaki en önemli sebeplerden birisi ise araştırmanın hâkim yaklaşımından doğmaktadır. Nicel araştırmanın pozitivist yaklaşıma uygun araç ve tekniklerle gerçekleştirilmesi daha elverişli bir görünüm sergilemektedir. Bu doğrultuda nitel araştırma ise yorumlayıcı yaklaşıma uygun bir görünüm ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda nicel ve nitel araştırmanın ilkesel düzeyde araştırma sunumunda farklılaşan bir dil sergilemeleri kaçınılmazdır (Kümbetoğlu, 2019, s. 151-153). Kısaca ifade etmek gerekirse nicel araştırmanın dili sayı ve sembollerle şekillenmeye daha elverişli iken; nitel araştırma sözsel ifadeyi kullanma açısından daha elverişlidir. Bu bakımdan nicel araştırma değişken ölçümü ve hipotez test etmeye odaklanırken, nitel araştırma ise doğal akışın ilkelerini ölçmek veya test etmek yerine akışa ilişkin incelemeler yapmaya odaklanmaktadır. Nicel araştırma olanı keşfetmekle ilgiliyken, nitel araştırma olanı yorumlamakla ilgilidir. Tüm araştırmalar, nicel veya nitel olması fark etmeksizin, bir sorunun cevaplanması çabasıyla ilgilidir. Fakat buradaki ayırımın doğuşu, sorunun cevaplanmasında izlenen yol ve yöntemlerin farklılaşmasındandır. Bu farklılık araştırma deseni ile ortaya konmaktadır. Nicel araştırmada doğrulama ve yanlışlama, çıktı ve etkilere odaklanarak

işlemektedir. Hipotezin doğrulanması veya yanlışlanması belirli koşullar altında işleyişinin keşfedilmesine bağlı olarak işlemektedir (Neuman, 2020, s. 108). Bu çalışmada, nitel araştırma deseninin tercih edilmesinde önemli etkenler ise, nitel araştırmanın önemli unsurları ile bağlantılıdır. Nitel araştırmada bağlam, süreç ve yorumlamanın önemi, çalışmanın hareket noktasını teşkil eden temel unsurlar ile doğrudan örtüşme sağlamaktadır. Metodolojik ve yöntemsel açıdan tarihsel sınıflandırma üzerinden değerlendirme konusu edilen Türkiye’de Spor ve Teşkilatlanması başlıklı Birinci Bölümün tarihsel kökenlere ilişkin yapılan ayırımında kullanılan temel teknik nitel yöntemle ilgili anlatı analizi aracı dönemselleştirme olarak tercih edilmiştir.

Anlatı analizi, bir veri analiz ve açıklama yöntemidir. Anlatı analizi verileri düzenlemek için bir taslak ve açıklama modeli işlevini üstlenir. Carr’ın ifadesiyle; “Tarihin dönemlere ayrılması bir olgu değil, zorunlu bir hipotezdir.” Dönemlere ayırma yöntemi ile farklı dönemlerin neden farklılaştığını belirlemek ve ayırımı yapılan dönemler için ortak ve farklı unsurların neler olabileceğini anlamak için elverişlidir. Ancak dönemselleştirme ile yapılan ayırımların kurgusal olduğu unutulmamalıdır. Ancak kurgusal ayırımın keyfi olamayacağı hususuna da dikkat çekilmelidir. Dolayısıyla dönemselleştirilen tarihsel zamanın bölümlenmesi, tarihsel açıdan birçok meseleyi etkileyecek koşullar tespit edilmeli ve ayırım bu doğrultuda oluşturulmalıdır (Neuman, 2020, s. 835). Bu çalışmada, dönemselleştirme bir anlatı analizi aracı olarak “Türkiye’de Spor ve Teşkilatlanması” başlıklı Birinci Bölümde, tarihsel kökenlere ilişkin yapılan ayırımında kullanılmıştır

Nitel araştırmada ise nedensel ilişkilerin kurulması, sürece ilişkin ayrıntıların betimlenmesi ve hipotezlerin geliştirilmesi söz konusudur. Nicel ve nitel araştırma ayırımının bir diğer farklılık unsuru ise tercih edilen araştırma izleğinden doğmaktadır. Nicel araştırma doğrusal izlek ile sistematik bir mantık kullanımı doğrultusunda oluşturulur. Nitel araştırma mantığı pratiklere ve sürece bağlı olarak şekillenir ve bu nedenle doğrusal olmayan araştırma izleği kullanılır. Bu çalışmada doğrusal olmayan araştırma izleğinin kullanılması bu ayırma bağlı bir unsur olması bakımından söz konusudur.

Doğrusal izlekte araştırma sürecinde yer alan tüm aşama ve takip edilecek adımlar belirlenmiş durumdadır. Doğrusal olmayan araştırma izleğinde ise araştırma sürecine dair adımlar ve aşamalar döngüsel veya tekrarlı olabilir. Bu nedenle doğrusal izlek nicel yöntemle daha uygun ve elverişli bir izlek olarak değerlendirilirken, doğrusal olmayan izlek nitel yöntemle bağlı araştırmada daha sık kullanılan izlektir (Neuman, 2020, s. 914). Zira doğrusal olmayan izlek,

araştırma esnasında yeni ve yan soruların oluşturulması, araştırılması açısından daha elverişlidir.

- ***Doküman incelemesi***

Nitel yöntemle gerçekleştirilen çalışmanın veri toplama tekniği doküman inceleme olarak seçilmiştir. Doküman incelemesi, araştırma konusuna dair olgu ve olaylara kaynaklık eden ve bunlara ilişkin yazılı belgelerin incelendiği veri analiz tekniğidir (Kıral, 2020, s. 173). Araştırma konusunun veya sorusunun gerektirdiği bilgi ve kavram setini, gözlem veya görüşme tekniğinin kullanımına ihtiyaç duyulmaksızın belge ve doküman inceleme tekniği aracılığı ile elde etmek mümkündür. Doküman incelemesi hem maliyet hem de zaman tasarrufu açısından avantaj sağlamaktadır. Araştırma konusuna veya sorusuna bağlı olarak kullanılacak dokümanların seçimi gerçekleştirilir.

Doküman incelemesi tekniğinde hangi dokümanların kullanılması gerekeceği hususunda, hareket noktası araştırmanın problem cümlesi ile ilişkilidir. Bu aşamada bir kurum ile bağlantılı olarak araştırmanın yürütülmesinde kullanılacak kaynaklar kurum raporları, basın açıklamaları, mali kayıt ve tutanaklar, kurum yazışmalarıdır. Ayrıca dergi, kitap, kişisel belge ve kayıtlar da doküman analizinde kullanılabilir. Bu çalışmada ise çalışmanın “engelli bireylere yönelik spor hedeflerinin, spor politikalarının oluşturulması sürecini ana hatlarıyla nasıl etkilediği” problem cümlesine bağlı olarak spor politika belge ve dokümanları kullanılmıştır.

Doküman inceleme ile ihtiyaç duyulan veri hem zaman hem de mali açıdan bir tasarruf unsuru oluşturmuştur. Ayrıca araştırma için gereken veri, gözlem veya görüşme ihtiyacı duyulmaksızın dokümanlar aracılığı ile elde edilmiştir. Çalışmada doküman incelemesinin tercih edilme sebeplerinden en önemlisi, ulaşılması güç özneler olarak sosyal politikaları oluşturan kişi ve kurumlarla doğrudan bağlantı kurulmasına ihtiyaç duyulmaksızın bilgi toplama aracı olarak kullanılabilmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 187-188). Ayrıca organize edilmiş metinler olarak düzenlenen söz konusu politika belgeleri, nitelik bakımından araştırmada geçerlilik ve güvenliğin artırılmasında etkili veri kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılığı

Çalışmanın *sınırlılığı* doğrultusunda; engelli bireyler temel olarak spor disiplini bakımından ortaya konulmuş mevzuat, spor politikalarına etki eden sosyal politika araçları ve tarihsel okumalar yönünden değerlendirilmektedir.

Engel türleri ve sınıflandırmaları dört temel grupta değerlendirilmekte ve engellilik engel sebeplerinin ortaya çıkışı bakımından farklı kategoriler kapsamında her bir tür bakımından değişken unsurlar ile ele alınmaktadır. Çalışmanın kapsamı bir engel türü ya da sınıflandırılmış kategorik bir yaklaşım ile değil spor politikalarının toplumsal olarak dezavantajlı gruplardan kabul edilmiş engelli bireylerin bir bütün olarak kabul edildiği yaklaşım ile belirlenmiştir. Zira engelli bireylerin tek tek her bir engel türü bakımından spesifik bulgu ve unsurları ile ele alınması ve spor politikalarının pratik kapsamında yer alan spor faaliyetleri kategorileri ile tek tek değerlendirilmesi ayrı ayrı araştırma konusu edilebilecek kadar geniş bir kapsamdadır. Bu bakımdan engel türleri ve sınıflandırmaları bakımından tek tek değerlendirme ile oluşturulmuş spesifik bulgusal çalışmalar ikincil materyaller olarak çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

1. TÜRKİYE’DE SPOR VE TEŞKİLATLANMASI

Spor neredeyse insanlık tarihi ile eşdeğer bir varlık gösterdiği ön kabulünün yanı sıra bir eğlence ve faaliyet aracı olarak genel bir görünüm arz etmesine karşın, günümüz modern ve sosyal devlet işleyişi içerisinde artık ekonomik, sosyal ve politik açıdan da ele alınmaktadır. Bu durum spor ve sportif faaliyetlere ilişkin olarak ulusal ve uluslararası bir mahiyet yüklenmesi ile sosyal ve kültürel bir araçsallık yönü ile sporu gündemimize getirmektedir. Sporun yapısal, araçsal ve mekanizmaları yönünden içeriğinde, işleyişinde meydana gelen değişimin yürütülmesinde en etkili araçlardan biri olarak spor politikalarının belirlenmesindeki temel sacayaklarından ilki ‘spor teşkilatlanması’ olarak ifade edilebilir. Çalışmanın ilk bölümünde; spor politikalarının analizinde temel olgular ele alınmıştır. Bu amaçla; sporun olgusal açıdan tanımlaması yapılmış, devletin spor politikasını belirlemede geçirdiği dönüşüm, tarihsel açıdan bu olgunun gelişim süreçleri ve tarihsel kırılma noktaları ele alınarak açıklanmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de spor teşkilatlanması, bu değişim ve dönüşüm süreçlerinde spor politikalarının hedef ve işleyişlerine ışık tutması amacıyla irdelenmiştir.

1.1. Sporun Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Spor özellikle geçirdiği tarihsel dönüşümler göz önünde alındığında bugün bulunduğumuz noktada modern anlamda doğrudan ve kesin bir tanımlama ile ifade edilmesi güç bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan Kurthan Fişek ‘sporun ne olduğu?’ sorusunun cevabına kesin bir ifade ile yer vermenin ötesinde tarihsel bağlamı içkin bir biçimde benzetmeler yolu ile çıkarımda bulunmuştur. Fişek’e göre spor, genel bir ifade ile insanlığın doğal düzende varoluşuyla özdeşleşmiş temel yaşam kodları üzerinden hayatta kalma mücadelesinin barışçıl bir benzetimidir (Fişek, 1985).

Spor tarihsel bakımdan insanlığın yaşam koşullarına bağlı olarak doğa hali içindeki fiziksel opsiyonlarını ve kuvvet kaynağını yönlendirmesine bağlı olarak şekillendirilmiş bir başlangıca işaret etmektedir. Doğa şartları dahilinde çevresel faktörlerle sürekli bir mücadele gerektiren yaşam koşulları nedeniyle insanın bulunduğu alan içerisinde hayatta kalma, beslenme ve yaşamını sürdürme faaliyetleri hareket etme bağlamında çeviklik ve hız unsurlarının geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum ise çekme, itme, zıplama ve koşma gibi temel sportif hareketlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. İlkel yaşama dürtüsüne bağlı ortaya çıkan bu hareketler, modern insanlığın yaşam alanı içerisinde ise spor olarak adlandırılan hareket kombinasyonlarına kaynaklık etmiştir. İlkel alanda hayatta kalma içgüdüğü ile şekillenen bu hareket skalası, modern alanda bir bütün olarak çeşitlenen amaçlara yönlendirilmiş bir biçimde tezahür etmektedir. Dolayısıyla bu tarihsel gelişim kodları göz önünde bulundurulduğunda, modern anlamda kural ve amaçları saptanmış sportif faaliyetlerin türleri ve temel disiplinleri düz bir hat üzerinde gelişim göstermemiş, nesilden nesile içinde yer aldığı kültürel kodlara da bağlı olarak toplumsal bir aktarımdan da beslenmiştir. Toplumsal kültürün şekillendiği coğrafyanın doğal özellikleri aktarılan spor köklerini de etkileyen bir faktör olarak ifade edilebilir. Çünkü fiziksel olarak güçlü ve saldırgan hayvanların büyük ölçüde yer aldığı toplumsal bir yaşam alanında bulunanların spor becerilerinin temelinde, güreş ve boks gibi beden kuvvetine dayalı sporlara yatkınlığının gözlemlenmesi bu doğrultuda değerlendirilebilmektedir. Küreselleşmenin etkisi ile sporun evrensel bir dil olarak farklı misyonlar yüklenmesi ile birlikte toplumlar arası bir iletişim mekanizması olarak işleyiş göstermesi, sporun tarihsel açıdan toplumsal dönüşümlerden doğrudan ve dolaylı olarak hem etkilenen hem de etkileyen bir disiplin olma niteliğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle evrensel niteliğinin kesinleştiği noktada sporun geniş kitlelere hitap eder özelliği toplumsal bir mekanizma olarak kurallı ve sistematik bir şekilde cereyan etmesini gerekli kılmıştır (Kurt, Kılıç, Kılıç, & Özbayraktar, 2013).

Spor kavramsal olarak tanımlanması yönünden tek ve kesin bir ifade ile değerlendirilebilecek düzeyde ortak bir sonuç ile ele alınamamakla beraber algısal düzey bakımından hemen hemen bir uzlaşma ile değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle sporun belirli unsurlarına bağlı olarak kategorize edildiği çeşitli teori ve yaklaşımları ile birlikte değerlendirilmesi ile spora ilişkin bilimsel çalışmaların temel bakış açılarına yer verilebilmektedir. Bu temel kategorik yaklaşımlardan öne çıkan örneklerinden biri Lenk'in spor ayrımında görülebilir. Lenk sporu, performans, gösteri, rekreasyonel, sağlıklı yaşam, engelli bireylere yönelik, formal ve informal spor olarak bir ayrıma tabi tutmuştur (Filiz, 2002).

Baron de Coubertin'in spor tanımında ise temel bileşke risk ve kas faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanıma göre spor; sonuna dek risk alma ve gelişme isteği bağlamında irade dahilindeki, disiplinli ve alışkanlığa dayanan yoğun kas faaliyeti olarak ifade edilmiştir (Kartal, 2020).

Spor filolojik inceleme bakımından Fransızca'dan köken alarak; *“disporter,desport”* sözcüğünün işaret ettiği üzere eğlenme, dikkati yönlendirme anlamını içeren bir biçimde hece düşmesi ile 17'nci yüzyıl itibarıyla *“sport”* şekli ile literatürde yerini almıştır. Tüm bu bileşke ve bakış açılarının günümüz sistematigi içerisinde spora ilişkin yönlendirmede bulunduğu en temel tanımlamaya göre ise spor; *“kişisel ve toplu yarışlar şeklinde belirlenmiş ana kurallar ekseninde cereyan eden beden hareketlerinin tamamı”* şeklinde ifade edilebilir. Modern spor tanımlamalarından birine de Avrupa Konseyi Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nca 12 no'lu Genel Politika Tavsiyesi giriş metninde; *“Spor, sosyal ilişkileri düzenleyerek veya tüm seviyelerde rekabet etmenin sonuçlarını ortaya koyarak; ruhsal ve fiziksel sağlığı korumayı veya geliştirmeyi amaçlayan kişisel ya da bir grubun parçası olma vasıtasıyla ortaya çıkan tüm fiziksel aktiviteler.”* şeklinde rastlanmaktadır. Dolayısıyla tüm bu yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda spor; belirlenmiş kurallar çerçevesinde rastlantısal yahut organizasyonel bir biçimde eğlence ya da ruhsal/bedensel gelişimi amaçlayarak ortaya çıkan bedensel aktiviteleri kapsayıcı niteliklerin tümünü içeren bir anlam ortaya koymaktadır (Asilzade). Sporun sanatsal açıdan tanımına göre: bedenin kuvvet, yetenek, estetik yönlerinin gelişimini ve kişisel irade, özgürleşim ve düşünsel yapısını sistematize etmek ve tüm bu işleyişi sağlıklı yaşam amacına yönlendirerek ortaya koyma faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kartal, 2020)

Modern yaşamın içerisinde sağlık, eğlence, toplumsal imaj ve buna bağlı olarak hem bireysel hem de toplumsal estetik, statü kazanımları gibi biyo-psiko-sosyal işleyişi ile

karşımıza çıkmakta olan sportif faaliyetler hem bireysel hem de toplumsal boyutlarıyla kitlelere yayılma eğilimi göstermiştir. Sporun bir mekanizma olarak toplumsal yaşam içinde oluşturduğu beklentilere yanıt olabilme özelliği tarihsel olarak dönüşüm geçirmiş ve bu anlamda Türk toplum yapısı içinde de kültürel kodları da dahil olmak üzere farklı amaç ve boyutlarıyla çeşitli faaliyetler ile var olmuştur (Türkay & Aydın, 2017). Pache'nin spor tanımı ise oyun zevki, başarı ve kazanma duygusunun sağlıklı bir beden gelişiminde kişinin iradi hareketlerini buna göre önceleyerek, fiziksel olarak gerçekleştirdiği faaliyetlerin tümü olarak ifade edilebilir. Türk spor literatüründe öne çıkan spor tanımlamalarından birine göre; belirli kurallar dahilinde ister maddi kazanç motivasyonu ile ister kişisel zevk ve eğlence motivasyonu ile bireysel yahut ekip olarak, ekipmanlı yahut ekipmansız olarak rekabet unsuru çerçevesinde kişisel, fiziksel ve zihinsel kabiliyetlerin kullanılması ve gelişiminin sağlanması amacıyla yapılan etkinlikler kapsamında ortaya çıkan faaliyet kümelerine işaret edilmektedir. Öne çıkan bir başka tanımlamada spor, kişinin bedensel ve zihinsel kuvvet ve becerilerini rakiplerine karşı kurallı bir müsabaka dahilinde sınama faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir (Kartal, 2020).

Spor yalnızca bedensel, fiziksel bir yaklaşımla ele alınması halinde modern anlamının modern toplum ve birey üzerindeki etkileri ihmal edilen bir yaklaşım olarak değerlendirilmiş olacaktır. Bu bakımdan sosyal yapıya ek olarak, sporun birey bakımından bir diğer boyutunda temel bir hak olarak; bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı şeklinde değerlendirilmesi önemlidir. Sporun evrensel değerler kümesi içerisindeki konumu bakımından da disipline yapısı doğrudan bireyin kişisel yaşantısında başarıyı ve gelişimi tetikleyici bir unsur olarak ifade edilebilir. Avcı-toplayıcı toplum sürecinden başlamak üzere neredeyse uygarlık tarihi ile eşgüdümlü hareket eden spor, toplumsal ve sosyal kurallar bütünü olarak hukuk sistemi içerisinde de konumlandırılmıştır. Ayrıca spor, devlet politikalarının belirlenmesinde sadece fiziksel sağlık bakımından değil aynı zamanda zihinsel sağlığın da bir unsuru olarak devlet tarafından bizzat teşvik edici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu durum sporun yeknesak bir hak anlayışının ötesinde konumlandırılmasına yol açmıştır. Spor sağlık hakkının da bir unsuru olarak katkıda bulunmuştur (Kartal, 2020). Unsurların bir aradaki görünümünün yanı sıra sporun bir hukuk ve hak alanı, bir eğitim ve iş alanı, uzmanlık alanı ve de hobi ve kitlelere yayılması ile bir politika unsuru olarak var olması, sporun birçok farklı disiplin içinde sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve teknik boyutları ile değişken unsurlar yönünden bir çalışma ve inceleme nesnesi olarak kurulabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada sporun yapısal niteliği

bakımından yapılan ayırım, sporun geçirmiş olduğu tarihsel dönüşümün tarihin ve sosyal yaşamın olağan ve olağanüstü akışından doğrudan etkilenmesi nedeniyle; Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası şeklinde incelenmiştir.

1.2. Cumhuriyet Öncesi Dönem Türk Spor ve Teşkilatlanması

Anadolu toplumlarına miras kalan ve temelinde tarihsel açıdan Hititlerden Selçuklulara intikal eden spor anlayışında savaşçı özelliklerin ağırlık kazanmasına binaen spora bakış açısında değişimin ilk kez Osmanlılarda görüldüğü ifade edilebilir. Bu bakımdan doğrudan sportif faaliyetler tam bir disiplin olarak işlememiş olsa dahi savaşçı özelliklerinin temel olduğu bu spor anlayışının Anadolu toplumlarında 19'uncu yüzyılın ortalarına dek hüküm sürdüğü ifade edilebilir (Fişek, 1985).

Türk toplum yapısı içerisinde erken dönemlerden itibaren çeşitli amaçlar ve işlevler dâhilinde yerini alan sportif faaliyetler, göçebe ve savaşçı toplum yapısı üzerinden yerleşik yaşantı içinde de gelişimini sürdürmüştür. Osmanlı Dönemi'nde spor teşkilatlanmasının temelinde yer alan sporu destekleyici ve teşvik edici unsurlar ahilik, spor tekkeleri ve vakıflar olarak karşımıza çıkmaktadır (Türkay & Aydın, 2017).

Sporun Batıdaki işleyişinde bireylerin kulüpler aracılığıyla bir araya geldiği oluşumlara 17'nci yüzyıl itibarıyla rastlanmaktadır ancak Osmanlı'nın geleneksel yapısının spor alanında faaliyet gösterdiği kulüplerin oluşumu 19'uncu yüzyıl itibarıyla söz konusu olabilmıştır. Bu anlamda Osmanlı'da karşımıza çıkan spor faaliyeti amacıyla kurulan ilk kulüp olarak "The Imperid Yatching&Boating Club" 1872 yılında oluşturulmuştur. Kulübün ilk başkanlığını İngiliz Amiral emeklisi Paşa Hobart Hampten yürütmüştür. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte Osmanlı'da hızlanan batılılaşma faaliyetlerinin bir yansıması da spor disiplini içerisinde etkisini göstermiş ve dolayısıyla Avrupa menşeli bir etki ile futbol, yabancıların kulüp etkinliklerinde yoğunluklu olarak görüldüğü bir yansıma içinde Osmanlı'da da oynanmaya ve örgütlenmeye başlamıştır. İngilizlerin İstanbul'da Moda, Kadıköy ve Imogene; İzmir'de Apollon, Pelops, Evangelidis ve Football&Rugby Panianios kulüpleri, İzmir'de Rumlar tarafından kurulan Elpis ve Ermeniler tarafından Dork kulübü (Canşen, 2015), yönetimlerinin yabancılar tarafından yürütüldüğü kulüpler olduğu gibi sporcularının da genel olarak yabancıardan oluştuğu kulüpler olarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Türklerin kurmuş olduğu Siyah Çoraplılar Futbol Kulübü Kadıköylü bir grup gencin kendi girişimleri ile var olmasına karşın, dönemin koşulları altında cezai yaptırımlara bağlı olarak kısa ömürlü olmuştur. Bu bakımdan bu ilk kulüp girişimi ilk maçında baskınla sonuçlanarak, baskın sonucunda kulübün oyuncuları cezalandırılmıştır (Çelik & Bulgu, 2010).

1900'lü yıllara gelindiğinde günümüze dek varlıklarını sürdüren kulüplerden Beşiktaş Jimnastik Kulübü, Galatasaray Spor Kulübü ve Fenerbahçe Spor Kulübü kurulmuş ilk Türk kulüpleri olarak yerlerini almışlardır. Devamında ise Süleymaniye, Vefa ve Türkgücü gibi kulüpler ile birlikte Anadolu'nun da spor kulüpleri kuruluşları gerçekleşmiştir. Cumhuriyet öncesi süreçte kulüp örgütlerinde öne çıkan gelişmelerden başlıcaları; 1910 yılında İstanbul Futbol Birliği'nin 1909 Cemiyetler Kanunu bakımından tescilli kulüplerin başlangıcı ile oluşturulan "İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi" ve 1913 yılında okul kulüplerinin çoğunlukta olduğu lige katılımı reddedilmiş kulüplerin "Cuma Ligi" kuruluşu ile iki futbol liginin oluşturulmuş olmasıdır. İlk sezonun sonucunda İstanbul Kulübünün tüm lig maçlarını kazanması ile Cuma liginin varlığı her ne kadar sona ermiş olsa da, maçların Cuma günü oynanması nedeniyle İstanbul ligi Cuma ligi olarak addedilmiştir. Yaşanan önemli gelişmelerden biri de Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin, Courbertin tarafından Ulusal Olimpiyat Komitesi temsilci olarak seçilen Selim Sırrı Tarcan öncülüğünde ve Ali İhsan Tokgöz Başkanlığında kurulmasıdır. Bu husus Türk spor yapısında ilk federasyonlar için önemli bir temel teşkil etmektedir (Toros, 2015). 1896 ve 1904 yılları arasında gerçekleştirilen Olimpiyat Oyunları'na Osmanlı'nın katılımı olmamış, 1906 yılında 30 sporcu Olimpiyatlarda yer alabilmiş, 1908'de ilk resmi sporcu olarak jimnastik dalında Aekao Mulos katılımı dikkat çekerken, 1912'de katılım yalnızca iki sporcu ile gerçekleştirilmiştir. I. Dünya Savaşı sebebiyle, 1916 yılında yapılamayan Olimpiyatların devamında 1920 yılında gerçekleştirilirken Osmanlı, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan savaşa sebebiyet gerekçesi ile davet edilmemişlerdir (Canşen, 2015).

Cumhuriyetin ilanından evvel spor faaliyetlerinin kurumsallaşması ve teşkilatlı yapılar eliyle yürütülmesi girişimlerinde öne çıkan isimlerden olan Selim Sırrı Tarcan ve arkadaşlarının girişimleri olmuşsa da, dönemin şartları teşkilatlı yapılar vasıtasıyla sporun kurumsallaşması için uygun bir zemin sağlamamıştır. Ancak yine de Cumhuriyet sonrasında sporun teşkilatlanmasına temel sağlayacak olan kulüplerin varlığı ve gönüllü birlikler ile ilk teşkilatlanma örnekleri olarak kabul edilebilir (Türkay & Aydın, 2017). Türk sporunun idari anlamda teşkilatlı bir yapıya kavuşturulmasının ilk adımı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı(TİCİ) ile başlayarak; zaman içinde tarihsel ve toplumsal değişimlerin de etkisiyle birlikte birtakım yapısal değişiklikler sonucunda, süreç içinde spor federasyonlarına yönelik ihtiyaç ortaya konulmuştur (İmamoğlu, Türkiye'de Sporun Yönetmelik Yapısı İçinde Spor Federasyonları, 2011). Ülkenin birçok spor disiplini içerisinde kulüp ve benzeri yapıların kulüp üstü bir çatı altında faaliyetlerini yürütebilmesini amaçlayan TİCİ 22.05.1922 tarihinde

kuruluşu itibarıyla yasal statüsünün federatif bir yapı bakımından ihtiva etmesi sonucunda ülkenin ilk spor teşkilatı olarak varlığını ortaya koymuştur. Bu bakımdan TİCİ'nin oluşumunun temel amaçlarına bağlı olarak teşkilatın spor federasyonlarının kuruluşu açısından da teşvik edici niteliği önemlidir (İmamoğlu, Türkiye'de Sporun Yönetel Yapısı İçinde Spor Federasyonları, 2011).

1.3. Cumhuriyet Sonrası Dönem Türk Spor ve Teşkilatlanması

22.05.1922 tarihinde kuruluşu itibarıyla yasal statüsünün federatif bir yapı ihtiva etmesi sonucunda ülkenin ilk spor teşkilatı olarak varlığını ortaya koymuştur. Bu bakımdan TİCİ'nin oluşumunun temel amaçlarına bağlı olarak teşkilatın spor federasyonlarının kuruluşu açısından da teşvik edici niteliği önem kazanmaktadır (İmamoğlu, Türkiye'de Sporun Yönetel Yapısı İçinde Spor Federasyonları, 2011).

Cumhuriyet öncesi savaşlar ve kısıtlı imkanlar gölgesinde şekillenen spor faaliyetleri ve teşkilatlanması Cumhuriyet Dönemi içerisinde temel olarak geçirdiği dönemsel değişim ve dönüşümler esas alınarak; 1926 ve 1936 yılları arasında TİCİ, 1938 ve 1986 yılları arasında Beden Terbiyesi Genel Md., 1986 ve 2011 yılları arasında Gençlik ve Spor Genel Md. ve 2011 yılı sonrasında Gençlik ve Spor Bakanlığı dahilinde örgütlenmiş ve bu yapılara bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüş ve sürdürmektedir. Yapısal analizler göz önünde bulundurulduğunda spora ilişkin öne çıkan ilk nitelik, sporun devlet güdümünde ve gözetiminde örgütsel olarak faaliyet göstermesi şeklinde ifade edilebilir. Kurthan Fişek'in sporu Cumhuriyet sonrası süreçte ele aldığı basamakları bakımından günümüz spor anlayışının ilk biçimi 1946 sonrası teşkilatlanma sürecine dayanmaktadır (Canşen, 2015).

Türkiye'nin ilk ulusal spor örgütü olan ve spor kulüplerinin örgütlü olarak bir arada çalışması bakımından spor federasyonlarının öncüsü niteliğinde federe birimlerle teşekkül eden, TİCİ 22 Mayıs 1922'de kurulmuştur. Özerk yönetim, federatif yetki ve bağımsız kuruluş bakımından spor birliklerinin önemli bir örneğini teşkil etmektedir (İmamoğlu, Türkiye'de Sporun Yönetel Yapısı İçinde Spor Federasyonları, 2011). TİCİ birçok branş üzerinde Türk sporunun geniş bir çerçevede cereyan etmesine olanak tanıyacak yatırımlarda bulunmuş ve bu bakımdan geleneksel olmayan, batılı spor branşlarının da önemini arttırdığı bir süreçte faaliyetlerini ortaya koymuştur. Cumhuriyet sonrası Türk sporunun kurumsallaşması açısından önemli bir mihenk taşı olarak kabul ettiğimiz TİCİ, 1936 yılına gelindiğinde kapanarak yerini Türk Spor Kurumu'na bırakmıştır (Canşen, 2015). Türk Spor Kurumu'yla beraber branşların sayısında artış ve spor faaliyetleri bakımından daha kapsamlı çalışmalar söz konusu olmuştur. 1938 yılına gelindiğinde Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurulmuş

ve genel müdürlüğü Tümgeneral Cemil Tahir Taner üstlenmiş, teşkilatın en uzun süreli genel müdürlüğünü yürüttüğü süre zarfında önemli spor faaliyetlerine öncülük etmiştir. Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'nün kurulmasıyla beraber 1938'e kadar var olan tüm federasyonlar kaldırılarak, branş bazında spor federasyonları kurulmuştur (Caşen, 2015).

1922 ve 1936 yılları arasında TİCİ döneminde, ülkenin ilk uluslararası spor karşılaşmalarına katılma süreci Türk sporunun kurumsallaşma sürecine kaynaklık etmiştir. 1936 ve 1938 yılları arasında TSK döneminde kurumun Halk Fırkası ile teşkilat bakımından bağları, devlet merkezli spor anlayışının kabulüne kaynaklık etmiştir. 1939 ve 1945 yılları arasında BTGM döneminde, II. Dünya Savaşı koşullarının ve beden terbiyesi mükellefiyeti uygulamasının spor anlayışı üzerindeki etkilerinin açıkça hissedildiği bir süreçtir. 1946 sonrası GSB döneminde spora ilişkin kitlesel ve nizami biçimlerin zaruri uygulamaları sonlandırılmış; günümüze uygun spor uygulamalarının örnekleri oluşmaya başlamıştır (Yarar, 2014).

TİCİ'nin amaçları sporun tüm yurtda örgütlenerek teknik ve amatör spor yapılarını oluşturmak, merkezi bir teşkilat oluşturarak müsabakalar gibi spor faaliyetlerini teşvik ve idare etmek ve sporu başka devletlerle iyi ilişkiler geliştirmek için bir araç haline getirmek olarak ifade edilebilir. Türk Spor Kurumunun 1936 yılında kurulması itibari ile Türk sporu Halk Fırkası'nın daha yakından çalışmalarının odağı haline gelmiştir (Kılıç, 2013).

Türk Spor Teşkilatı'nın tarihçesi bakımından TİCİ ile birlikte başlayan süreç, ancak Türk Spor Kurumu'nun başlangıcı itibarıyla hükümet programlarında yer almaya başlamıştır. Türk Spor Kurumu'nun Türk sporu açısından diğer bir önemli özelliği de ulusal bir gelişmenin yanı sıra yurtdışı temsilini hedefleyen ve federatif yönetimin merkez yönetime doğru hareketini konsolide eden bir ara rejime kaynaklık etmesidir. Hükümet programlarında spora ilk kez yer verilmesi bir görev olarak üstlenilmiş ve kurucu ideolojinin bir aygıtı gibi tasarlanarak, sporun desteklenmesi amaçlar arasında sayılmıştır. II. Dünya Savaşı'nın hakim iklimi altında, spor faaliyet bazında olmasa bile yasal metinler aracılığıyla düzenlenmeye devam edilmiş ve spor faaliyetleri için teşvik edici alan ve kulüp girişimleri desteklenmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde spor, uzman ekiplerce programlama ve alana ilişkin çalışmalar dahil olmak üzere ülkenin tamamını kapsayıcı çalışmaların yapılması hedefleri ile yeniden tasarlanmış; teşkilat yönünden ise bakanlar kurulunda spordan sorumlu devlet bakanlığı ilk kez teşekkül etmiştir (URL12, 2021).

Türk sporunun teşkilat yönünden dönemin şartlarına uygun olarak düzenli bir yapıya kavuşturulması amacıyla 1989 yılında 356 sayılı KHK ile Beden Terbiyesi ve Spor Genel

Müdürlüğü,3289 sayılı kanun ile detaylı şekilde ele alınmış ve Milli Eğitim ve Spor Bakanlığı bünyesinde Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile birlikte iki genel müdürlük, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü altında birleştirilmiş, Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı oluşturulmuştur. Bu aşamadan sonra Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Başbakanlığa bağlı olarak bir devlet bakanlığı dahilinde hizmet sunmaya başlamıştır(Ekenci & Serarslan, 1997). 2011 yılında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlanmış, merkez yönetimini Spor Genel Müdürlüğü kapsamında faaliyetleri ile yürütürken Gençlik Hizmetleri ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri taşra faaliyetlerini ve kanundan doğan görev ve yetkilerini 6223 sayılı kanuna dayalı olarak ihdas edilen 638 No'lu KHK ile yerine getirmektedir. Bu KHK'nın amacı GSB'nin kuruluş, görev ve yetkilerini düzenlemektir (Gökdoğan & Demir, 2019).

1.3.1. Yasal Düzenlemelerde Spor Faaliyetleri

Cumhuriyet dönemi sonrasının son aşaması itibarıyla sporda birlik ve düzenin tesis edilmesi hedefi doğrultusunda spor mevzuatı esas belirleyici unsur olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda spor mevzuatı, 'uluslararası mevzuat' ve 'Türk spor mevzuatı' olarak iki boyutu ile ele alınabilir. Uluslararası mevzuatın içeriği uluslararası olimpiyat komitesi, spor federasyonları ve spor kuruluşlarının ülkeler bazında bağlayıcı kuralları ile oluşmaktadır. Türk spor mevzuatı ise anayasa, kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, tüzük ve yönetmelikler ile spor faaliyetlerinin işleyişine ilişkin bağlayıcı karar ve işlemlerden ihtiva etmektedir.

1.3.1.1. Anayasa

1924 ve 1961 Anayasalarında spor kavramına yer verilmezken, sporun ilk kez anayasal statüde yer alması 1982 Anayasası ile gerçekleşmiştir. Spor; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Gençlik ve Spor başlığında 58'inci ve 59'uncu maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Anayasanın 58'inci maddesinde gençliğin bilim ve devletin temel prensiplerine uygun yetiştirilmesi ve buna ilişkin gelişmeleri sağlama yükümlülüğünü devletin üstlendiği ve tedbir alıcı makam olarak ifade edildiği biçimde düzenlenmektedir (T.C. 1982 Anayasası).

Anayasanın 59'uncu maddesinde ise "Sporun Geliştirilmesi ve Tahkim", her Türk vatandaşının beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi ve başarılı sporcuların korunması görevi devlete yüklenmiş ve sporun kitlesel düzeyde yürütülmesinin teşviki hükmedilmiştir. Aynı maddeye göre spor federasyonlarının yönetim ve disiplininde ilişkin kararlarına karşı zorunlu

tahkim yolu öngörölmüş ve tahkim kurulu kararlarına yargı yoluna kapatılmıştır. Anayasa tüm vatandaşların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarının gelişimine yönelik önlemleri almak ve sporu kitlesel düzeyde yürütmek görevlerini devlete yüklemiştir. Bununla birlikte, başarılı sporcuların korunması sorumluluğu yine devlete verilmiştir. (T.C. 1982 Anayasası).

1.3.1.2. Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler

3289 sayılı Kanun'da 24 Ocak 1989 tarihli ve 356 sayılı KHK ile değişikliği sonucu Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü adını almıştır (URL4 2021). Türk sporunun kanun ve kanun hükmünde kararnameler ile düzenlendiği yasal metinler; 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu, 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunu, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi Kanunu, 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun, 7258 sayılı Futbol ve Diğer Spor Müsabakalarında Bahis ve Şans Oyunları Düzenlenmesi Hakkında Kanun, 5738 sayılı Spor Müsabakalarına Dayalı Sabit İhtimalli ve Müşterek Bahis Oyunlarının Özel Hukuk Tüzel Kişilerine Yaptırılması Hakkında Kanun, 3796 sayılı İstanbul Kentinde Yapılacak Olimpiyat Oyunları Kanunu ve 3/6/2011 tarihli ve 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname olarak karşımıza çıkmaktadır (Türkey & Aydın, 2017).

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kuruluşunu, görevlerini, yetkilerini ve sorumluluklarını düzenleyen 6/4/2011 tarihli ve 6223 sayılı kanun yetkisi ile 3/6/2011 tarihli ve 638 sayılı KHK ile teşkilat yapısı değişikliğe götürölmüş ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü adını almış ve bakanlık kurulmuştur. Bakanlık tüm yurttta yürütölen spor faaliyetlerini teşkilatlı olarak merkezi yönetim altında, en üst düzenleyici mercii olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın görevleri 638 sayılı KHK'da 2'nci maddede; "Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve işbirliğini sağlamak." şeklinde tanımlanmıştır.

Yasal düzenlemelere göre devlet, bir devlet politikası olarak spor faaliyetlerini tüm yurttta yürütme görevini, vatandaşların yalnızca beden değil ruh sağlığını da geliştirme maksadıyla, merkezi yönetime bağlı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü aracılığı ile yerine getirmektedir (Öztaş & Zengin, 2008).

Türk sporu merkez ve taşra kuruluşları ile faaliyet ve görev takibi bakımından gönüllü kuruluşlar eliyle yürütülen spor yapısının hakim olduğu ülkelerden farklılaşmakta ve bu yönüyle sporun kendisini yönetmede kusurlu olduğu tartışmalarını gündeme getirmektedir. Avrupa'da spor, 100 binlerce spor kulübü vasıtasıyla özerk bir örgüte bağlı ve federatif olarak kitlelere yayılmış bir görünüm arz etmektedir. İngiltere'de Central Council of Physical Recreation and Sport tarafından 150 binin üzerinde spor kulübü ve 250'nin üzerinde devlet harici teşkilat organı görev yapmaktadır. Almanya'da ise bunun örnekleri Alman Spor ve Olimpiyat Birliği, Alman Gençlik Sporları ve Eyalet Spor Birliği'nin yanı sıra binlerce spor kulübü ile birlikte yürütüldüğü görülmektedir (Çolakoğlu & Erturan, 2009). Avrupa'da spor teşkilatlanmaları Türkiye'den oldukça farklı bir yapı göstermektedir. Bu nedenle çalışmamızda, spor politikalarının işleyişinde ve spora ilişkin belirleyici unsurların olgusal çıkarımlarında farklı ülkelerle doğrudan bir kıyasa yer verilmemiştir.

1.3.1.3. Diğer Mevzuat

Türk spor disiplini içinde anayasa, kanun ve kanun hükmünde kararnemelerin yanı sıra spor faaliyetlerinin yürütülmesinde en önemli yapılardan biri olarak öne çıkan bağımsız spor federasyonları, mevzuat yönünden 19 Temmuz 2012 tarihli ve 28358 sayılı Bağımsız Spor Federasyonlarının Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmekte ve buna ilişkin talimatlar ile faaliyetlerini yürütmektedir. Yönetmeliğin amacı ilk maddesinde yer verildiği üzere bağımsız spor federasyonlarının teşkilat, görev ve yetkilerini, genel kurullarının toplanma usul ve esaslarını, GSB, SGM ve tahkim kurulu ile ilişkilerini düzenlemek üzere yer verilmiştir. Yönetmeliğin kaynağı 3289 sayılı Kanuna dayanmaktadır. Yönetmeliğin 2'nci bölümü federasyonların kuruluşunu, görev ve yetkilerini, teşkilatını, toplantı usul ve esaslarını oluşturmaktadır. Buna göre federasyonlar Resmi Gazete'de kuruluş kararının yayımlanması ile tüzel kişiliklerini kazanmakta ve özel hukuk hükümlerine tabi olarak faaliyetlerini yürütmektedirler. Federasyonlar ait oldukları spor branşına ilişkin faaliyetlerini ulusal ve uluslararası kurallara göre yürütmek, söz konusu spor dalının gelişimini tüm ülkeye yaymayı amaçlamak, federasyonlarını buna uygun olarak teşkilatlandırmak ve uluslararası arenada temsilde bulunmak, ulusal alanda ise kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte yerel yönetimlerle iş birliği içinde bulunmak ve buna yönelik

projeler geliştirmek ve hayata geçirmek, kulüp-il-ilçe temsilcileri arasındaki teknik ihtilafları çözüme kavuşturmakla gevlidirler (URL14, 2021).

1.3.2. Türkiye’de Spor Faaliyetlerinde Yetkili Kamu Kurum ve Kuruluşları

1.3.2.1. Merkez Teşkilat

Teşkilatlı bir yapı altında iş birliğine vurgu yapan yönetim anlayışı doğrultusunda Türk spor yönetiminin amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturulan en merkezi ve örgütlü yapı Gençlik ve Spor Bakanlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de merkezden örgütlenmiş biçimde gerçekleşen spor faaliyetleri, bu bağlamda devlet yönetimi altında spor kurum ve kuruluşlarını oluşturmaktadır (Taşgın, 2013). Türk spor yönetiminde yaklaşım, modern sosyal devlet anlayışına bağlı olarak geçirdiği dönüşümlerin sonucunda insan unsurunu temel alarak insanın her yönüyle fiziksel ve ruhsal gelişimini sağlamada sporu bir araç olarak konumlandırmıştır. Bu bakımdan devletin bu hedefi gerçekleştirmede temel idari görev ve sorumluluklarını GSGM teşkilatlarına tevdi ederek yapılandırdığı ifade edilebilir (Doğar & Taşkıran, Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Spor Yönetiminde Demokratikleşme abaları, 2017)

1986 yılı sonrasında Türk spor yapısında köklü dönüşümler yaşanmış ve bu dönüşümler ülkenin sosyal ve eko-politik yönden uluslararası iletişimi kuvvetlendirici bir politika anlayışının geliştirilmesi ve buna bağlı olarak teknolojik yeniliklerle beraber artan küreselleşme etkilerine karşı daha uyumlu bir işleyişin Türk sporuna eklenmesi Şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Türk spor yönetiminin dönüşüm evreleri konjonktürel olarak aşamalı dahi olsa bir gelişme göstermiştir. Bu bakımdan 1986 ve 2011 tarihleri arası süreç, 2011 sonrasında gençlik ve spor politikalarını daha demokratik ve örgütlü bir yapıya kavuşturmak bakımından önemlidir (Kaynak, Dönmez, nal, & Hengner, 2017).

Türk spor teşkilatının merkez yönetimi Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın teşkilat Őeması dahilinde düzenlenmekte ve 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Bakanlığın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyici temel yasal mevzuat olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakanlığın hizmet birimleri KHK’nın 6’ncı maddesinde ve 1’nci fıkrasında Şu Şekilde düzenlenmektedir;

- 1) Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- 2) Proje ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü
- 3) Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü

- 4) Rehberlik ve Denetim Başkanlığı
- 5) Spor Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- 6) Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- 7) Hukuk Müşavirliği
- 8) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı
- 9) Personel Dairesi Başkanlığı
- 10) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- 11) Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı
- 12) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği
- 13) Özel Kalem Müdürlüğü.

Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü gençlere ilişkin her türlü ayrımcılığı giderme maksatlı her türlü tedbiri almak, bunlarla ilgili öneriler geliştirmek, ulusal ve uluslararası alanda gençlere yönelik faaliyetlerin düzenleyicisi ve destekleyicisi olmak, gençleri sosyal hayatta katılımcı bir birey olma yönünde teşvik etmek ve bunlara ilişkin tüm etkinliklerini ulusal ve yerel düzeyde düzenlemekle görevlidir.

Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü gençlerin eğitim faaliyetlerinde imkanlarını geliştirmek ve buna yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri dahil olmak üzere etkinlik düzenlemek, bakanlığın görev alanına ilişkin yayın yapmak, yaptırmak ve bunların takibini sağlamak ve gençliğin kültürel alanlara ilgisini teşvik etme odaklı faaliyetlerin düzenleyicisi ve destekleyicisi olmakla görevlidir.

Spor Hizmetleri Dairesi Genel Başkanlığı sporun her düzeyde yurtiçi ve yurtdışı dahil olmak üzere mevzuata uygun, planlı, programlı ve uluslararası talimatlara uygun olarak teşvik edici tedbirler almak ve kitlesel olarak katılımı sağlayacak önlem ve öneriler geliştirmekle görevlidir. Dahası spor disiplini içinde hedeflenen politika önerilerini geliştirmek ve spora karşı genel ilgi ve tutum düzeyini artırıcı çalışmaları yapmak da görev tanımında yer alır.

1.3.2.2. Taşra Teşkilatı

Bakanlık, il ve ilçe düzeyinde tesis etmesi gereken hizmet ve işleyişe ilişkin görev alanı dahilinde Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri ve spor il, ilçe müdürlükleri vasıtasıyla görevlerini yerine getirmektedir (Türkay & Aydın, 2017). Bakanlık taşra teşkilatı

kurmaya yetkilidir. Gençlik ve Spor Bakanlığı Taşra Teşkilatı'nın Kuruluşu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönerge personelin görevini, yetki ve sorumluluklarını belirlemek, taşra teşkilatının kuruluşu, görevleri, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir (URL10, 2021).

Yönergenin 4'üncü maddesi uyarınca; Bakanlığın taşra teşkilatı; gençlik ve spor il ve ilçe müdürlükleri ve il müdürlüklerine bağlı olarak gençlik merkezi müdürlükleri, yurt, sporcu eğitim merkezi, Türkiye olimpiik hazırlık merkezi, kamp ve spor tesisi müdürlüklerinden oluşmaktadır (URL10, 2021).

Yönergenin 7'nci maddesi uyarınca; il ve ilçe müdürlüğü hariç olmak üzere diğer bağlı müdürlükler ihtiyaç halinde ve görev durumu bakımından bakanın onayıyla kurulup, ilgili hizmet müdürü veya ilçe müdürüne bağlı şekilde görevlerini yürütürler (URL10, 2021).

Gençlik ve Spor İl Müdürlerinin çeşitli görevleri arasında, görev tanımına bağlı olarak ilgili kişi ve gruplarla iş birliği içinde, görevlendirme, istihdam, disiplin ve halkla ilişkiler gibi konular, il düzeyinde spor branşları bazında kişisel ve takım sporlarını içeren organizasyon ve faaliyetler düzenlemek gibi görevler söz konusudur (Türkay & Aydın, 2017).

Yönergenin 16'ncı maddesi uyarınca; spor hizmet birimleri bakanlığın spor faaliyetlerine ilişkin projelerini yürütmek, ilin spor faaliyetleri ile ilgili işleyişini sağlamak ve buna ilişkin gerekli izin işlemlerini takibatla sonuçlandırmak, il hakem kurulu ve branşlarda ve diğer branşlarda görev yapan hakemlerin işlemlerini yürütmek ve görev alanına giren konularda gerekli istatistiksel verileri tutmak dahil olmak üzere raporlama çalışmaları yapmak ve bunların sonuçlarını ilgili yerlere sunmaktır (URL10, 2021).

2. TÜRKİYE'DE SPOR POLİTİKALARI

2.1. Türkiye'de Spor Politikalarının Genel Çerçevesi

Politikada rekabetin işleyişi, modern anlamda demokratik kuralların varlığı ile karar alıcının kararlarını ortaya koyduğu ve koşullara uygun olarak en iyi kararın saptanmasının zemini olarak karşımıza çıkmaktadır. Sporda ise faaliyetin kuralları, spor disiplinine göre ortaya konulmakta ve ister bireysel ister takım sporu olsun ilerlemeyi, gelişimi ve nihai olarak bir öz disiplini hedeflemesi bakımından hareketin uygun olanının ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Dahası bugün çağdaş düzenin getirdiği sosyal yaşam ilkeleri göz önüne alındığında, sporun ve politikanın ortak zeminde bulunduğu nokta şiddetsiz eylemlerin ve kalıcı barışın hedeflendiği aygıtlar olarak hareket etmeleridir. Modern toplumlar içinde belirli gerilim alanlarını simgesel düzeyde çözümleyen pratikler olarak sporu ele alan JARY ve

HORN'un politik ve evrensel bir vasıta olarak sporu koruması, spor ve politika iç içeliğinin altını çizmektedir (Şahin & İmamoğlu, 2011). Spor, politika ve spor politikası kavramsal düzeyde farklı boyutlarda değerlendirmeler yapılarak değişken tanımlamalarla karşılaşılabılır olarak ifade edilse de spor için insanın doğayla, insanın insanla ve insanın toplumla aracı veya araçsız etkileşim biçimleri göz önünde bulundurulduğunda fiziki, estetik, teknik ve toplumsal bir süreç söz konusu olmaktadır (Fişek, 2003).

1985 yılında BM üyesi ülkelerce benimsenen *barış, katılma ve gelişme* sloganlarının Türk spor politikasının temelini de kaynaklık ettiği gözlemlenmiştir. Dönemin koşulları göz önüne alındığında ve tarihsel süreç içindeki gelişmeler de değerlendirildiğinde, Türk spor politikasının işleyişinde devlet ile iktidarın sosyal politika hedefleri ve uygulamaları birbirinden bağımsız değildir. İktidarın kullanımı devlet yapısı içerisinde anayasa, yasa, tüzük, kararname, yıllık ve uzun dönemli plan ve programlar dahilinde şekillenen araçlar yoluyla birçok toplumsal alan gibi sporu da kapsayıcı kontrol tarzları ortaya koymuştur. Bugün gelinen noktada spor politikası bakımından kullanılan araçların devamlılık göstermediği ancak içinde bulunulan koşullara uygun olarak revize edildiği görülmektedir (Demir, 2002).

Modern toplumlarda spora atfedilen önem yalnızca fiziksel ve ruhsal gelişim alanı olmasının ötesinde, sosyal gelişmeyi de tetikleyen bir nitelik arz etmesi ve bilinçli olarak kitlesel düzeyde yaygınlaşabilir olmasıyla birlikte gelişmişlik düzeyi ölçütü olarak kabul edilmektedir (Yetim, 2000).

Spor modern toplum niteliklerinin odağında yer almasının ötesinde ayrıca ekonomik, diplomatik ve uluslararası alanda ulusal tanıtım aygıtı olarak kullanılabilmesi bakımından, günümüz toplumlarında ortaya koyduğu ilişkiler ağı yoluyla da bir odak noktası teşkil etmektedir (İmamoğlu, Türkiye de Sporun Yönetel Yapısı İçinde Spor Federasyonları, 2011). Sporun modern toplum içinde ele alındığı bu odağın çok boyutlu olması, sosyal politikaların bir yönü olarak değerlendirilmektedir. Sosyal politika modern toplumda sosyal refah devleti anlayışı ile gelişim göstermiştir. Tarihsel açıdan modern ulus-devletlerin icadı ile devletin niteliklerindeki ve işlevlerindeki büyüme sosyal politikaları zorunlu kılmıştır. İşlevlerin hacminde ve işleyişindeki bu değişim ile birlikte devlet, hizmetlerin sunulmasında ana kaynak haline gelmiştir (Özyörük, İdare Hukuku Ders Notları, 1972). Hizmetlerin örgütlenmesi ve dağıtımında modern devletin ana kaynak ve belirleyici konumda olmasındaki faktörlerden biri vatandaşların yaşamlarında her alana nüfuz eden varlığı ve kurumlarıdır. Bu faktörün bir yönü devleti hem politika hedeflerinin belirleyicisi hem de uygulayıcısı olmasıdır. Alman düşünür

Kant'ın ifade ettiği gibi, devlet hem yasa koyucu hem de yasanın uygulayıcısı konumundadır (Doehring, 2002). Devletin niteliklerindeki değişim ile sosyal refah devleti sosyal politikaların da belirleyicisi ve uygulayıcısı olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal politika, tarihsel olarak sanayileşmenin bir sonucudur ve dar anlamda sanayileşme koşulları altında çalışma hayatının içeriğini ve işçi sınıfının şartlarını iyileştirmeye yönelik düzenlemeleri içerir. Modern devletin geçirdiği dönüşüm sosyal politikaların içeriğinde ve niteliklerinde de işleyiş alanının genişlemesine yol açmıştır. Bunun sonucunda ise geniş anlamıyla sosyal politika, toplumsal refahın artırılması, dezavantajlı ve zayıf toplumsal kesimlerin korunması, tüm toplumsal kesimler arasında gelir dağılımının adil bir şekilde sağlanması, toplumsal koşulların ve imkanların toplumsal bir faydaya yöneltilmesi amaçlarını taşıyan bir araçtır (Ersöz, 2010).

Sporun toplumsal bütünleşmede bir araç olma niteliği sosyal politikaya hizmet eder bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca sosyal politikanın dezavantajlı toplumsal kesimlerin korunması ve imkanlarının iyileştirilmesi amacı taşıması da engelli bireyleri kapsayıcı niteliktedir. Bu bağlamda, sporun ve engelli sporunun sosyal politikalar içerisindeki yeri yukarıda bahsedildiği üzere sosyal politikaların içerik ve işlevinin günümüzde genişleyen özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Sporun yapılanması bakımından devletin, planlamalar bakımından da hükümetlerin çerçeve hedefler belirlemede sporun etki alanı spor politikaları kapsamında ele alınmaktadır. Bu kapsamda sporun toplumsal boyutta eko-politik, diplomatik, halkla ilişkiler ve eğitim açısından, dün, bugün ve geleceği de göz önünde bulundurulmaktadır. Spora ilişkin toplumsal ve politik hedefler resmi bir spor politikasının oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır (Demir, 2002).

Devlet politikası kavramının spor politikaları açısından dikkate alınması gereken en önemli niteliklerinden biri, topluma karşı bir sorumluluk olarak partiler üstü ve gelecek odaklı olması gerekliliğidir (Sunay, 2003). Özellikle genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olan toplumlarda, program ve uygulama yönünden sporun gelişimine katkı sağlayacak politikaların oluşturulması önemli bir husustur.

Türk spor politikasının temel hedefleri ve buna yönelik öngörüler; yasa, kalkınma planları ve hükümet programları gibi araçlar üzerinden izlenebilir (Üçışık, 1999). Anayasal olarak 1982 Anayasası'nın 58'inci ve 59'uncu maddelerinde hüküm altına alınan gençlik ve spor olgusu devletin spor politikasının temel unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir (T.C.

1982 Anayasası). Yerel yönetim birimleri de dahil olmak üzere hem merkez hem taşra teşkilatları, devletin spor politikasının işaret ettiği hedeflerin gerçekleştirilmesi için sunulan hizmetler yönünden önemli görevler üstlenmektedirler. Sporun teşvik edilmesi, ister amatör ister profesyonel olsun sporcunun korunması ve spora ilişkin alt yapı, tesis, araç ve gereçlerin sağlanması, spora ilişkin görev ve yetkiler kapsamında önemli olgular olarak karşımıza çıkmaktadır (Devecioğlu, 24-25 Haziran, 2010).

Spor politikalarının oluşumunda geçmişten bugüne dönüşen spor anlayışı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kurumsal işleyiş, kesintili ve aksak bir görünüm arz etmektedir. Zira spor politikalarına ilişkin bu görünümün ortaya çıkmasındaki temel sebep doktrinsel bir arka plan eksikliğinden doğmaktadır(Özdemir).

Spor politikaları eğitim, sağlık, nüfus, kültür, teknoloji ve diğer sosyal politikalar ile yakından ilişkilidir ve hükümetlerin bu politikalara bakış açısına göre şekillenmektedir. Bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı devletin spora ve spor politikalarına bakış açısını etkilemektedir. Diğer taraftan toplumun spora bakış açısı da tüm bu yapısal özelliklerden ve devlet politikalarından etkilenmektedir. Diğer bir ifadeyle toplum ve devlet arasındaki bu dinamik ve karşılıklı etkileşim spor politikalarına ve spor faaliyetlerine yön vermektedir. Bu doğrultuda spor politikalarında değinilen sorunların çözümü ve hedeflerin belirlenmesi sosyal, kültürel ve ekonomik göstergelerden bağımsız değerlendirilemez. Ayrıca bu göstergeler ulusal ve uluslararası boyutlarıyla da ele alınmalıdır.(Demir, 2002).

Türkiye'nin yönetim yapılanmasında merkeziyetçiliğin benimsenmesi diğer tüm politikalarda olduğu gibi spor politikalarına da yansımaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde sosyal yaşamın tüm alanlarını kapsayıcı yenilikler büyük oranda devlet eliyle düzenlenmiştir. Modernleşme hareketlerinden bağımsız değerlendirilemeyecek olan bu yenilik alanlarından biri de spordur(Canşen, 2015). 1922 yılında kuruluşu ile TİCİ ülkenin ilk çok sporlu spor teşkilatı olması ve sporda demokratik işleyişin tesis edilmesi açısından önemlidir. Devamında ise teşkilatlı spor yapısının geçirmiş olduğu dönüşümler devletin spor yönetimindeki ağırlığını koymasına bağlı olarak şekillenmiştir. TİCİ'nin ardından 1936 yılında TSK'nın kuruluşu, 1938'de SGM'ye dönüştürülmesi, öncesinde Başbakanlığa bağlı bir kuruluş statüsüne kavuşturulması, ardından 1942'de Milli Eğitim Bakanlığı'na, 1960 yılına gelindiğinde ise yeniden Başbakanlığa bağlı hale getirilmesi ile devam etti. 1969 yılında GSB'nin kuruluşu ile Cumhuriyet dönemi içinde Türk sporu bakanlık düzeyinde teşkilat yapısına kavuşturulmuştur (SGHM, 2021). Bu durum, ülkenin spor politikalarındaki

hedef strateji ve uygulamaların teşkilatlı bir yapıda, devlet eliyle yürütülmesine zemin hazırlamış, dolayısıyla sporun ağırlık merkezi devlette konumlandırılmıştır.

1937 yılında kurulan I. Celal Bayar Hükümeti'ne baktığımızda spor milli bir kültür meselesi olarak değerlendirilmiş ve her bir Türk vatandaşının sağlıklı ve kuvvetli bedene sahip birey olarak yetiştirilmesi görev olarak addedilmiştir. Hükümetin, sporu merkezi bir yapıya bağlı olarak teşkilatlandırmak ve belirli spor faaliyetlerinin bu teşkilatlar aracılığıyla sevk ve idare edilmesi bir kanun tasarısı sunumu ile de ortaya koyulmuştur (Acar, 1993). 1946 ve 1947 yılları arasında Recep Peker Hükümeti süreci, 1960 yılı öncesi görev yapan ve spora ilişkin program düzeyinde hedefler ortaya koyan son hükümet olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümet programlarıyla belirlenen hedefler, Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü'nün açılması ve spor alanlarına yönelik girişimlerde bulunulması olarak somutlaşmıştır.(Acar, 1993).

Cumhuriyetin kuruluş sürecinde spor politikalarına yönelik genel yaklaşımın ana hatlarının çağdaşlaşma, sorumluluk, yaygınlaştırma, milli olma ve sağlıklı yaşamı destekleme unsurlarına bağlı olarak oluştuğu ifade edilebilir (Atalay, 2007).

Spor yalnızca ulusal boyutta bir politika alanı olarak değerlendirilmesinin ötesinde uluslararası diplomatik ilişkilerin gelişimi ve iletişimin sürekliliği açısından barışçıl, dışa dönük ve milletler arası politik bir aygıt olarak da öneme sahiptir (Fişek, 2003). Bu doğrultuda Türkiye'nin spor politikalarının genel çerçevesi ulusal boyutuyla anayasa, yasa, yönerge, hükümet programları ve kalkınma planları ile merkeze bağlı olarak devlet eliyle oluşturulurken; ulus ötesi boyutuyla uluslararası sözleşme ve protokollerden doğan hükümler ile şekillenmektedir.

2.2. Hükümet Programlarında Sporun Yeri

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren tüm politikaların belirlenmesi ve oluşturulması süreçlerinde temel hareket noktası hükümetlerdir. Çünkü kamusal alana ilişkin ve kamu hedefli politikalar belirlemenin yanı sıra politikanın uygulayıcısı konumunda yer alan hükümet, ana aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Hükümet programları da hedef politikaların belirlendiği belgelerdir. Türkiye'de şu ana dek altmış altı hükümet kurulmuş ve tüm bu hükümetler boyunca dönemsel farklılıklar ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenler ile birlikte politika alanlarında itici güç unsurlarını meydana getirmiştir (Solak & Sürmeli, 2015).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde sporun, hükümet programları içerisinde yer alması Cumhuriyet'in kuruluşuna tekabül etmektedir. Buna ilişkin ilk çalışmalar 15 Temmuz 1923

de “Terbiye-i Bedeniye Mektebi” kuruluğu ile birlikte Selim Sırrı Tarcan öncülüğünde başlamaktadır. 5 Eylül 1923’te Meclis’te ilan edilen programda eğitim politikalarına ilişkin olarak beden eğitimi kurslarının açılması ve buna ilişkin programların oluşturulması ve bu yolla bireyin ruhsal ve bedensel yeteneklerinin yanı sıra ahlaki ve bireysel yeteneklerini de ortaya çıkaracak teşkilat yapılarının oluşturulması hedeflerine yer verilmiştir (Evcin, 2014).

Planlı kalkınma süreci 1960 yılı itibari ile başlamış ve sonrasında kırk iki hükümet görev almıştır. Kırk iki hükümet içerisinde dönem dönem hükümet programlarında spora ilişkin konularda hiç yer verilmediği veya zaman zaman az ya da çok yer verildiği görülmüştür. 1961 ve 1965 yılları arasında 26’ncı, 27’nci ve 28’nci hükümetler sürecinde Başbakanlığa bağlı BTGM için uzmanlar aracılığıyla takip edilen programın uygulanması hedefi ve beden eğitimine ilişkin daha geniş teşkilatlanma çalışmaları ile yurdun tamamında gençlerin faydalanacağı spor alt yapı ve tesislerinin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 20 Kasım 1961-27 Ekim 1965, 2013).

1965 yılı içerisinde 249 günlük bir ömrü olan 29’uncu Hükümet Dönemi Programında, sporun beden terbiyesi işleri dahilinde yürütüldüğü yasal düzenlemenin, modern ihtiyaçlara cevap vermediği kabul edilerek mevzuata dair zaruri değişikliklerin yapılması, sporun kitlesel olarak yayılması ve spor faaliyetleri için hem amatör hem de profesyonel sporcuların yetiştirilmesi hedeflerine programda yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 20 Kasım 1961-27 Ekim 1965, 2013).

Süleyman Demirel’in Başbakanlığını yaptığı 30’uncu Hükümet Programında sporun sağlık ve eğitim için önemine vurgu yapılmış ve hem gençlerin hem de her yaştan vatandaşın spora teşviki ve spor faaliyetinde bulunabilmeleri için merkezi ve yerel yönetimlerin geliştirilmesi hedeflerine yer verilmiştir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için program hedefleri, milli sporlara ek olarak halkın erişebileceği spor tesis ve alt yapılarının genişletilmesi ve sporculuğun teşvik edilmesi şeklinde açıklanmıştır. Bunlara ek olarak mevzuat ve mali kaynaklara ilişkin düzenlemelerin yapılacağı belirtilmiştir (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971, 2013).

31’inci Hükümet Süleyman Demirel’in Başbakanlığında görev yapmıştır. Gençlik ve Spor Bakanı ilk kez görev almıştır. Spor ilk kez bir hükümet programında ruh ve beden sağlığı ile bir arada ele alınmıştır. Spora ilişkin teşvik edici tesislerin çalışma sisteminin hem fiziksel gelişmeyi hem de fikri ve ruhsal gelişmeyi amaçlayacak şekilde tasarlanarak

kurulması hedefine yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971, 2013).

32'nci Hükümet 1970 ve 1971 tarihleri arasında Süleyman Demirel'in Başbakanlığında görev yapmıştır. Hükümet programında milli eğitime yönelik hizmetlerle eşgüdümlü olan bir gençlik ve spor hizmet çerçevesi hedeflenmiş ve buna yönelik olarak gençliğin maddi ve manevi gelişim ihtiyaçlarına cevap arayışı hedefleri belirlemede önemli bir husus teşkil etmiştir (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971, 2013).

1971 ve 1972 yılları arasında Nihat Erim Başbakanlığında görev yapan 33'üncü ve 34'üncü Hükümet programlarında spor, yalnızca geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedefleriyle ele alınmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 26 Mart 1971 - 17 Kasım 1974, 2013).

1972 ve 1973 tarihler arasında Ferit Melen Başbakanlığında görev yapan 35'inci Hükümet programında spor planlı bir şekilde ele alınmış; eğitim, uzmanlaşma, teknik ve organizasyonel anlamda milli spor dallarının gelişimi öncelik alanı olarak ifade edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 26 Mart 1971 - 17 Kasım 1974, 2013).

37'nci Hükümet Bülent Ecevit Başbakanlığında görev yapmıştır. Bu hükümet programında spor sadece gençlik yönünden değil, toplumun tamamının beden ve ruh sağlığı gelişimini de temel alarak kitle sporu ve amatör spor odaklı hedefler ortaya konulmuştur. Okul içi ve dışında spor, izcilik, beden eğitimi ve boş zaman faaliyetlerinin spora yönlendirilmesinin toplumsal bir kalkınma meselesi olarak ele alındığı ve geleneksel spor dallarının yanı sıra jimnastik, yüzme ve atletizm gibi spor dallarına da öncelik veren hedefler açıklanmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 26 Mart 1971 - 17 Kasım 1974, 2013).

38'inci Hükümet Sadi İrmak'ın Başbakanlığında geçici hükümet olarak 134 gün ülke idaresini sağlamıştır. Hükümet programında beden eğitimi ve spor, milli birlik ve beraberliği güçlendirici bir unsur olarak ele alınmış ve milli sporcuların uluslararası alanda ülkemizi temsil etmesine önem verilmiştir. Beden eğitimi ve spor kamu hizmeti olarak görülmüştür. Bu bağlamda hükümet programının hedefleri modern şartlara ve ihtiyaçlara uyumlu bir spor yaklaşımını milli eğitim sistemiyle eşgüdümlü olarak kurmayı ve bu doğrultuda Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Kanunu'nun çıkarılması hedeflenmiştir. Gençlik ve

Spor Akademisi kuruluşu ile mevcut spor altyapı ve tesislerinin genişletilmesi ve nitelikli uzmanların yetiştirilmesine hedefler arasında yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

39'uncu Hükümet 1975 ve 1977 yılları arasında Süleyman Demirel Başbakanlığında görev yapmış ve hükümet programının spor hedefleri, halkı kitle sporuna ve geleneksel sporlara teşvik etme amacını taşımıştır. Buna ilişkin teşkilat şemaları ve kanunların düzenlenmesi, akademilerin geliştirilmesi, sayılarının artırılması ve bu doğrultuda doğan ihtiyaçların karşılanması hükümetin spor politikası hedeflerini açıklamaktadır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

40'ıncı Hükümet Bülent Ecevit Başbakanlığında 30 günlük görev süresindeki programında sporu toplumun tamamını bağlayıcı şekilde ele almıştır. Buna ilişkin tedbirlerini, spor kuruluşları ile kültür ve sanat çalışmalarını eş güdümlenme, amatör kulüplerin devlet tarafından desteklenmesi ve sporu örgütlemeye demokratik usul ve denetimlerin etkin kullanılması şeklinde açıklamıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

Süleyman Demirel Başbakanlığında görev yapan 41'inci Hükümet, programında gençlik ve spor bir bütün olarak değerlendirilmiş, gençler için yurt, burs, dinlenme ve spor tesislerinin kurulması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Gençlerin boş zaman faaliyetlerinin spora yönlendirilmesi, sporun gelişimine yönelik uzman tesis ve altyapı açıklarının giderilmesi, profesyonel sporu yönlendirici ve amatör sporu destekleyici örgütsel ve yasal düzenlemelere çaba gösterileceği açıklanmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

1978 ve 1979 yılları arasında Bülent Ecevit Başbakanlığındaki 42'nci Hükümet programında spor bir kişilik unsur olarak değerlendirilmiş, beden eğitimi ve sporun küçük yaşlardan itibaren bilimsel yöntemlerle tüm topluma yaygınlaştırılmasına ilişkin tedbirler öngörülmüştür. Bu bağlamda Gençlik ve Spor Akademilerinin yeniden düzenlenmesi, geleneksel sporlarımızın bilimsel yöntemler ile yeniden ele alınması, amatör spora devlet desteği ve sporcuların yaşam koşullarının insan onuruna yaraşır biçimde düzenli kurallara bağlanması ile birlikte profesyonel sporcular için sendikalaşma girişimleri temel hedefler olarak belirlenmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

1979 ve 1980 yıllarında 43'üncü Hükümet Programında spor sosyal bir gereksinim yaklaşımıyla değerlendirilmiş ve spor eğitiminin ders müfredatına ilköğretim, ortaöğretim ve lise düzeyinde yer verilmesi amaçlanmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989, 2013).

1980 ve 1983 yılları arasında 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında partiler üstü ve askeri bir hükümet olan Bülent Ulusu'nun Başbakanlığında görev yapan 44'üncü Hükümet; sporu toplum sağlığı ve gençlerin boş zamanlarının değerlendirilmesi için bir araç olarak görmüştür. Bu nedenle semt ve mahalle spor tesislerinin yapılmasına önem verileceği ve bu tesislerin eşit imkanlarda sunulacağı hedef noktası olarak belirtilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989, 2013).

Turgut Özal'ın Başbakanlığında görev yapan 45'inci ve 46'ncı Hükümet 1983 ve 1989 yılları arasında görev yapmıştır. 45'inci Hükümet dört yıllık görev süresi içinde hükümet programında spor faaliyetlerini disiplinli, güçlü ve dayanıklı, kötü alışkanlıklardan uzak ve sağlıklı bir toplum için önemli bir faktör olarak değerlendirmiştir. Buna ilişkin tedbirlerini spor tesislerini tamamlamak ve yaygınlaştırmak, kitle sporu için ihtiyaçları gidermek, ata sporları için başarılı sporcuları desteklemek, beden eğitimi öğretmenlerini ve uzman antrenörlerini yetiştirmek ve görev yapmalarını sağlamak, imar planlarını hazırlarken kent yeşil alanlarını ve spor alanlarını dikkate almak, spor araç ve gereçlerinin üretimini teşvik etmek şeklinde sıralamıştır. 46'ncı Hükümetin yaklaşık iki yıllık görev süresince hükümet programında yer alan spora ilişkin yaklaşımı 45'inci Hükümet programı ile aynı doğrultuda korunmuştur (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989, 2013).

1989 ve 1991 yılları arasında görev yapan 47'nci Hükümet Programında gençlerin tam bir gelişim göstermeleri hedefi; kültür, sanat, spor faaliyetlerinin hedefleri ile modern ihtiyaçlar kapsamında uyumlu olarak ele alınmış ve buna yönelik öncelikler tanınacağı ifade edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989 - 30 Ekim 1995, 2013).

1991 yılında 150 günlük görev sürecinde 48'inci Hükümet Programında Türk sporunun yatırımlarla desteklenmesi hedefine yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989 - 30 Ekim 1995, 2013).

1991 ve 1993 yılları arasında Süleyman Demirel Başbakanlığında görev yapan 49'uncu Hükümet Programında spor il bazında değerlendirilmiş ve illerin sosyal, coğrafi ve

demografik yapıları göz önünde bulundurularak sporcu potansiyeli, tesislerin planlanması ve dağılımına ilişkin düzenlemeler öngörülmüştür. Hedefler içerisinde kulüplerin sosyal, ekonomik ve yönetsel yapılarının daha sağlıklı işlemesi için Dernekler Kanunu kapsamında çıkarılarak verimli hale getirilmesine, antrenör ve hakem eğitimlerinin geliştirilmesine ve 2000 yılı İstanbul Olimpiyatları için gerekli çalışmaların planlama ve uygulama safhalarına geçilmesi hedeflerine yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989 - 30 Ekim 1995, 2013).

Tansu Çiller Başbakanlığında kurulan 50'nci hükümet 1993 ve 1995 yılları arasında yaklaşık iki buçuk yıl görev yapmış ve hükümet programında kültür, sanat ve spor faaliyetlerini gençlerin yaratıcı özelliklerini desteklemek üzere bir yaklaşımla ortaya koymuştur. Programda spor konusu bir paragrafla ele alınmıştır. Aynı yaklaşımla ve program içeriğiyle II. Çiller Hükümeti olarak anılan 51'inci Hükümet programında da spora ilişkin nitelikli bir ağırlık görülmemektedir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989 - 30 Ekim 1995, 2013). Bunun nedeni güvensizlik oyu kaynaklı olarak 51'inci Hükümetin ömrünün 25 gün olması ile açıklanabilir.

1995 ve 1996 yılları arasında Tansu Çiller Başbakanlığında görev yapan 52'nci Hükümet Programında spor yalnızca anayasanın sosyal devlet yönüne vurgu yapılarak "sporun gelişmesi" sözcük öbeğiyle değerlendirilmiştir. Genel Kurul görüşmeleri esnasında milli futbol takımına vurgu yapılarak geçen bir yılın spor faaliyetleri bakımından başarılı olduğu ifade edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

1996 yılında 114 gün süreyle Mesut Yılmaz Başbakanlığında görev yapan 53'üncü Hükümet Programında spor, sosyal politika başlığında sağlıklı bir toplum ve gençlerin kalkınma süreçlerine katkı sağlamada katılımlarını artırma amacıyla ele alınmıştır. Dünya Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmak için gerekli çalışmaların yapılması, sporda yaşanan gelişme ve yeniliklere uyum sağlanması, yerel yönetimlerde spor tesislerine yönelik iş birliğinin artırılması hedefler arasında sıralanmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

1996 ve 1997 yılları arasında Necmettin Erbakan Başbakanlığında görev yapan 54'üncü Hükümet programında spor, fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı bir toplumun ön kabulü olarak değerlendirilmiştir. Özellikle gençler olmak üzere ülkenin tüm vatandaşları için manevi varlığın geliştirilmesinde önemle üzerinde durulacağı ifade edilmiştir. Olimpiyatlar bakımından ihtiyaç duyulan çalışmalara çaba sarf edileceğine değinilmiştir (TBMM,

Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

1997 ve 1999 yılları arasında Mesut Yılmaz Başbakanlığında görev yapan 55'inci Hükümet Programında spor, toplumun temeline ve geleceğe atıf yapılarak ele alınmıştır. Gençlerin boş zaman faaliyetlerinin sosyal ve kültürel donanımlarla yönlendirileceği, sporda çağdaşlaşmanın hayata geçirilmesi ve bu amaç için her türlü tedbirin alınacağı, gençlik merkezleri ve kamplarının yaygınlaştırılacağı hedeflerine yer verilmiştir. Hükümet programında spora ilişkin en önemli tedbirlerden biri, ilk kez bedensel engellilerin sosyal yaşamda spora erişebilmesi için gereken her türlü tedbirin alınacağı ifadesiyle karşımıza çıkmaktadır. Spor federasyonları ve kulüp temsilcilerinin özerk yapıya kavuşturulması, spor politikaları kapsamında sporun ve sporcunun performans niteliklerini arttırmak amacıyla araştırma merkezlerinin kurulması ve olimpiyatlara yönelik çalışmaların sürdürülmesi programda yer verilen diğer hedefleri teşkil etmektedir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

Bülent Ecevit Başbakanlığında görev yapan 56'ncı ve 57'nci Hükümet programlarında spor, sağlıklı ve nitelikli bir gençliğin yetiştirilmesi için önlem alanlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Kamuya ait spor alanlarının özel işletmelere dönüşümünün engelleneceği, semt ve kent spor alanlarının iyileştirileceği ve sayılarının arttırılacağı, bunlara ilişkin çalışmalarda yerel yönetim birimlerinden destek alınacağı ifade edilmiştir. Amatör sporculuğun tüm yurda yaygınlaştırılmasında devlet desteği sağlanacağı ve profesyonel kulüplerden bu anlamda destek alınacağı, amatör sporcu gençlerin gönüllü olarak kurtarma ekiplerine dahil edilmelerinin destekleneceği programda yer verilen hedeflerden olmuştur (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013). Her iki hükümet programında da aynı yaklaşım ve hedefler korunmuştur.

Abdullah Gül Başbakanlığında kurulan 58'nci Hükümetin programında spor, kültürel ve sosyal politikaların ayrılmaz bir bütünü olarak değerlendirilmiş ve buna ilişkin ana gündem maddeleri engelli vatandaşlar dahil olmak üzere toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bakış açısıyla ele alınmıştır. Eğitim stratejileri dahilinde öğretme yerine öğrenme odaklı yaklaşımların ortaya konulması ve bu anlamda spora da gereken ağırlığın verilmesi hedeflenmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013).

2003 ve 2014 yılları arasında Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında görev yapan 59'uncu, 60'nci ve 61'inci Hükümetin programlarında spor, turizm alanlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Dahası dünyanın ve ülkenin gelişen şartları göz önünde bulundurularak yeni bir spor politikası oluşturulacağı ve sporun uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması için her türlü desteğin verileceği beyan edilmiştir. Bu hükümet sürecinde spor; Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kuruluşu ile merkezi teşkilat yapısına kavuşturulmuş ve spor hizmetlerinin sevk ve idaresi bakanlığın görev alanında yerini almıştır. Gençlerin odak merkezi olarak kabul edildiği hizmetlerin sunumunda Gençlik ve Spor Bakanlığı, sporu yalnızca boş zaman faaliyeti aracı olarak değil sosyal yaşamın ve toplumun entegrasyonunda etkinliğin artırılması için önemli bir amaç olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda gençlik projelerinin hayata geçirilmesi ve gençlik merkezlerinin tüm yurda yayılması, tüm toplum katmanlarının spora aktif katılımı ilk hedef noktalarını oluşturmuştur (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013).

2014 ve 2015 yılları arasında Ahmet Davutoğlu Başbakanlığında görev yapan 62'nci Hükümet programında spora ilişkin daha önce ortaya konulan politika ve uygulamalara uygun olarak devamlılık sağlanacağı, çocukların ve gençlerin spor faaliyetlerine daha fazla zaman ayırması için imkan yaratılacağı ifade edilmiştir. Toplumun sağlıklı ve hareketli bir yaşam düzenini benimsemesi için spor yapma kültürünün yerleşmesi hedef olarak benimsenmiş ve buna dönük olarak spor hizmetlerinde kalite ve çeşitlilik imkanlarının sunulması kitlelere yayılmış spor hedefinin unsurları olarak ifade edilmiştir. Uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapmak için teşebbüslerin sürdürüleceği, hayatın olağan akışı içinde sporun alanının genişletileceği, okul öncesi eğitim döneminde çocuklara yapılacak yetenek taraması sonucu çocukların uygun spor branşlarına yönlendirileceği, sporda şiddetin önlenmesi için gereken tedbirlerin alınacağı ve başarılı sporcuların devlet tarafından destekleneceği beyan edilmiştir (Başbakanlık, 62'nci Hükümet Programı, 2014).

2015 yılında 88 gün süreyle geçici seçim hükümeti olarak Ahmet Davutoğlu Başbakanlığında görev yapan 63'üncü Hükümetin programı yayınlanmamıştır. Hükümetin yegane işlevi seçim sonrası hükümet kurulamadığı için geçici seçim hükümeti olarak ülkeyi yeni seçimlere götürmek olmuştur (Solak & Sürmeli, 2015).

2015 ve 2016 yılları arasında Ahmet Davutoğlu Başbakanlığında görev yapan 64'üncü Hükümetin programında eğitim mekanlarının tasarımında spor belirleyici bir tasarım unsuru olarak değerlendirilmiştir. Sanata ve spora dair ortaöğretim düzeyinde verilen önem, her bir öğrencinin bir branştan lisans alabilecek seviyede ve yeterlilikte eğitim alması

hedefiyle açıklanmıştır. GENÇDES programı ile sanat ve spor odaklı projelere hibe desteği verileceği beyan edilmiştir. Spor, hükümet programında doğrudan bir başlık altına alınmıştır. Bu kapsamda hükümetin spora yaklaşımına yer verilmiş ve hedefler sıralanmıştır. Sıralanan hedefler;

- Sporu iş ve gelir imkanlarıyla buluşturmak,
- Sporu tüm yurttan aktif katılımcılı bir konuma dönüştürmek,
- Spor alanında uzman, tesis ve altyapı yatırımlarını sürdürmek,
- Daha önce yapılan yatırım ve tesisleri iyileştirmek ve bunlardan istihdam ve katma değer üretimi sağlamak, özel sektör iş birliğini bu alanda hayata geçirmek, uluslararası başarıların artırılmasına ilişkin çalışmalar yapmak ve buna bağlı sporcu sayısı ile sporun niteliklerini geliştirmek,
- İller bazında spor tesisleri ile eğitim kurumlarının entegrasyonunu sağlamak ve spor branşlarında uzmanlaşmayı desteklemek,
- Yaşam alanlarında erişimi kolay ve uygun maliyetler çerçevesinde spor tesisleri inşa etmek,
- Sporcuyu seçimi ve yönlendirilmesi sistemlerini geliştirmek,
- Spor mesleklerini tanımlayarak, nitelikli eğitim imkanlarına kavuşturmak ve bu doğrultuda ihtiyaç duyulan programları oluşturmak,
- Sporu bir istihdam kaynağı olarak değerlendirmek,
- Sporcuyu Kamp Eğitim Merkezlerinde ulusal ve uluslararası rekabet alanlarında mücadele edebilecek yeterlilikte sporcuyu yetiştirmek,
- Türkiye Olimpiyat Hazırlık Merkezlerinin sayısını arttırmak,
- Yerel yönetimlerde spor sorumluluklarını arttırmak ve kamu, özel ve sivil toplum iş birliğini bu alanda geliştirmek, spor turizmine uygun bölgelerde tesis ve istihdam olanaklarını ülke ekonomisine katkı sağlayıcı bir yaklaşım ile geliştirmek şeklinde sıralanmıştır (Başbakanlık, 64'üncü Hükümet Programı, 2015).

2016 ve 2018 yılları arasında Binali Yıldırım Başbakanlığında görev yapan 65'inci Hükümet programında önceki hükümetlerle aynı yaklaşım ile ele alınmıştır. 64'üncü

hükümetin programında yer verilen hedefler büyük oranda aynen korunmuştur (Başbakanlık, 65'inci Hükümet Programı, 2016).

2017 yılında yapılan referandumla geçilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonucu güvenoyu uygulaması kaldırılmış; Başbakanlık kurumu kaldırılarak, Cumhurbaşkanı hükümetin ve yürütmenin başı konumuna getirilmiştir. Yeni sistem ile birlikte ülkenin 66'ncı Hükümeti R. Tayyip Erdoğan tarafından kurularak, göreve başlamıştır. Hükümet programlarının mecliste okunması ve güvenoyuna sunulması uygulaması kaldırılmış, bunun yerine “Yüz Günlük İcraat Programı ve Yıllık Cumhurbaşkanlığı Programı” deklare edilmiştir. 3 Ağustos 2018'de yayınlanan Yüz Günlük İcraat Programı bakanlıklar bazında hedefler sıralaması ile spor konusunu Gençlik ve Spor Bakanlığı başlığı altında ele almıştır. Bu kapsamda programda ilk yüz gün hedefleri arasında sporun yaygınlaştırılması için malzeme desteği sağlanması, gençlik projelerinde STK'ların güçlendirilmesi, okullarda sporun yaygınlaştırılması için bir milyon yetenekli çocuğa ulaşılması, engelli bireylerin spor faaliyetlerine erişme bilirlüğünün kolaylaştırılması, sporda mobil uygulamalar aracılığıyla spor kültürünün yaygınlaştırılması beyan edilmiştir (Cumhurbaşkanlığı, Yüz Günlük İcraat Programı, 2018). 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında spor; mevcut durumu, hedefleri, politika ve tedbirleri olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Mevcut durum başlığında hayata geçirilen düzenleme, çalışma ve yatırımlara yönelik istatistiksel verilere yer verilmiştir. Amaç ve hedefler kapsamında sporun bir yaşam biçimi olarak değerlendirildiği, herkes için spor faaliyetlerine erişilebilirliğin sağlandığı, uluslararası müsabakalarda sporcu ve sporcuların aldıkları derecelerin ilerleme gösterdiği bir ülke tahayyülüne yer verilmiştir. Bunlara ilişkin tedbirler, engelli vatandaşlar, toplumun her katmanı, kamusal ve özel sektörlerin yanı sıra sivil toplumun dahil edildiği hedefe yönlendirilmiş proje ve sistem tasarımlarıyla ele alınmıştır (Cumhurbaşkanlığı, 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2019).

2.3. Kalkınma Planlarında Sporun Yeri

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 1963 yılından başlayarak günümüze dek on bir kalkınma planı açıklanmıştır. Spor politikalarının kalkınma planları içerisinde incelenmesinin önemi, kalkınma planlarının yalnızca kamusal alana yönelik değil toplumun tamamını kapsayıcı bir şekilde hedeflere yönelik bir koordinasyon içermesi özelliğindedir (Akça, 2016). Bu bakımdan spor politikasının mevcut durumunun tespiti ve hedef noktalarını kurgulamak bakımından kalkınma planlarında spora ilişkin genel yaklaşımlar incelenmeye çalışılmıştır. Bu kalkınma planlarından ilki olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-

1967), spora yer vermemiş, gençlik ve spora yönelik genel stratejisi alt yapı sağlanması üzerine kurulmuştur (DPT, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl): 1963 - 1967, 1963). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972), spora doğrudan bir başlık altında ilkeler, mevcut durum ve uygulanacak politikalar şeklinde yer verilmiştir. Planda spora ilişkin ilkeler aktif spor faaliyetlerinin sağlıklı bir nesil için zaruri olduğu ve bu nedenle spora katılımı sağlayacak imkanların yaratılması gerektiği, devletin bu noktadaki rolünün geliştirilmesi gerektiği, spor dallarının dengeli bir şekilde gelişmesinin teşvik edildiği, kitle sporuna yatırımların ve politikaların genişletileceği, spor kulüplerinin teşvik edileceği şeklinde hedeflere yer verilmiştir. Mevcut durum sporun ekonomik ve sosyal kalkınma gibi gelişmeleri de olumlu etkilediği tespitiyle ele alınmıştır. Spora ayrılan bütçe ve kaynaklar ile spora ilişkin görevli kuruluşların, spor kulüplerinin, spor alt yapı ve tesislerinin temel istatistik ve verileri planda paylaşılmıştır. Uygulanacak politikalar organizasyon, yatırımların dağılımı ve spor tesisleri ve spor kulüpleri olmak üzere üç başlık altında beyan edilmiştir. *Organizasyon yönünden*, BTGM'nin ilkelere bağlı olarak yeniden düzenleneceği, yeterli teşkilat yapısının oluşturulacağı, MEB ile iş birliği kurulacağı, öğrencilerin fizik yeteneklerinin ölçülerek uygun programlar hazırlanacağı, gelişimi yavaş olan spor dallarının bilhassa destekleneceği politikalar hedeflenmiştir. *Yatırımların dağılımı ve spor tesisleri yönünden* ayrılacak kaynakların dengeli dağılımı, gençlik ve kültür merkezlerinin oluşturulması ve desteklenmesi ve spor tesislerinde maliyetlerin dikkate alınması ile modern işletme esaslarının uygulanması hedef politikaları oluşturmuştur. *Spor kulüpleri yönünden* hisselerin üyelere devri ile elde edilen kaynakların başka tesislerin yapımı için kullanılarak faaliyetten doğan faydaların birer teşvik unsuru olarak düzenlenmeleri ve kulüp faaliyetlerinin çeşitli spor branşlarına yönltilmesine teşvik edilmesi uygulanacak politikalar olarak beyan edilmiştir (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968 - 1972, 1968).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma planı (1973-1977), spor hususunu dört başlıkta incelemiş ve bunları *planlı dönemde gelişmeler, uzun dönemli gelişmelerin yönü, üçüncü dönem planı gelişmelerin yönü ve ilkeler ve tedbirler* şeklinde açıklamıştır. *Planlı dönemde gelişmeler* başlığında, ikinci planda, çözümünde aksaklık yaşanan sorunların kaynağının tespit edilmesine ve bu sorunlara bütüncül bir yaklaşımla çözüm bulunmasına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Gelişmelere ilişkin istatistiksel veriler paylaşılmış ve hizmetlere ilişkin verimlilik çözümlenmeleri yapılmıştır. *Uzun dönemli gelişme yönü* başlığında gençliğe özel bir önem atfedilmiş, spor ve sosyal refah arasında var olan korelasyon bağı, sorunların tamamını kapsayıcı bir yaklaşımın gerekliliği ortaya koyulmuştur.

Üçüncü plan döneminin gelişmeleri başlığında, hizmet yönünden özellikle yurt yatak kapasiteleri üzerine odaklanma söz konusudur. Gençliğe ilişkin yatırımlar *eğitim* bölümünde ele alınmıştır. Gençlik ve spora özellikle kalkınma odaklı bir yaklaşım gösteren program *ilkeler ve tedbirler* başlığında Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından sağlanan proje ve hizmet çalışmalarının yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılması hedefleri ile değerlendirilmiştir. Buna ilişkin olarak beden eğitimi ders saatlerinin artırılması, GSB öncülüğünde uzman kadro ve görevlilerin yetiştirilmesi, spor teçhizatlarının uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi, spor tesislerinin öğrencilere, amatör sporculara ve halk kitlelerine açık hale getirilmesi, kulüplerin amatör faaliyetlerini arttırıcı çalışmaların yapılmasının teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, devletin özendirme politikasının, yalnızca amatör kulüpleri kapsayıcı şekilde ele aldığına dair bir tutum açıkça beyan edilmiştir (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1973 - 1977, 1973).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983), spor konusu birinci kesimin altıncı bölümünde yaşam düzeyinde gelişmeler başlığı altında ve ikinci kesimin üçüncü bölümünde dördüncü planın temel politikaları başlığı altında, çalışma ve yaşam düzeyine ilişkin politikalar kapsamında ele alınmıştır. Planda spora ilişkin geçmiş uygulamalar ve mevcut duruma ilişkin saptamalar yer almaktadır. Bu saptamalar ışığında üçüncü plan döneminde sporun toplumun tamamına yayılmasında ilke ve önlemler yeterli düzeyde ifade edilmiş olsa da, beklenen gelişme düzeyi sağlanamamıştır. Tesislerin arttırılması sınırlı kalmış, profesyonel futbol uygulama yönünden ağırlığını korumaya devam etmiş, eğitim kurumları sporcu yetiştirmede yeterli kaynak sunamamış, spor kulüpleri kitlesel düzeyde spordan ziyade kitlesel düzeyde seyirci kazanan kuruluşlar şeklinde gelişim göstermiş ve kamuya dayalı profesyonel kulüplerin amatörlüğe dönüşü gerçekleştirilememiştir. Planın temel politikaları kapsamında spora ilişkin ilke ve hedefler şöyle sıralanabilir;

- İlke olarak spor eğlence aracı olmaktan ziyade ekonomik ve toplumsal kalkınmanın bir unsuru olarak bilimsel ve örgütlü bir şekilde kitlelere yayılmalıdır.
- Spor bölgesel ve branş bazında bir ayrımla ele alınarak “Spor Eğitimi Plan ve Programları” yapılıp bunların ulusal düzeyde yürütülmesi sağlanacaktır.
- Eğitim kurumları spor faaliyetlerini tesis, altyapı ve gençlerin yararlanabileceği imkanlarla donatılmış bir vasıta olma niteliğini de yüklenecektir.
- Spor ve saha yatırımlarının kitlesel faydalanma amacıyla gençlerin yoğun olarak yaşadıkları kurumlara yönlendirilmesi çok amaçlılık ilkesi gereği sağlanacaktır.

- Amatör spor kulüplerinin profesyonel spor faaliyetlerinde bulunan şubelerinde şirketleşme yoluna gidilecektir.
- Sporcuların ulusal güvenlik dahilinde bulunmalarına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.

Yer verilen diğer ilke ve hedefler üçüncü planda ön görülen ancak sınırlı olarak hayata geçirilen ya da uygulanamayan ilke ve tedbirlerle aynı şekilde ele alınmıştır (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979 - 1983, 1979).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985 – 1989), spor politikaları dördüncü bölümde beden eğitimi ve spor başlığı altında ele alınmıştır. Beşinci plan döneminde amatör sporların teşvik edilmesi ve kitlesel spor esastır. Kamu ve özel sektör kuruluşlarında oransal olarak belirtilen sporcu istihdamı teşvik edilecektir. Spor tesislerinin yapımında kamunun yanı sıra özel sektöründe tesis yapımına katkıda bulunması teşvik edilecektir. Üniversitelerin beden eğitimi ve spor bölümü mezunlarının beden eğitimi öğretmenleri olarak görev almaları ile birlikte her branş üzerine antrenörlerin yetiştirilmesine önem verilecektir. Okul, işyeri, semt alanları ve tüm yurtda spor yapılması ve beden eğitiminin gelişimi hedeflenmiştir (DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985 - 1989, 1985).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990 – 1994), beden eğitimi ve spor başlığında alana yönelik eğitim, sağlık, bilim ve teknolojide yaşanan değişimlere öncelik verilerek amatör sporda uluslararası başarı potansiyeli taşıyan sporcuların yetiştirilmesi ve desteklenmesine önem verileceği ifade edilmiştir. Tüm tesislerin tam kapasite kullanımı, imar planlarının tesis ve alan standartlarına uyumlu olmasını, geleneksel sporların geliştirilmesini hedefleyen plan, spora ilişkin mevzuatı yeniden düzenleneceği hedefini de içermektedir. Spor istatistiklerine yönelik uluslararası standartlarda verilerin elde edilmesi ve master plan çalışmaları yapılması ve Spor, Eğitim, Sağlık ve Araştırma Merkezleri ile arşiv ve dokümantasyon birimlerinin desteklenmesi hedefler arasında sayılmıştır (DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990- 1994, 1990).

Beşinci ve Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planlarında spor alanında mevcut duruma yönelik bilgi ve değerlendirmelere değinilmemiştir (Acar, 1993).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000), sektör ve mekansal kavramların ön plana çıktığı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Planda spora ayrılan kaynakların artırılması, spora ilişkin uzman ihtiyacının karşılanması, yeni bir yapılanmanın gerekliliği, devlet, özel sektör ve yerel yönetimler ile kulüplerin iş birliğinin kurulması ve devlet dışı aktörlerin

rollerinin artırılması, devam eden ihtiyaçlar olarak ele alınmıştır. Sporun geniş kitlelerce yapılmasının teşvik edilmesi, olimpiik sporlara ağırlık verilmesi, devletin rolünün küçültülerek görece özerk bir spor yapısının kurulması planın hedefleri olarak karşımıza çıkmaktadır (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996 - 2000, 1996).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005), insan kaynaklarının geliştirilmesi başlığı altında sekizinci bölümde gençlik, beden eğitimi ve sporu bir arada ele almıştır. Planın kapsadığı süreç, sanayide rekabet ve üretimin önemine vurgu yapılan bir ana strateji doğrultusunda hazırlanmıştır (Devecioğlu, 24-25 Haziran, 2010). Beden eğitimi ve spora ilişkin mevcut duruma yer verilmiş ve mevcut durumdan doğan eksiklikler tespit edilmiştir. Buna ilişkin amaç, ilke ve politikalar şu şekilde sıralanmıştır;

- Sporun herkesin rahatlıkla erişebileceği bir alt yapı geliştirilerek yaşam tarzı haline getirilmesi esas ilkedir.
- Fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı bir toplum spordan bağımsız düşünülemez. Bu nedenle sporcuların ve spor görevlilerinin eğitim ve istihdam problemleri çözümlenmeli ve spor tüm branşları ile ülke geneline dengeli olarak dağılmış olmalıdır.
- Sporda tesis ve faaliyetlerin düzenlenmesinde kamu kesiminin rolü azaltılarak denetleme, yönlendirme, teşvik etme ve yenilikleri takip etme ile kapsama alınacak ve özel girişimler ile yerel yönetimlerin etkinliği arttırılacaktır.
- Turizm hedefli spor faaliyetlerinin alt yapı ve tanıtımına özen gösterilecektir.
- Kulüp ve federasyonların mali özerkliği ve organizasyonel açıdan kurumsallaşması sağlanacaktır.
- Spor branşlarına yönelik antrenör ve eğitimli spor yöneticilerinin okullarda alt yapı ve tesis imkanları geliştirilerek kulüplerin branş bazında yeterli hale getirilmesi planlanacaktır.
- Mevzuata dair spor sisteminde ön görülen yeniliklere ilişkin yapılandırmalar sağlanacaktır (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001 - 2005, 2001).

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007 – 2013), spora yer verilmemiştir (DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007 - 2013, 2007).

Onuncu Kalkınma Planında (2014 – 2018), spor ikinci bölümde planın hedef ve politikaları başlığı altında nitelikli insan, güçlü toplum kapsamında yer almıştır. Sporda durum analizinin temel verileri, spor federasyonlarının güçlendirilmesi, antrenör ve kulüp hacminde ilerleme, merkez ve bağlı teşkilatların yeniden yapılandırılmış olması, olimpiik spor tesislerinin önemli ölçüde kurulmuş olması, uluslararası müsabakalara ev sahipliği yapılmış olması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Spora ilişkin temel amaç sporun geniş kitlelere yayılarak toplumda spor kültürünün yerleşmesi ve başarılı sporcular yetiştirilmesi olarak verilmiştir. Planın spor politikasına ilişkin unsurları şöyle sıralanmaktadır;

- Vatandaşların hareketliliğini teşvik edecek program ve rekreasyon alanlarını oluşturmak.
- Sporu eğitim, içerik ve uygulama bakımından iyileştirmek.
- Kamu ve özel sektör iş birliği modeli doğrultusunda alternatif finansman ve işletme modellerini hayata geçirmek.
- Olimpiik Sporcu Kamp Eğitim Merkezleri kurmak.
- Sporcu sağlığı merkezleri ile spor hekimi gereksinimini sağlayacak tedbirler almak.
- Spor ve teknolojinin entegrasyonunu sağlamak.
- Sporda şiddetin ve etik dışı davranışın önlenmesine yönelik tedbirler almak (T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2013).

On birinci Kalkınma Planında (2019 – 2023), spor ikinci bölümde planın hedef ve politikaları başlığı altında nitelikli insan, güçlü toplum kapsamında yer almıştır. Planın spora ilişkin amacı sporu erişilebilir kılmak, alışkanlık haline getirmek, uluslararası arenada başarılı olmak, spor müsabakalarına en prestijli düzeyde ev sahipliği yapmak ve dünya çapında rekabet edebilir bir düzeye erişmektir. Spora ilişkin politika ve tedbirler plan dahilinde şöyle sıralanmaktadır;

- Çocukluktan itibaren spor eğitimi vermek ve her vatandaşın spor etkinliklerine katılımını sağlamak.
- Spora ilişkin ilgiyi arttıracak proje ve kampanyalar yürütmek.
- Okul spor kulüplerinin çeşitliliği ve sayıları artırılarak çocukların farklı spor dallarına yönlendirilmelerini sağlamak.

- Özellikle engelli vatandaşların hareketli yaşama ve spor faaliyetlerine katılımını teşvik etmek. Bu bağlamda engelli vatandaşların spora katılımını kolaylaştıracak eğitimci, antrenör, araç – gereç ve materyallerin tasarlanarak uygulamaya konulmasını sağlamak.

- Kulüplerin dijital entegrasyon süreçlerini tamamlamak.
- Yaşam boyu aktif spor katılımını teşvik etmek.
- Ülke geneline yayılmış yetenek tespit ve tarama modelleri geliştirmek.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı öncülüğünde kamusal spor tesislerinin vatandaşların kullanımına açılmasını sağlamak.

- Spora ilişkin verilerin yapılandırılması yoluyla uluslararası karşılaştırmalı bir veri altyapısı elde etmek.

- Spor malzemeleri üretimine ilişkin çalışmalar yapılarak dünya spor endüstrisi içinde rekabet edebilir bir konuma erişmek. Bu bağlamda spor endüstrisinde yer alan firmaların bilişim teknolojileri ve e-ticaret uygulamaları imkanlarından faydalanabilir bir yapıya kavuşturulmasını sağlamak.

- Sporcu sağlığı merkezlerine bölgesel düzeyde önem verilerek buralarda doğacak uzman hekim ihtiyaçlarını karşılamak.

- Türkiye Spor Turizmi Stratejisi hazırlamak, buna ilişkin analiz çalışmaları ile spor turizmi hedeflerini açıkça ortaya koymak.

- Sporun bir meslek haline getirilerek iş kolu bakımından rolünü güçlendirmek.

- Geleneksel sporların yeterli ölçüde tanıtımını yapmak.

- Spor liseleri ve fakülteleri öğretim programlarını güncellemek ve istihdam olanaklarını güçlendirmek.

- Antrenörlüğün niteliğini arttırarak, mevzuata ilişkin düzenlemeler yapmak ve antrenörlük kariyer sistemini hayata geçirmek (Başkanlığı, 2019).

2.4. Uluslararası Sözleşme ve Protokollerinin Türk Spor Politikalarına Etkisinin Değerlendirilmesi

Sporun çok boyutlu değerlendirme yapmayı gerekli kılan bir disiplin olması dolayısıyla tek bir boyutta, sadece ulusal içeriği bakımından ele alınması çabası yetersiz

sonuçlar ortaya koyabilir. Spor, çok boyutlu bir disiplin olarak; uluslararası alanları, yerel düzeyi, bireysel aktiviteyi, farklı kültür pratiklerini içeriğinde barındırmaktadır. Uluslararası sözleşme ve protokoller normlar hiyerarşisi bakımından i hukuka etki eden bağlayıcı belgelerdir. Bu bağlamda belgelerin ulusal spor politikaları üzerinde etkileri olduğu ifade edilebilir (ztrk & Koca, 2018).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1 Aralık 1948 tarihinde kabul edilmiş, 6 Nisan 1949 tarihinde Türkiye tarafından onaylanmıştır. İHEB; uluslararası en kapsayıcı birimlerden biri olarak kabul edilen BM tarafından ilan edilmiş, haklar listeli olarak beyannamede ele alınmıştır. Sözleşmeyi onaylamak hukuksal bir zorunluluk doğurmamakla beraber ahlaki bir niyet beyanı olarak görülebilir. Beyannamenin bağlayıcı niteliği kazanması için Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası sözleşmeleri 1976 yılında yürürlüğe girmiş, Türkiye tarafından literatürde İki Sözleşmeler olarak bilinen sözleşmeler 2003 yılında onaylanmıştır (Erdoğan, 2018). Beyanname insan haklarına, temel haklar boyutunda yer vermiş, *eşitlik, onurlu insan yaşamı ve ayrımcılık yasağı* beyannamenin odak hakları olarak konumlandırılmıştır. Spora ilişkin spesifik bir yer verilmemiş ancak 24’üncü maddede “*recreational activities*” Türkçe’de dinlenme faaliyetleri olarak kayda geçilmiştir (URL7, 2021).

1950 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve 1952 yılında Türkiye tarafından imzalanan AİHS, İHEB’in yer verdiği hakların evrensel olarak tanınmalarını ve uygulanmalarını hedeflemektedir. Sözleşmede spora ilişkin doğrudan bir hükme yer verilmemiştir (URL5, 2021).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın nlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), BMGK’nın 19 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilerek, 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılmış ardından 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme Türkiye tarafından 11 Haziran 1985 tarihinde onaylanmış ve 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 10’uncu maddesinde, kadınlarında erkeklerle eşit fırsatlar dahilinde spor faaliyetlerine aktif olarak katılmaları taahhüt edilmiştir. Sözleşmenin 13’üncü maddesinde eşit haklardan faydalanılması ve kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için alınacak tedbirler bakımından, spor ve kültürel hayatın tüm alanlarında katılma haklarının sağlanması yer verilmiştir (URL6, 2021).

Birleşmiş Milletler, 2005 yılını “Spor ve Beden Eğitimi için Uluslararası Yıl” olarak kabul etmiş ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından sporun gelişimini geniş bir şekilde değerlendirmek için Beden Eğitimi ve Spor Komitesi oluşturulmuştur (Müftüler &

Arıtan, 2020). UNESCO'nun Uluslararası ve Beden Eğitimi Şartı, 1978'de Paris'te kabul edilmiştir. Şart'a göre İHEB Hak ve Özgürlükleri tüm insanlar için eşit olarak kabul edilmiş ve sporun bireysel ve toplumsal iletişimi, dayanışma ve barışı teşvik edici özellik taşıdığı beyan edilmiştir. 2014 yılında Şart, sporun kapsamını genişletmiş, fiziksel aktivite ve spor faaliyetlerini temel bir hak olarak ele almıştır (Öztürk & Koca, 2018).

Avrupa Konseyi Spor Gelişim Komitesi tarafından herkesin boş zaman faaliyetlerini sporla değerlendirebilmesi ve bunun mümkün kılınması için "*herkes için spor*" ifadesi gündeme getirilmiştir. Bu ifade ilk kez 1966 yılında Avrupa Konseyi tarafından gündeme getirilmiş, 1975 yılından itibaren UNESCO'nun spora ilişkin çalışmalarında daha evrensel ve aktif bir şekilde ele alınmıştır. Bunun en somut çıktısı ve yaklaşımın en temel ifadesi "*sport for all programs through out the World*" isimli raporla bütüncül bir şekilde ortaya konulmuştur. Avrupa Konseyi'nin 24 Şubat 1983 tarihli toplantısıyla Uluslararası Herkes için Spor Federasyonu'nun yönetim kurulu oluşturulmuş ve ilk genel kurul 20 Ocak 1987 tarihinde yapılmıştır (URL11, 2021).

Beden eğitimi ve spor öğretimine ilişkin programlarımıza etki eden uluslararası spor politika belgeleri, evrensel ölçekte UNESCO ve Avrupa Komisyonu tarafından çalışma, rapor ve şartlar temel alınarak doküman edilmiştir. Söz konusu belgelerin esas ve ilk odak noktaları genel olarak eşitlik ilkesinde birleşmiştir. Dolayısıyla hem temel bir insan hakkı olan eşitlik sporu beslemiş hem de bugün sporun evrensel anlayış içerisinde herkes için spor hedefine itici bir güç oluşturmuştur (Müftüler & Arıtan, 2020).

Çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle Türkiye'nin taraf olduğu antlaşmalar TBMM'nin kuruluşundan itibaren günümüze dek sıralı olarak şu şekildedir;

- Gürcistan ile Türkiye arasında akdolunan Spor Alanında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 13 Mart 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti GSGM ve Moldova Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Dairesi arasında Gençlik ve Spor Alanında İş birliği Antlaşması; antlaşma taraf devletlerin prosedüre uygun diplomatik yazılı ifadenin bildirildiği son tarih itibari ile yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu arasında imzalanan Beden Eğitimi ve Spor Alanında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 13 Aralık 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Gençlik ve Spor Alanında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 1 Nisan 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Litvanya Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma taraf devletlerin prosedüre uygun diplomatik yazılı ifadenin bildirildiği son tarih itibari ile yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Estonya Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma taraf devletlerin prosedüre uygun diplomatik yazılı ifadenin bildirildiği son tarih itibari ile yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma taraf devletlerin prosedüre uygun diplomatik yazılı ifadenin bildirildiği son tarih itibari ile yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Moğolistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma taraf devletlerin prosedüre uygun diplomatik yazılı ifadenin bildirildiği son tarih itibari ile yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Belarus Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 8 Ağustos 1995 tarihinde imzalanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkmenistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 5 Ocak 1992 tarihinde imzalanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 5 Ocak 1992 tarihinde imzalanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ÇEK Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür, Gençlik ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 10 Şubat 2003 tarihinde Ankara da imzalanmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Federal Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 4 Aralık 2002 tarihinde Ankara da imzalanmış ve 14 Nisan 2006 da yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cibuti Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür, Basın – Yayın, Gençlik ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 3 Mart 2004 tarihinde Ankara’da imzalanmış ve 22 Mart 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Slovak Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında Karşılıklı İş Birliği Antlaşması; antlaşmaya nota değişiminin gerçekleştiği gün yürürlüğe gireceği şerhi düşülmüş ve 4 Nisan 1997 de Uygun Bulma Kanunu ile kabul edilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Lüksemburg Büyük Dükalığı Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür, Basın – Yayın, Gençlik ve Spor Alanlarında İş Birliği Antlaşması; antlaşma 6 Eylül 2003 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır (URL8, 2021).

3. TÜRKİYE’DE ENGELLİ BİREYLERİN SPOR POLİTİKALARINDAKİ YERİ

“Bu bölümde yer verilen sakat, muhtaç, malul ve özürlü gibi ifadeler hükümet programları ve kalkınma planlarında tarihsel olarak belgelerle sabit olan ifadeler olması nedeniyle zorunlu olarak kullanılmıştır.”

3.1. Engelli Birey Kavramı ve Türkiye’de Engelli Bireylere Yönelik Politikalar

Engellilik kavramsal düzeyde halen içeriği gelişmekte olan ve tanım bakımından 1 Temmuz 2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesinde fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yeterliliklerinde belirli bir düzeyde kayıp dolayısıyla topluma eşit şartlarda tam katılımı kısıtlayıcı tutum ve çevresel şartlardan etkilenen bireyi ifade edecek şekilde açıklanmıştır. Buradan hareketle engellilik hali fizyolojik bozukluklara işaret eden bir kavramın yanı sıra ruhsal bozuklukları da kapsayan bir kavram olarak tanımlanır (Odabaşı, 2019).

3.1.1. Engelli Tanımı

DSÖ öncülüğünde hazırlanan Dünya Engellilik Raporu'na göre dünya nüfusunun %15'inin engellilik yaşadığı tahmini yapılmıştır. Türkiye'de ise engelli nüfusuna dair kesin bir veri bulunmamaktadır. 2002 ve 2016 yıllarında yapılan TÜİK ve Türkiye Sağlık Araştırması tam bir sayı verememiştir. Sayısal verilerin kesin olmamasına rağmen engelliler Konfederasyonu Türkiye'de bulunan engelli sayısının nüfusa oranla %10'dan daha az olmadığı tahmininde bulunmuştur (URL9, 2021).

Yapılan çalışmalar düşük gelirli ülkelerde engelli nüfusun yüksek gelirli ülkelere kıyasla daha yaygın olduğunu ve kadınlarda, yaşlılarda ve düşük seviyeli eğitime sahip olan insanlarda engellilik riskinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Engellilik hali bireylerde doğum öncesinde, doğum esnasında veya doğum sonrasında meydana gelebilecek dışsal veya içsel faktörlerden kaynaklanabilir. Engellilik yalnızca içsel ve bireysel sonuçlar doğurmaz, çevresel ve toplumsal etkilerin olası sonuçları da engellilik bakımından farklı bir boyut oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumsal işleyiş, engelliliğin ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir set olmaması gerektiği gibi engelli bireyleri toplumla bütünleştiren bir yapıda oluşturulmalıdır (Deniz, 2020).

Engelliliğin var olma sebeplerinin araştırılmasından ziyade engelli bireylerin yaşam koşullarının korunması, geliştirilmesi ve topluma entegrasyonlarının sağlanması da önemlidir. Eşitlik hakkı ve ayrımcılık yasağı bugün modern toplumların tamamında temel bir insan hakkı olarak hem ulusal hem de uluslararası mevzuatla güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte engelli bireylerin, eşit ve onurlu bir yaşam sürme hakları halen güncel bir tartışma meselesi olarak; bütünleşme ve toplumla bir arada kalma haklarının korunması mücadelesi ivedilikle çözüme kavuşturulması gereken bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engelli bireylerin yaşam koşullarının toplumsal bütünleşme odaklı bir perspektifle ele alınması; engelliliğe yönelik yaklaşım modellerinde, "ilkel model ve tıbbi modelin" engelli bireyleri ayrımcılığa maruz bıraktığının gözlenmesi sonucunda "sosyal model" yaklaşımı ile oluşmuştur. İlkel modelin toplum içinde engelliye bakışı, uğursuzluk getirmesi gibi hurafe saiklerden beslenen bir ayrımcılık ortaya koymuştur. Tıbbi modelde ise engellilik fiziksel ölçülerle saptanan bir eksiklik, hastalık hali olarak kabul edilir. Engelli bireyin aynı zamanda toplumsal bir varlık da olduğu gerçekliğini dışlar. Engelliliği iyileşme hedefine yönelmiş, bireysel bir sorun olarak algılar ve çözümü salt tıbbi araç ve tekniklere indirger (Deniz, 2020).

Engellilik yalnızca tıbbi bir bakış açısıyla ele alındığında ortaya çıkan çerçeve yetersiz ve engelli bireyin kişisel ve ruhsal donelerinin yetersiz kaldığı bir sonuç üretmektedir. Engellilik yalnızca tıbbi model yaklaşımı ile değerlendirildiğinde, engelli bireyin toplumsal gerçekliğini sosyal alandan dışlayan bir sonuç üretir. Sosyal modelin engellilik yaklaşımı ise toplumsal alanda önyargı ve ayrımcılığın önlenmesini amaçlayan bir yapıdadır ve bunun yanı sıra engelli bireylerin örgütsel gelişimlerini de destekleyici katkılar sağlamıştır (Deniz, 2020). 1970’li yıllardan itibaren engelli bireylerin bizzat kendilerinin engelli sorunlarının tespit edilmesinde ve çözüme kavuşturulmasında söz sahibi olduğu organizasyonlar ve örgütlenmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1981 yılında British Council of Organizations of Disabled People, engelli bireylerin örgütlü bir biçimde, bir organizasyon dahilinde toplumsal talepleri için mücadelelerini sistemli hale getirmede önemli bir kırılma noktasıdır. İngiltere’deki bu hareket, yoksulluk ve sakatlığın aynı yaklaşımla ele alınamayacağına, engelliliğin sosyal yaşamdan dışlanamayacağına ve de engelli bireylerin güvenceli haklara kavuşturulması gerektiğine dikkat çekmiştir (Burcu, 2015). . Türkiye’ye baktığımızda 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile yapılan engelli tanımlamasında engellilik hali “eksiklik” olgusu ile değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda engellilik haline yol açan eksikliklerin tespit edilmesi ve tespit edilen eksikliklerin sosyal politika araçları ve sosyal hizmet uygulamaları ile giderilmesi, engelli bireylere sosyal güvence sağlanması hedefleri benimsenmiştir. Çalışma gücü yeterliliğindeki eksiklikten kaynaklanan engellilik halinde ölçüt, çalışma yeterliliğini sağlayacak fonksiyonların en az %40 oranında kaybı ile tıbbi bir kriter olarak baz alınmaktadır. (İsbir & Çubuk, 2018). Dolayısıyla ülkemizde engelliler açısından anayasa ve kanunlar yolu ile ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi anlayışı, tıbbi model yaklaşımını teşhis ve tedavide ölçüt bakımından, sosyal model yaklaşımını ise engelli bireylerin toplumsal bütünleşmesine katkı sağlayıcı uygulamaları geliştirme bakımından benimsemektedir.

1990’lı yıllardan itibaren engelli bireylerin haklarının geliştirilmesi konusunda insan hakları odaklı yaklaşımlar esas alınmaya başlanmıştır. BM Engelli Hakları Sözleşmesi gibi engelli bireyleri doğrudan özel düzenlemelere konu eden uluslararası belgelerde ve düzenlemelerde ayrımcılık yasağına işlerlik kazandırılması şeklinde bir odak oluşturulması yoluna gidilmiştir (Duvan, 2019).

Tarihsel olarak 1990 yılına dek Türkçe ’de engelli sözcüğü sakat, malul ve özürlü kelimeleriyle ikameli olarak bir kullanım göstermekteydi. Mevzuat yönünden sakatlık ifadesine ise daha çok yer verilmekteydi. 1990’lı yıllarda ağırlık özürlülük ifadesine doğru kaymaya başlamış ve 2005 yılında 5378 sayılı Özürlüler Kanunu ile özürlü, sakat ve bunlara

eş değer kavramlarla anılmıştır. Bu ifadelerin olumsuz çağrışımları nedeniyle 25 Nisan 2013 tarih ve 6462 sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile olumsuz çağrışımda bulunan sözcükler “engelli ve engellilik” şeklinde değiştirilmiş ve böylece yasa yapıcı buna ilişkin bir standart ortaya koymuştur. Türk hukukunun en güncel ve kapsamlı engelli tanımı böylece 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile oluşturulmuştur (Deniz, 2020).

Engellilik, türleri bakımından ortopedik engelli, görme engelli, işitme ve konuşma engelli, zihinsel engelli ve süreğen engelli şeklinde beş grupta ele alınmaktadır (Arslan, 2017). 2014 yılında Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından “otizm spektrum bozukluğu” çalışmasıyla otizm de ele alınmıştır. Ortopedik engelli; kas ve iskelet sistemi bozuklukları veya fonksiyon kaybı yaşayan bireylerde gözlenen engellilik halidir. Ayak, kol ve omurga sistemlerinde eksiklik veya fonksiyon kaybı yaşayanlar, serebral palsi ve spina bifida olanlar da ortopedik engelliler grubuna dahil edilmektedir (Duru & Duyan, 2017). İşitme ve konuşma engelliler; tek kulağında veya iki kulağında kısmi veya tam işitme kaybı olan veya işitme cihazı kullanan bireylerin dahil edildiği gruptur (Arslan, 2017). Herhangi bir nedene bağlı olarak konuşma sorunları ve ifade bozuklukları yaşayanlar veya duyduğu halde konuşamayan, gırtlığı alınan, kekeme, çene fonksiyonlarında bozukluk olanlar konuşma engellilerinin dahil edildiği grupta ele alınmaktadır (Duru & Duyan, 2017). Zihinsel engelliler; belirli derecelerde zihinsel fonksiyonları bakımından yetersizlik yaşayan bireylerin ele alındığı gruptur. Süreğen engellilik; bireyin sosyal yaşama ve çalışma hayatına dahil olamayacak düzeyde devamlı bakım ve tedavi ihtiyacı doğuran bir hastalığa sahip olmasından kaynaklanan engellilik türünü ifade etmektedir (Arslan, 2017). Görme engeli; gözün görme yetisinin bir uzman doktor tetkiki sonrasında oluşturulan rapor doğrultusunda karara bağlanır. Görme engeline ilişkin sınıflandırma tam körlük, ağır görme engeli veya az görme engeli olarak tanımlanmaktadır. Göz protezi kullananlar, renk ve gece körlüğü olanlar, tam veya kısmi görme kaybı veya görme bozukluğu olan kişiler bu grupta ele alınmaktadır (Duru & Duyan, 2017).

3.1.2. Engelli Bireylere Yönelik Devlet Politikaları

Engellilere ilişkin olumsuz çağrışımlı söz ve sözcük öbeklerine yönelik olarak toplumsal bilinç düzeyinin oluşturulmasına dair mücadelelerin tarihsel olarak başlangıcı 20’nci yüzyılın sonuna tekabül etmekle beraber bu sözcüklerin devletin politika belgeleri üzerinde kesin bir şekilde yasal hükme kavuşturulması Türkiye Cumhuriyeti açısından 2013 yılında mümkün olabilmıştır (RG:28636, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda engellilere ilişkin haklar eşitlik ilkesi doğrultusunda, sosyal ve ekonomik hak ve ödevler kısmında açıkça gözlenmektedir. 2010 yılı değişiklikleri ile engelli bireylere yönelik pozitif ayrımcılık uygulamalarının eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceği açıkça belirtilmiştir. Engelli hakları bakımından devlet politikasının odaklarını oluşturan temel politika belgeleri, yasal dayanaklarını teşkil eden anayasa, BM Engelli Hakları Sözleşmesi ve 5378 sayılı Engelliler Kanunu üzerine inşa edilmiştir.

Anayasanın 10'uncu maddesi kanun önünde eşitliği tanımlamaktadır ve devletin eşitliğin hayata geçirilmesi yönünden yükümlü olduğunu ifade ederek, organları ve yönetimleri ile tüm işlemlerinde bu ilkeye bağlı olarak hareket etmek zorunda olduğunu düzenlemektedir. Bununla birlikte ilgili anayasa hükmü eşitlik ilkesinin sağlanmasında dezavantajlı toplumsal kesimlerin durumunun iyileştirilmesine ilişkin alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceğini de belirlemektedir. (T.C. 1982 Anayasası). Anayasanın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı 3'üncü bölümünde 42'nci madde "eğitim ve öğrenim hakkı" ndan bahsetmektedir. Buna göre kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağını ve durumları dolayısıyla özel eğitim ihtiyacı olanlar hakkında kamu yararı bakımından tedbirlerin alınacağını hükmetmiştir. 49'uncu madde "çalışma hak ve ödevi" yönünden herkesin eşit derecede bu hakka sahip olduğunu ve devletin çalışma hakkı yönünden işsizliği önleyici bir ortam oluşturmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğunu hükmetmiştir. 50'nci madde "çalışma şartları ve dinlenme hakkını" düzenlemekte ve çalışma şartlarının kişinin özel durumlarından bağımsız olamayacağını ve kimsenin yaş, cinsiyet ve kuvvet yönünden uygun olmadığı işlerde çalıştırılmayacağını hüküm altına almıştır. Anayasanın sosyal güvenlik haklarını düzenleyen hükümleri, devleti herkesi kapsayıcı biçimde sosyal güvenliği sağlamakla ve zorunlu önlemleri alarak buna ilişkin teşkilatı korumakla görevlendirmiştir. Anayasanın 61'inci maddesinde ise sosyal güvenlik yönünden özel olarak korunması gereken toplum kesimlerini sayma yoluna gidilmiştir. Anayasa harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri, sakatları, yaşlıları ve korunmaya muhtaç çocukları gerekli teşkilat, tesis ve yasal düzenlemeleriyle korumak ve bu kesimlere insan onuruna yaraşır bir hayat sağlamakla devleti görevlendirmiştir (T.C. 1982 Anayasası).

5378 sayılı ve 1 Temmuz 2005 tarihli Engelliler Hakkında Kanun, engelliliğin önlenmesi, engellilerin sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal güvenlik gibi sorunlarına yönelik çözüm sağlanması ve engellilerin her yönden gelişimlerini destekleyerek onlara engel

oluşturan odakları yok etmek suretiyle topluma aktif katılımlarının sağlanması ve bu yöndeki hizmetlerin eş güdülenmesine ilişkin düzenlemelerin yapılması amacıyla çıkarılmıştır. Kanunun 2'nci maddesine göre 5378 sayılı Kanun engellileri, ailelerini ve onlara hizmet veren kurum ve kuruluşlar ile birlikte diğer ilgilileri kapsamaktadır. Kanunun anayasanın eşitlik ilkesine dayanan maddelerinden biri 15'inci madde olarak ifade edilebilir. Çünkü madde, hiçbir surette engelli bireylerin eğitim haklarının engellenemeyeceğini hükmetmektedir. Engelli çocuk, genç ve yetişkinler; özel durum ve farklılıkları bakımından gözetilerek, engelli olmayanlar ile eşit eğitim imkanlarından, bütünleştirilmiş ortamlarda faydalanmalıdır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

3.1.3. Hükümet Programlarında Engellilerin Yeri

Kamu politikalarının beyan edilmesinde öncelikli görülen ülke konularına ilişkin hükümetlerin uygulayacakları politikalar, meselelere karşı yaklaşımları ve bunlara ilişkin hedef ve çözümlenmeleri hükümet programlarında ifade edilir. Engelli bireylere yönelik kalkınma planları ve hükümet programlarında konunun nasıl ele alındığı, saptanan sorunlar ve çözüm önerileri geçmişe dönük bir taramaya tabi tutularak hangi hedeflerin hayata geçirilebildiği veya başarılı sonuçlanmayan politikaların çözümsüzlüğünün kaynağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla engelliliğin kamu politikasında yerinin saptanması amacıyla öncelikle hükümet programlarında ve devamında kalkınma programlarında ne şekilde ele alındığı aşağıda incelenmektedir.

Cumhuriyet tarihinden itibaren bugüne dek görev yapan altmışaltı hükümetten 30'uncu Hükümete kadar, hükümet programlarında engellilik kavramsal, olgusal, sorunsal veya amaçsal olmak üzere hiçbir alanda yer almamıştır (Aktel & Erten, 2017).

Süleyman Demirel'in Başbakanlığını yaptığı 30'uncu Hükümetin programında engellilik, sakatlık kavramı ile ele alınmış ve yer verilen ifadede iş gücünü kaybeden sakatlar yani malullerin ve yaşlı bireylerin ekonomik göstergeler dahilinde sosyal durumlarına destek olunması şeklinde yer verilmiştir. İşsizlik sigortası hedefi kapsamında yaşlı ve sakatların durumlarına önem verileceği ifade edilmiştir (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971, 2013).

Süleyman Demirel'in Başbakanlığını yaptığı 31'inci Hükümetin programında engelliliğe, sosyal devlet anlayışına bağlı olarak ekonomik ve sosyal önlemlerin geliştirilmesine ilişkin sakat ve bakıma muhtaç yaşlılar olarak yer verilmiştir. Bu doğrultuda bu vatandaşların sağlık hakkından ücretsiz faydalanmaları, bir sakatlık veya hastalık

nedeniyle fiziksel ve ruhsal yetilerini kısmen yahut tamamen kaybeden bireylerin rehabilite edilmeleri ve buna bağı olarak rehabilitasyon merkezlerinin artırılması ana hedefler olarak sayılmıştır. (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971, 2013).

32'nci Hükümet Süleyman Demirel'in Başbakanlığında görev yapmıştır. Hükümet programında engelliliği, sakat veya bakıma muhtaç olanları, yaşlıları kapsayıcı; ücretsiz sağlık ve tedavi imkanları oluşturulması hedefi doğrultusunda ele almıştır. Yani 31'inci hükümetin ana hedefi aynen korunmuştur (TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971, 2013).

33'üncü, 34'üncü, 35'inci ve 36'ncı hükümetlerin programlarında engelliliğe yer verilmemiştir (Aktel & Erten, 2017).

37'nci Hükümet Bülent Ecevit Başbakanlığında görev yapmıştır. Bu hükümet programında engellilik, yine sosyal devlet anlayışı içerisinde ve sosyal güvenlik kurumlarına ilişkin bir hedef bağlamında konu edilmiştir. Hedeflenen sosyal güvenlik kurumlarında yaşlı ve sakatlara özel ilgi gösterileceği beyan edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 26 Mart 1971 - 17 Kasım 1974, 2013).

38'inci Hükümet Programında engellilere (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013) ilişkin bir açıklamaya rastlanmamaktadır (Aktel & Erten, 2017).

39'uncu Hükümet Süleyman Demirel Başbakanlığında görev yapmıştır. 39'uncu Hükümet Programı engelliliğe ilişkin yaklaşımını önceki hükümet programlarıyla paralel biçimde sosyal adalet ve sosyal güvenlik kapsamı dahilinde ele almıştır. (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

Bülent Ecevit Başbakanlığındaki 40'ıncı Hükümet Programında engellilik, ilk kez kavram düzeyinde doğrudan bir hükümet programında yer almıştır. Programda sigorta kapsamı dışında kalan ve yeterli düzeyde gelir imkanı bulunmayan tüm yaşlılara ve çalışamayacak durumdaki engelli vatandaşlara devlet tarafından yaşamlarını yeterli düzeyde idame edebilecekleri aylık sağlanması ve engelli bireylere meslek, sanat eğitimi ve iş imkanları sağlanacağı beyan edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

41'inci Hükümet Süleyman Demirel Başbakanlığında görev yapmıştır. Hükümetin programında engellilik, yine olumsuz çağrışimli sakatlık ve yaşlılık kavramları ile ifade

edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

Bülent Ecevit Başbakanlığındaki 42'nci Hükümet Programında engellilik, olumsuz çağrışimli sakatlık ve yaşlılık ifadeleri ile ele alınmış; sosyal yardım, huzur evi ve rehabilitasyon merkezleri hedeflerine yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979, 2013).

43'üncü Hükümet programında devletin yaşlı ve sakat vatandaşları korumak amacıyla Sosyal Hizmetler Kanunu'nun çıkarılmasının hızlandırılacağı beyan edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989, 2013).

Bülent Ulusu'nun Başbakanlığında görev yapan 44'üncü Hükümet Programı, korunmaya muhtaç gruplara ulaştırılacak sosyal hizmetlere önem verileceğini beyan etmiş ve muhtaç grupları "*sakat, yaşlı, çocuk vb.*" şeklinde ele almıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989, 2013).

45'inci ve 46'nci Hükümet Turgut Özal'ın Başbakanlığında görev yapmıştır. 45'inci Hükümet programı korunmaya muhtaç çocukları, yaşlıları, çalışamayacak düzeydeki malul ve sakatları sosyal yardıma kavuşturmayı ve sosyal güvende herkes için sağlık hizmetinden faydalanmayı hedeflemiştir. 46'nci Hükümet Programı temel yaklaşımını 45'inci Hükümet Programı ile aynı doğrultuda korumuştur (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989, 2013).

47'nci Hükümet programında engelli politikası, sakatların korunmasına yönelik hizmetleri koordine etmek ve istihdam edilmeleri noktasında özel bir önem atfetmek ve buna ilişkin toplumsal bir tutum sergilemek şeklinde program metninde yer almıştır. (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989 - 30 Ekim 1995, 2013).

48'inci Hükümet programında engelli politikasına ilişkin sosyal güvenlik ve sosyal yardım konusu kapsamında ve sosyal politika bağlamında sakatların eğitim ve öğrenimlerine öncelik verilmesi ve bu bakımdan istihdam olanakları yaratılmasına ilişkin çalışmalar yapılması ve bu yolla topluma kazandırılmaları hedefler arasında sayılmıştır. (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989 - 30 Ekim 1995, 2013).

49'uncu, 50'nci, 51'inci ve 52'nci hükümetlerin programlarında engellilik konusunda bir beyana yer verilmemiştir (Aktel & Erten, 2017).

Mesut Yılmaz Başbakanlığında görev yapan 53'üncü Hükümet programında, kamu hizmet bedelinin faydalanılan ölçüde ödemesinin gerçekleştirilmesi ilkesi kabul edilmiştir. Bu bağlamda ilkenin istisnası olarak ödeme gücünden yoksun olanlar, sakat ve özürllü sayılmıştır. Özürllürelere ilişkin ihtiyaç duyulan sosyal ve mevzuata ilişkin düzenlemeler hedefler arasında yerini almıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

Necmettin Erbakan Başbakanlığında görev yapan 54'üncü Hükümet programında hizmet bedelinin ödenmesi ilkesi sosyal politika kapsamında aynen korunmuş ve yine sakat, özürllü ve kimsesiz bireylerin korunması esas sayılmıştır. Özürllürelere ilişkin sosyal ve yasal düzenlemelerin yanı sıra topluma kazandırılmaları hedefler arasında yer almıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

Mesut Yılmaz Başbakanlığında görev yapan 55'inci Hükümet programında en önemli hususlardan biri özürllü, sakat ve malul gibi olumsuz çağrışimli sözcüklerin kullanımı değişim göstermiş ve engellilere yönelik sosyal politika anlayışında genişleme görülmüştür (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013). Bu genişlemenin en önemli yansımalarından biri bedensel engellilerin toplumsal yaşam içinde spora ilişkin faaliyetlerden faydalanabilmesi için her türlü önlemin alınmasının hedeflenmesi şeklinde ifade edilebilir. Bu bakımdan eğitim ve öğretim imkanlarının seviyesinin yükseltilmesine ilişkin ihtiyaç duyulan düzenlemelere yer verilmesi yasal ve idari tedbirlerin ivedilikle uygulanmaya başlanması, engelliler için mesleki eğitim merkezlerinin kurulması, hizmetlerin işlerliğinin sağlanması hedeflerine yer verilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda programa göre engelli vatandaşların hayat standartlarının artırılması ve sosyal ve ekonomik boyutta toplumsal yaşama aktif olarak katılımlarının önünün açılması amaçlanmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999, 2013).

Bülent Ecevit Başbakanlığında görev yapan 56'ncı Hükümet programında engellilere ilişkin söylem özürllü yurttaş lafzı ile anılmış ve hedefler; eğitim, sağlık gibi olanakların devlet tarafından seferber edilmesi ve bu alanda yapılan mevzuat düzenlemelerinin ivedilikle hayata geçirilmesi şeklinde ifade edilmiştir. (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013). 57'nci Hükümet programı

itibari ile engellilerin genç, yaşlı, çocuk ve öz bakımından yoksun durumda olanlara yönelik ayırım yapılarak hem eğitim hem de mesleki imkanların sağlanması ve bu imkanlar doğrultusunda istihdam sağlanması hususunda hedeflerle bağlantılı olarak ele alınmıştır (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013)

Abdullah Gül Başbakanlığında kurulan 58'inci Hükümetin programında engelliler modern sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bir unsur olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda engelli vatandaşların kültür seviyeleri, meslek edinmeleri, meslekleri doğrultusunda üretkenliklerinin artırılması, sosyal çevrede işlerlik kazanmış ilişkiler ağına dahil edilmeleri ve bu anlamda kendi kendine yeten bireyler haline dönüşmeleri anayasal bir görev olduğu ve bu göreve ait sorumlulukların devlete yüklendiği ifade edilmiştir. Bu vatandaşların eğitim, sağlık, rehabilitasyon ve idari ihtiyaçlarının karşılanarak başkalarından bağımsız veya en az düzeyde bağlı olarak yaşamlarını sürdürmeleri hedefler arasında sayılmıştır. Engelliler arasında ayırım yapılmaması ilke olarak kabul edilmiş ve engellilere ilişkin hükümet politikasının bu ilke doğrultusunda şekillendirilmesi esas olarak kabul edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013).

Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında görev yapan 59'uncu Hükümet Programında engellilere ilişkin anlayış 58'inci Hükümet programıyla paralel olarak ele alınmıştır. Ek olarak engellilerin de içinde yer aldığı dezavantajlı grupların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerine yönelik sosyal devlet anlayışının kabul edildiğine yer verilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013).

Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında görev yapan 60'ıncı Hükümetin programında engellilere ilişkin özel bir kanunun çıkarılması ve bu doğrultuda engellilere toplumsal alan içerisinde hak ettikleri düzenlemelerin hayata geçirilmesi uygulamalarının sürdürülmesi hedeflenmiştir. Buna ilişkin düzenlemelerin yapılmasına devam edileceği ve bu yolla toplumla bütünleşmelerinin, refah düzeylerinin ve katılımlarının artırılması amaçlanmıştır. İstihdam ve sosyal güvenlik bakımından istihdamı arttırıcı teşviklere yer verilmiş, zorunlu olarak istihdam edilen engelli vatandaşların SSK işveren prim tutarlarının hazine tarafından karşılanacağı beyan edilmiştir (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013).

Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında görev yapan 61'inci Hükümetin programında engelli vatandaşların istihdamı kamu kesiminde 6103'ten 19 bine ve kamu ve özel sektör dahil olmak üzere çalışma hayatı içinde toplam 10883'ten 32257'ye ulaşarak üç kat artış göstermiş ve bu veriler sayısal olarak hükümet programında paylaşılmıştır. Engellilerin eğitim ve rehabilitasyon kaynaklarının 2002 yılı düzeyine göre 16 kat artış gösterdiği ve eğitim gören engelli vatandaşların sayısının 10 kat arttığı ifade edilen diğer sayısal verilerdir. Program hedefleri arasında sosyal yardımların sosyal hizmetlerle koordineli bir şekilde uygulanacağı, aile başvurusuna gerek kalmaksızın ailedeki engelli bireye ihtiyaç duyduğu rehabilitasyon hizmetinin sağlanacağı, dört il üzerinde pilot olarak uygulanmaya başlanan Engelsiz Kent Projesi'nin genişletileceği, kamu binalarının ve sosyal, kültürel tesislerin engelli bireylerin kullanımına uygun olarak projelendirilmesinin sağlanacağı hedefleri sayılmıştır. Engelli bireylerin yalnızca eğitim ve öğrenimleri, meslek ve istihdam olanakları ile değerlendirilmemiş aynı zamanda sanata ilişkin becerileri de önem alanı arz etmiştir. (TBMM, Hükümetler - Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999 - 29 Ağustos 2014, 2013).

Ahmet Davutoğlu Başbakanlığında görev yapan 62'nci Hükümet programı itibari ile hükümet programlarındaki özürsüz ifadesi tamamen terk edilmiş ve engelli sözcüğünde birlik sağlanmıştır. Engellilere ilişkin politikalar hükümet politikasının oluşturulmasında geniş bir yer tutmuştur. Program içerisinde hedef politikaların birçok alanında engellilere ilişkin uygulama ve düzenlemelere yer verilmiştir. Engellilere ilişkin yer verilen hususlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Adalet ve yargı hizmetlerine ilişkin kurum ve kuruluşların bina tasarımlarında avukat, engelli vatandaşlar ve diğer kullanıcıların kullanımına uygun tasarımlar hedeflenmektedir.
- Kadın, çocuk, engelli ve yaşlıların güvenlik hizmetlerine erişimini kolaylaştırıcı politikalara önem verilecektir.
- Özel yetenekli ve engelli çocukların eğitimine ilişkin ilgi ve çalışmalar arttırılacaktır.
- Engelli maaşı alanların sayısı iki katına çıkarılmış, kamuda engelli istihdamı beş kat arttırılmış, engelli çocuklu annelere erken emeklilik imkanı tanınmış, engelli istihdamı sağlayan iş verenlere prim tanınmış ve engellilere kolay emeklilik yolu açılmıştır. Bu doğrultuda çalışmaların sürdürüleceği ifade edilmiştir.

- Engelli Destek Projesi kapsamında engellilerin bireysel projelerini uygulama imkanı oluşturulacaktır.
- Kentlerin, engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu fiziksel koşullara uygun hale getirilmesine ilişkin projeler teşvik edilecektir.
- Kamu hizmet binaları, sosyal ve kültürel tesisler engelli vatandaşların kullanımına uygun projelendirilmeye devam edilecek ve yerel yönetimlerin engellilerin taşınmasına yönelik donanımlı araçlar bulundurması sağlanacaktır.
- Engellilerin sosyal dışlanmışlık duygusundan arındırıldığı, sosyal ve ekonomik yaşam standartlarını asgari düzeyde sağlandığı ve bunların tüm ülke genelinde yaygın hale getirildiği politika anlayışı sunulmuştur (Başbakanlık, 62'nci Hükümet Programı, 2014).

2015 yılında 88 gün süreyle geçici seçim hükümeti olarak Ahmet Davutoğlu Başbakanlığında görev yapan 63'üncü Hükümetin programı yayınlanmamıştır. Hükümetin yegane işlevi seçim sonrası hükümet kurulamadığı için geçici seçim hükümeti olarak ülkeyi yeni seçimlere götürmek olmuştur (Solak & Sürmeli, 2015).

Ahmet Davutoğlu Başbakanlığında görev yapan 64'üncü Hükümet programında engellilere ilişkin yer verilen hususlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Adalet sistemi içinde kadın, çocuk ve engelliler için kolaylaştırıcı uygulamaların hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.
- Güvenlik politikaları bakımından kadın, çocuk, engelli ve yaşlı vatandaşların güvenlik hizmetlerine erişilebilirliği arttırılacaktır.
- Sosyal korunma politikaları bakımından Engelli Yaşam Merkezleri kurulacaktır. Engelli genç ve çocukların sosyal faaliyetler içerisinde yer almasına olanak tanınacaktır. Gençlik merkezleri oluşturulacaktır.
- Engelli bireylerin bilgi ve teknoloji hizmetlerine hem yazılım hem de donanım boyutunda yaygın olarak erişim olanaklarının arttırılması hedeflenmiştir.
- Toplumsal hizmet ve yaşam alanlarını engelli genç bireylerin aktif olarak toplumla bütünleşmeye sevk edecek, fiziksel ve sosyal alt yapılar güçlendirilecektir.
- Sağlık turizmi içerisinde medikal ve engelli turizmi alanları uluslararası yönden rekabet edebilir seviyeye çıkarılacaktır.

- Kentsel tasarımın engelli, yaşlı ve kısıtlı hareket zorunluluğu taşıyan vatandaşlar için kolay erişilebilir hizmetler anlayışı ile dizayn edilmesi hedeflenmiştir (Başbakanlık, 64'üncü Hükümet Programı, 2015).

Binali Yıldırım Başbakanlığında görev yapan 65'inci Hükümet programında engelliler için Engelli Yaşam Merkezleri kurulması, gençlik merkezlerinde engelli genç ve çocukların sosyal faaliyet imkanına erişmeleri ve engellilerin bilgi ve teknoloji imkanlarına erişimlerinin artırılması hedeflenmiştir (Başbakanlık, 65'inci Hükümet Programı, 2016).

2017 yılında yapılan referandumla geçilen Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi sonucunda güvenoyu uygulaması kaldırılmış, Başbakanlık kurumu kaldırılarak Cumhurbaşkanı hükümetin ve yürütmenin başı konumuna getirilmiştir. Yeni sistem ile birlikte ülkenin 66'ncı Hükümeti Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan tarafından kurulmuştur. Hükümet programlarının mecliste okunması ve güvenoyuna sunulması uygulaması kaldırılmış, bunun yerine “Yüz Günlük İcraat Programı ve Yıllık Cumhurbaşkanlığı Programı” deklare edilmiştir. 3 Ağustos 2018'de yayınlanan Yüz Günlük İcraat Programında; Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı hedefleri arasında Engelli Sağlık Kurulu raporlarına ilişkin sorunların giderilmesi ve sosyal desteğe daha etkin bir erişim imkanı sağlanması, engellilerin kadın ve genç nüfusla birlikte istihdam edilmesine ilişkin ilave destek sağlanması, engelli veri tabanı oluşturulması hedeflenmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı hedefleri arasında engelli bireylerin gençlik ve spor faaliyetlerine daha kolay erişimi hedeflenmiştir (Cumhurbaşkanlığı, Yüz Günlük İcraat Programı, 2018).

2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında engellilere ilişkin temel hedef ve politikalar şu şekilde sıralanabilir;

- Yoksul kesim içinde yer alan engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması uygulamalarının sürdürülmesi,
- Engelli çocukların toplumsal yaşama katılımlarının artırılması,
- Gençlik merkezlerinin engelli gençler için daha erişilebilir hale getirilmesi,
- Kamuda Engelli Kontenjanı Programı aracılığıyla engellilerin sosyal ve ekonomik yaşama katılımlarının arttırılmaya devam edilmesi,
- Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi sayısının ve bunlara ayrılan mali kaynakların aktarımının yeterli düzeyde tutulmaya devam edilmesi,

- Engellilerin spora katılımlarını teşvik etmek amacıyla özel projeler geliştirilmesi, engelli sporcularla çalışacak antrenörlerin formasyon eğitiminden geçirilmesi ve engellilerin spora katılımını arttıracak yaz spor okullarının açılması,
- Kent alanlarına güvenli ve modern bir anlayış doğrultusunda engelli, kadın, çocuk ve yaşlılar için uygun tasarım uygulamalarının desteklenmesi,
- Konut politikasında engellilerin ihtiyaçlarına uygun konut ve çevre tasarımlarının yapılmasıdır (Cumhurbaşkanlığı, 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2019).

3.1.4. Kalkınma Planlarında Engellilerin Yeri

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 1963 yılından başlayarak günümüze dek on bir kalkınma planı açıklanmıştır. Bu kalkınma planlarından ilki olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967), sosyal hizmetlere ilişkin ana hedefler arasında sakatların çalışma hayatına alıştırılması, toplumsal refahın sağlanması amacı bakımından ele alınmıştır (DPT, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl): 1963 - 1967, 1963).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972), yetişkin vatandaşlar arasında toplam nüfusa %3,6 oranında nüfus teşkil eden sakatlara yönelik yalnızca 20 rehabilitasyon merkezi bulunduğu ve bu merkezlerin ihtiyaca cevap veremeyecek durumda olduğu tespiti yapılmıştır. Sosyal güvenlik politikaları içerisinde tamamlayıcı unsurlar olarak değerlendirilen korunmaya muhtaç çocuklar, işini kaybeden sakatlar ve yaşlıların ekonomik imkanlar dahilinde değerlendirilecek sosyal yardım önlemleri planın hedef politikaları arasında sayılmıştır. Bedensel, ruhsal veya sakatlık sebebi ile çalışma hayatına katılamayanların sosyal faaliyetler kapsamında boş zamanlarını değerlendirme, bakım, tıbbi ve sosyal rehabilitasyon ve istihdamları konusunda kamu programlarının oluşturulması program hedeflerinde ilkeler bazında değerlendirilmiştir (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968 - 1972, 1968).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma planı (1973-1977), sakatların rehabilitasyonu çalışmaları, planlı dönem gelişmeleri bakımından değerlendirmiş ve bunların kısıtlı bir çerçevede içinde kaldığını ifade etmiştir (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1973 - 1977, 1973).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983), yetişkin sakatların ve yaşlı bakım merkezlerinin ve bunlara yönelik çalışmaların yetersizliği ifade edilerek, sosyal destek kapsamında yapılan maaş ödemelerinin ve bu alanlardaki aksaklıkların yanı sıra toplumsal güvenlik sistemi içerisinde yaşlı, sakat, kimsesiz çocuklar, “geri zekalılar ve diğer engelli gruplara” sosyal hizmet götürülmesi hedeflenmiştir. Bunlara ilişkin huzurevi, rehabilitasyon merkezi, kreş ve diğer tesislerin kurulması, geliştirilmesi ve bu kurumları tek merkezde

toplayacak bir sosyal hizmet kurumu oluşturulması hedefine de yer verilmiştir. Sağlıklı bir toplumsal ilişkiler sistemi için etkin bir hizmet örgütlenmesi öngörülmüş, bu bakımdan engelli kişilerin çevresel sorunlardan doğan ihtiyaçlarının çözümü ele alınmıştır (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979 - 1983, 1979).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989) içerisinde körler, sağırılar, ortopedik özürllüer ve uyumsuz çocuklar için özel eğitim kuruluşlarının ihtiyaçlara cevap verecek seviyeye ulaştırılması ve bu doğrultuda özel eğitim kurumlarında görev alacak personel ve öğretmenlerin formasyonuna yönelik tedbirlerin alınması, sosyal hizmet programları uygulamalarında sakat ve muhtaçlara öncelik tanınması, sakatların belirli oranda istihdam edilmelerini zorunlu hale getirilen yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, buna ilişkin sosyal ve psikolojik iyileştirmelerin sağlanabileceği iş birliklerinin etkin hale getirilmesi ve bu vatandaşlara yeterli düzeyde sosyal yardım sağlanması hedeflenmiştir (DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985 - 1989, 1985).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında engellilere ilişkin temel hedef ve politikalar şu şekilde sıralanabilir;

- Özürllüer, yaşlılar ve akıl hastaları için tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini geliştirmek ve var olan hizmetlerin kapasitesini arttırmak.
- Üstün yetenekli, zihinsel, konuşma ve ortopedik engeli olanların, uyumsuz ve süreğen hastalığı olan çocukların eğitimleri için gereken altyapıyı oluşturmak.
- Dezavantajlı grupların boş zaman faaliyetleri için tesis ve alan kullanımlarını sürekli kullanılabilir bir şekilde geliştirmek.
- İstihdam olanaklarını iyileştirmek.
- Rehabilitasyon merkezlerinin ve sosyal tesislerin yapımı konusunda özel girişimleri teşvik etmek.
- Yaşlı ve sakat kişilerin aylıklarının ödenmesinde düzenlemeler yapmak.
- Kadınların ve sakatların meslek edinme ve yetenek çalışmaları için özel proje ve programlar geliştirmek ve bu programlarda yerel idare, gönüllü kuruluş ve özel sektörün iş birliği bağlamında çocuk, sakat ve yaşlı odaklı programlara öncelik tanımak (1990 – 1994), (DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990- 1994, 1990).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996 – 2000), aileye ilişkin politikalarda engelli aile üyelerinin bakımı konusunda ailelerin eğitilmesi hedeflenmiştir. Sağlık politikaları kapsamında hedeflenen reformlar dahilinde ilk basamak sağlık hizmeti sunan birimlerde olanakların iyileştirilmesi ve bu bağlamda dezavantajlı grupların sağlık bakım hizmetlerine yönelik programlar geliştirilmesi hedeflenirken, sosyal güvenlik politikalarına ilişkin olarak bu grupların her türlü sosyal yardım ve hizmete hızla erişebilmeleri için sorumlu bir Sosyal Yardım ve Hizmet Kurumu oluşturulması ve özel sektöründe bu gruplara yönelik hizmet sağlanmasını teşvik etmek temel hedefler olmuştur (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996 - 2000, 1996).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001 – 2005);

- Kadın, çocuk ve sakatlar esas olmak üzere bu grupların çalışma olanaklarına gerekli özen gösterileceği,
- 1999 yılında onaylanan Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında (ILO) Sözleşme yürürlüğe girmiş ve buna bağlı olarak istihdam politikalarının revize edileceği,
- Aile üyelerinde engelli bireylerin bulunması halinde aile eğitiminin destekleneceği,
- Kentsel ulaşım hizmetleri için engelli bireylerin durumlarının göz önünde bulundurulacağı ve buna ilişkin düzenlemeler yapılacağı,
- Yerel yönetimlerin hizmet alanlarında planlama ve uygulama yönünden engelli, yaşlı, çocuk ve gençlerin gereksinimlerinin göz önünde bulundurulacağı hedeflerine yer verilmiştir (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001 - 2005, 2001).

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007 – 2013);

- Kamu maliye politikaları bakımından mevcut durumda engellilerin faydalandığı hizmet ve desteklerde artış olsa da, GSYİH'ya oranı %1 düşüş göstermiş olduğu belirtilmiştir.
- Dezavantajlı grupların iş bulma, müteşebbislik ve istihdam garantili eğitim programları aktif iş gücü politikaları kapsamında değerlendirilmiştir.
- Kadın, çocuk, yaşlı ve engelliler yoksulluk riski taşıyan gruplar olarak değerlendirilmiş ve bu gruplara yönelik eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinin arttırılmasının gerekli olduğu tespiti yapılmıştır.

- 5378 sayılı Özürlüler Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiş ve kanun süregelen engellilerin ve diğer engellilerin okuma – yazma oranları bakımından düşük seyri, sosyal yaşam alanlarının kısıtlı hali ve engelli iş gücüne talebi sınırlılığında kaynaklı olarak sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal güvenlik erişimleri ile toplumla bütünleştirmeyi amaçlamıştır.
- İş gücü piyasası bakımından genç, kadın, işsiz ve engellilerin fırsat eşitliğine kavuşturulmaları hedeflenmiştir.
- Engellilerin eğitim ve çalışma ortamlarında özel olarak düzenlemeler geliştirilmesi ve bu bakımdan sosyal ve fiziksel çevre şartlarının iyileştirilmesi, sosyal politika yönünden hedef teşkil etmiştir. (DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007 - 2013, 2007).

Onuncu Kalkınma Planında (2014 – 2018);

- Kadın, çocuk, engelli ve yaşlıların toplumsal yaşamda ve ekonomik alanda hayat, kalite ve standartlarının yükseltilmesi ve mali imkanlar bakımından eşitsizliğin ürettiği olumsuz etkilerin hafifletilmesi,
- Engelli ve kız çocukları başta olmak üzere tüm çocukların okula erişiminin sağlanması,
- Özel ilgi ve eğitim ihtiyacı olan engelli ve üstün yetenekli bireylerin eğitimlerinin bütüncü bir yaklaşımla sağlanmasına ilişkin fiziksel ve beşeri altyapının güçlendirilmesi,
- Sosyal hizmet ve yardım bakımından standardizasyon geliştirilmesi, fiziksel çevre şartlarının uygun hale getirilmesi, engellilerin eğitim ve istihdam yönünden hizmet niteliklerinin geliştirilmesi ve katılımlarının artırılması,
- Engelli bireyler için evde bakım ve eğitim kapsamının genişletilmesi ve bu kapsamda sunulan hizmetlerde etkinlik denetimlerinin artırılması,
- Kent alanlarında toplumun her kesimi için yaşanılabilir bir çevre sunumunun artırılması ve buna ilişkin kent plan ve tasarımları uygulamalarının hayata geçirilmesi,
- Kamu hizmet sunumunun kapasitesini, engelli ve yaşlı bireylerin katılımını ve erişimini kolaylaştırma maksadıyla güçlendirici ve inovatif modeller geliştirilmesi,

- Sağlık turizmi bakımından engelli bakım merkezleri gibi tesislerin imkanlarının geliştirilmesi hedefler arasında sayılmıştır (T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2013).

On birinci Kalkınma Planında (2019 – 2023),

- Engelli ve kadınların kırılgan kesim dahilinde istihdam edilebilirliği bakımından risklere karşı güçlendirilmesi,
- Engellilere yönelik sosyal hizmet sunumunun çeşitlendirilmiş ve yaygınlaştırılmış olarak sürdürülmesi,
- Planın dönemsel olarak kalkınma yaklaşımıyla ele aldığı engellilerin, kadınların, gençlerin, çocukların ve yaşlıların özel politika geliştirmeyi zaruri kılan kesimler olarak değerlendirilmesi,
- Engellilerin istihdamının artırılması, buna yönelik meslek edindirmeye ilişkin uzaktan eğitim programları geliştirilmesi, mesleki rehabilitasyon kapsamında bizzat kendisinin müteşebbis olarak iş yaşamına katılmasına ilişkin hibe desteği sağlanması, engellilerin istihdam edilmesi bakımından özel sektör işverenlerinin teşvik edilmesi, iş ve meslek danışmanlarının engelli bireyler için hizmet sunmasına yönelik girişimlerin artırılması,
- Engelli, yaşlı ve çocuk bakım olanaklarının kalitesinin artırılması ve buna yönelik standartlar geliştirilmesi ile bu alanda hizmet sunan personel niteliğinin ve sayısının artırılması,
- Özellikle engelli bireyler başta olmak üzere sportif faaliyetlere katılımın herkes için spor ilkesi esas alınarak teşvik edilmesi,
- Engelli bireylerin spor faaliyetlerine katılımları için antrenör, uzman ve öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ile birlikte buna dönük materyal ve dokümanların hazırlanması,
- Kamusal alanların engelli, yaşlı, çocuk ve kadın odaklı olarak yeniden kurgulanması,
- Köy alanlarında yoksullukla mücadele kapsamında mevsimlik işçi, yaşlı, yoksul ve engelli bireylerin yaşamlarını sürdürdüğü hanelere öncelik tanınması hedef politikalar arasında yerini almıştır (Başkanlığı, 2019).

3.2. Engellilik ve Spor

3.2.1. Engelli Sporu

Engelli bireyler için spor faaliyetlerinin başlangıcı henüz 20'nci yüzyılın ortası kadar yakın bir döneme denk gelmektedir. Sosyal hakların ve uluslararası örgütlerin gelişimi, "herkes için spor" ilkesinin gündeme gelmesi ve sporun sağlık ve sosyal yaşam yönünden olumlu etkileri; sporun engelli bireyler için faydalı bir mekanizma olarak kabul edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Spor engelli bireyler açısından kişisel engeli ile başa çıkma yollarını öğrenmede ve buna ilişkin motivasyon sağlamada, işbirliği ve paylaşım gibi karakter özelliklerinin kazanımında itici güç olmakla birlikte engelli bireylerin özgüven duygularını da güçlendirmesi sebebiyle sosyal bir tedavi unsuru olarak kabul edilmektedir. (Mumcu, 2019).

1 Şubat 1945'te İngiltere'de Dr. Ludwig Guttman yaralanmış hastaların rehabilitasyonuna ilişkin çalışmalarında spordan faydalanmaya başlamıştır. Guttman 1948'de I. Stoke Mandeville Özürlüler Oyunlarını düzenleyerek, 16 savaş gazisinin katılımıyla organizasyonel olarak ilk engelli sporunu başlatmıştır. Doktor engelli sporunun uluslararası bir seviyeye çıkarılmasına ön ayak olmuş ve 1952 yılında Hollanda'dan gelen bir sporcu grubuyla uluslararası anlamda ilk engelli spor organizasyonu gerçekleştirilmiştir. 1956 yılına gelindiğinde Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından kendisine "Olimpik İdeale Hizmet Ödülü", "Stoke Mandeville Oyunları" için verilmiştir. (Güzel & Kafa, 2016).

Engelli vatandaşların toplumsal yaşamla bütünleşmede kişisel, fiziksel ve ruhsal mücadelelerinin yanı sıra kamu hizmetlerinden kaynaklanan sorunlarla da mücadele etmek durumunda kalması, kişisel yaşam standartlarını diğer toplumsal gruplara kıyasla daha düşük seviyelerde sürdürmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle sporun yalnızca boş zaman faaliyetleri olarak değil aynı zamanda ilerlemede ve fiziksel zararlarının minimize edilmesinde bir araç olarak kullanımı önem taşımaktadır. Böylece spor faaliyetleri vasıtasıyla sosyal yönden eş düzeyli sorunları paylaşan grupların bir araya getirilmesiyle hedefe ulaşma, yeterlilik ve başarı duyguları desteklenen engelli bireylerin gelişimleri ve kazanımları sayesinde bireysel ve toplumsal yönden fayda sağlanmış olur (Çınarlı & Ersöz, 2010).

Türkiye'de engelli sporcuların yetiştirilmesi ve engelli bireylerin profesyonel düzeyde spor faaliyetlerine katılımı konusunda GSB öncülüğünde kamp eğitim merkezlerinin ve spor tesislerinin engelli vatandaşların kullanımına uygun hale getirilmesi ve bakanlığa bağlı olarak binin üzerinde antrenörün uzmanlık eğitimi alması ve il spor merkezleri çalışmalarıyla binlerce engelli vatandaşın spora teşvik edilmesi, bu doğrultuda "Spor için Engel

Tanımlıyoruz” projesiyle engelli sporcuların spor tesislerine kolay erişimini hedefleyen çalışmalar yapılmıştır (URL1 2021).

3.2.2. Paralimpik Oyunlar

1957 yılında “Stoke Mandeville Oyunları Komitesi” kurulmasının akabinde yapılan oyunlara İngiltere dışından geniş bir katılım sağlanmış ve ardından oyunların, olimpiyatların gerçekleştiği yerlerde yapılması kararı, “Paralimpiyatları” oluşturmuştur. İngilizce “Paralysed” ve “Olympic” kelimelerinin birleşimi ile meydana gelen ve 1960 yılında Roma Olimpiyat Oyunlarını takiben 400 sporcu ve 300 yönetici ile birlikte I. Paralimpik Oyunlar gerçekleştirilmiştir. Tüm paralimpik oyunlar IPC tarafından yönetilerek, branş bazında yaz ve kış oyunları şeklinde ikili bir ayrımla gerçekleştirilmektedir (Güzel & Kafa, 2016). Ayrımın yapılmasında en önemli faktör spor koşullarının engelli bireylerin engel koşullarıyla uyumlu olması gerekçesi ve engelli sporunun eşit şartlarda mücadeleyi sağlaması zorunluluğundandır. Branşların engelli sporcular açısından standardizasyonu veya engelli sporcunun branşa uygun olarak sporunu gerçekleştirilebilmesi için gereken şartların uyumlu hale getirilebilmesi uluslararası kuruluşların onayını gerektirmektedir (Mumcu, 2019).

1989 yılında Almanya’nın Bonn şehrinde kurulan Uluslararası Paralimpik Komitesi, 4 Uluslararası Spor Federasyonu (CPISRA, IBSA, INAS – FID, IWAS) ve 167 Ulusal Paralimpik Komiteden oluşmaktadır. Türkiye Milli Paralimpik Komitesi 2002 yılında kurularak, IPC’nin üyesi olmuştur (URL2 2021).

Paralimpik oyunlarda klasifikasyonun temel ilkesi denge ve fırsat eşitliğidir. Unsurlarıysa sporcunun fonksiyonel kapasitesi, performansı, tekniği ve patolojisinden oluşur. Paralimpik sporlar yaz oyunlarında;

- Para – Halter
- Para – Atıcılık
- Para – Atletizm
- Binicilik
- Bisiklet
- Boccia
- Futbol (5 Kişilik)
- Kano

- Goalball
- Judo
- Kayak
- Masa Tenisi
- Okçuluk
- Kürek
- Tekerlekli Sandalye Basketbol
- Para – Dans
- Para – Yüzme
- Tekerlekli Sandalye Eskrim
- Tekerlekli Sandalye Rugby
- Tekerlekli Sandalye Tenisi
- Voleybol
- Tekvando
- Triatlon

Paralimpik sporlar kış oyunlarında ise;

- Alp Kayağı
- Kuzey Kayağı
- Biatlon
- Buz Kızağı
- Buz Hokeyi
- Curling yer almaktadır.

Tokyo 2020 ve Paris 2024 Paralimpik Yaz Oyunları programında yer alan branşlar; atıcılık, atletizm, badminton, tekerlekli sandalye basketbol, bisiklet, boccia, dresaj, tekerlekli sandalye eskrim, görme engelliler futbol (beş kişilik), görme engelliler goalball, halter, görme

engelliler judo, kano, kürek, masa tenisi, okçuluk, tekerlekli sandalye rugby, tekvando, tekerlekli sandalye teniz, triatlon, voleybol, yüzme şeklindedir.

2022 Pekin Kış Oyunları programında bulunan branşlar; alp disiplini, biatlon ve kros kayağı, buz hokeyi, snowboard, tekerlekli sandalye curling şeklindedir. Tüm branşlar paralimpik oyun programlarında yer almaz. Bunun nedeni IPC ve IOC ortak protokolünün oyunlarda en fazla 23 para – spor branşına yer verilebileceğine dair karardır (URL2 2021).

3.2.3. Engellilerin Rehabilitasyonunda Araç Olarak Spor

Rehabilitasyon kavramı ilk kez Alma Ata Bildirisinde 7'nci bölümde temel sağlık hizmeti konusunda, toplumun temel sağlık sorunlarının belirleyici bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Somut bir sonuç doğurmasına rağmen uluslararası bir çalışma olarak toplum düzeyinde rehabilitasyon ve egzersize yönelik çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önemlidir (URL3, 2021). Arca, rehabilitasyonun tanımı “fiziksel, ruhsal, gelişimsel, bilişsel ve duygusal engelleri olan bireylerin kişisel, kariyer ve bağımsız yaşam hedeflerini gerçekleştirme yönünden sistematik bir süreç içinde yardımcı olma” yönünden iletişim, hedef saptama, gelişim, değişim açılarından sosyal ve davranışsal müdahaleleri içeren bir anlayışla ele almıştır (Yavuzer & Karataş, 2020). Bu doğrultuda rehabilitasyon; engelli bireylerin odağa alınması durumunda tüm aktivite alanlarını içeren ve engelli sporuyla bir arada değerlendirildiğinde tedavinin hedef ve sonuçlarında olumlu etkiler ortaya çıkarmaktadır (Konar & Pepe, 2003).

Engelli bireylerin, engelli rehabilitasyonu ile sporla birleştirilmiş bir yaklaşımla desteklendiği programlarda, engelli bireylerin fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan rehabilitasyonun olumlu etkilerinin yapılan birçok çalışmayla ortaya konulması IFAPA başta olmak üzere birçok uluslararası organizasyonu bu alanda çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Çalışmalarda yer verilen genel sonuçlar, rehabilitasyonun ihtiyaçlara göre uygun disiplinlerle birlikte ele alınması ve engelli bireylerin katılımının mümkün düzeyde erişilebilir olması ve bu bağlamda bireylerin yaşamın her boyutunda gelişiminin güdüleyici bir hizmet modeliyle kurgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Mumcu, 2019). Engelli sporu, sporla rehabilite etme yaklaşımı doğrultusunda engelli ve engelli olmayan bireylerin bütünleşmesinde teşvik edici unsur olmasının yanı sıra sosyal fobiyi yok ederek bireysel özgüven duygusunu geliştirmede destekleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Konar & Pepe, 2003).

3.2.4. Engellilerin Sosyal Bütünleşmesinde Araç Olarak Spor

Sosyal bütünleşme, sosyal kaynaşma ve sosyal entegrasyon zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da, kavramın temel noktası birbiri ile ilişkili alanlar içerisinde entegrasyonun odağına bağlı olarak şekillenmektedir. Sosyal bütünleşme temel olarak bireysel gelişimi, ayrımcılığın önlenmesini, insan onurunun korunmasını ve toplumsal yaşama katılım unsurlarına bağlı olarak değerlendirmeyi gerektiren ve dinamik yapısı ile politika alanından doğrudan etkilenen bir olgu olarak ifade edilebilir (Duman & Alacahan, 2010). Sosyal yapı içinde belirli ihtiyaçların karşılanması, sosyal bütünleşmenin sağlanmasında gereken faktör olarak ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu ihtiyaçlar sosyal, psikolojik, biyolojik, kültürel veya ekonomik skalada yer alabilir ve toplumsal boyutta ihtiyacın yeterince karşılanamaması sosyal bütünleşmede bozulmaya yol açabilir ve bireysel, olumsuz sonuçları da beraberinde getirebilir (Akbaba, 2015).

Sosyal bütünleşme, bireyin sosyal çevre içerisinde diğer kişilerle ilişkileri üzerinden güven ve aidiyet duygularına bağlı olarak ortaya koyduğu bağlılık seviyesine ilişkin kişisel algıları oluşturan ve bu iç içe girişik ilişkiler yapısı ile bağlantılı tutum ve eğilimleri ifade eden bir kavram olarak belirtilebilir. Daha basit bir tanımlama ile sosyal bütünleşme bireyin sosyal bir varlık olma düzeyinde, sosyal çevresine katılımının seviyesini içeren bir anlam taşır. Bu yönüyle sosyal bütünleşme kavram olarak, sosyal katılımı içeriğinde bulunduran ve bireysel, sübjektif duygu ağlarını içeren ve sosyal çevreyi bireyin ilişki kurma düzeyi üzerinden yakınlık ölçütü olarak değerlendirilebilir (Taştan, 2013). Bu nedenle sosyal bütünleşme bir engeli olsun ya da olmasın tüm bireylerin sosyal çevreleriyle ilişkiler ağı oluşturması ve topluma katılım sağlaması açısından önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Spor, engelli bireylerin topluma katılımı, toplumla bütünleşmesine uyum sağlaması ve sosyal bir varlık olarak kendini var etme hedefi doğrultusunda, araçsallaştırarak hedefe doğru hareket etmesinde önemli bir rol oynar (Çınarlı & Ersöz, 2010).

Spor amaç yönünden sadece anlık ve bulunduğu alana etki eden tekil bir sonuç üretmemektedir. Olimpizm kavramı yönünden bakıldığında sporun modern niteliği evrensel ve tüm insanlığı kuşatıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Spor politikalarının modern toplumlardaki kapsayıcılığı ve sporun kitlelere yaygınlaştırılması hedefi, ayrımcılığı azaltmayı ve bu doğrultuda bir eşitlik temeli sunmayı sağlamaktadır. Dolayısıyla sporun eşitlikçi ve evrensel nitelikleriyle sosyal politikalara sıkı sıkıya bağlı olması durumu, toplumsal alanda eşit bir zeminde toplumun tüm kesimlerinin ortak katılımını teşvik edici

imkanlar ortaya koymaktadır. Bu yönüyle engelli bireylerin de spor aracılığıyla topluma katılımları ve toplumla bütünleşmeleri hedefi, spor politikalarının sosyal ve kuşatıcı anlamlarına da katkı sunmaktadır (Mumcu, 2019).

3.3. Engellilere Yönelik Politikaların Spor Politikalarına Etkisi

Sağlıklı yaşam yaklaşımının en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilen spor faaliyetlerinin yaşamsal fonksiyonlarla bütünleşmiş bir varlık göstermekte olduğu düşüncesine göre, belirli bir sebep veya etken doğrultusunda kısmen yahut tamamen yapısal bir kayıpla yaşamlarını sürdürmekte olan kişiler açısından yalnızca fiziksel değil aynı zamanda psikolojik, zihinsel ve sosyal bir bütünlüğü arz etmektedir. Bu doğrultuda engelli bireyin hem kendisi ile barışık bir duygu durumu içinde özgüvenini tesis etmek hem de toplumla bütünleşik dışa vurumsal bir davranışsal boyutta yaşantısını sürdürmesi, spor faaliyetlerinin engelli bireyler üzerindeki bütüncül etkisini de beraberinde getirmektedir (Güzel & Kafa, 2016). Sporun bütünleşik etki niteliği engelli bireylerin eğitim, bireysel varoluş, rehabilitasyon süreçleri ve toplumsal bütünleşme süreçlerinde çoklu olumlu etkileri ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla iç içe girişik bu etki mekanizması engelli bireylere yönelik uygulama ve düzenlemeleri içeren politika araçları ile birlikte paralel biçimde spor disiplinine yönelik uygulama ve düzenlemeleri kapsayan politika araçları ile kapsayıcı ve bağlantılı sonuçlar ortaya koymaktadır.

3.3.1. Engellilerin Spor Faaliyetlerine Katılımında Karşılaşılan Sorunlar

Engellilerin spor faaliyetlerine katılımlarında karşılaşılan temel sorunlar tıbbi ve sosyal olmak üzere çeşitli alanlarda farklılaşan düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Tıbbi sorunlar çeşitli kas ve eklem bozukluklarına bağlı olarak bozulma, fonksiyonun azalması, imaj değişimi, gündelik yaşam fonksiyonlarının sorunsallaşması, belirli yaralanmalar ve uzuvların kaybı gibi patolojik olarak farklılık gösterebilir. Sosyal sorunlar ise engelli bireyin bireysel duygu durumu, psikolojik ve travmatik hislere bağlı olarak olumsuz hissetme, önyargı, dışlanma ve ayrımcılığa maruz bırakılmaya bağlı olarak ortaya çıkan negatif benlik algısı, toplumsal yaşamın basit fonksiyonlarından faydalanamama ve bu temelde toplumsal algıya bağlı olarak farklı hissetme duygusu gibi psikolojik ve sosyal yönden ortaya çıkabilir. Aile ve kamu işleyişleri dahilinde finansal, yaşamsal ve günlük yaşam faaliyetlerinde bağımlılık hali dahilinde tetiklenmiş – eksilmiş özgüven problemleri şeklinde de var olabilmektedir (Altun, 2010). Psikolojik sorunlar engelli bireylerde, engelin oluştuğu andan kaynaklı olarak gelişmiş

olabilir. Bu durumda bireyin sınırlı harekete bağılı olarak yaşamsal isteklerini gerçekleştirmede karşılaştığı sorunlar psikolojik baskı unsurları olarak varlık gösterebilir; olağan olmayan, dışsal özel davranış şekillerinde olumsuz tetikleyici kaynaklı sorunlara yol açabilir ve sosyal yaşamdan izole olma gibi bir riski ortaya çıkartabilir. Fizyolojik yönden kaybedilen veya kısıtlı olan fiziksel etkinlik yetileri gündelik ve yaşamsal aktivitelerin yerine getirilmesinde çoğunlukla tasarım kaynaklı olan sorunlar oluşturabilir (Koca, 2010). Bunun en tipik örneklerinden biri engelli bireylerin kullanımları göz önünde bulundurulmayan düğmeli veya bağlamalı konseptler ile oluşturulan hazır giyim anlayışı olabilir (Şengün, Kanat, Körlü, & Atılgan, 2019). Kamuya açık alanlar ve işyerleri gibi sosyal yaşamın uğrak mekânsal tasarımlarındaki kısıtlılık, engelli bireylerin sosyal yaşama katılımında zorluklara yol açabilmektedir. Ekonomik yönden tedavi, eğitim ve rehabilitasyon masrafları gibi harcama kalemleri de engelli bireyler için sosyal yaşama katılımın maddi yönden olumsuz etkilerini oluşturan sosyal sorun alanlarından biri olarak karşımıza çıkabilmektedir (Erdugan, 2010).

Engelli bireylerin sorun yaşadıkları alanlar, yaşanan sorunun kaynağına, sorunu yaşayan bireyin cinsiyetine, bireyin yaşadığı bölgenin niteliklerine ve maruz kalınan sorunun düzeyine bağılı olarak farklılık gösterebilmektedir. WHO ve WB'nin yayınladığı Dünya Engellilik Raporunda engelli bireylerin yaşadığı sorunlar genel olarak sağlık, eğitim, ulaşım, ayrımcılık, sosyal dışlanma, ekonomik temelli sorunlar, hakların kullanımı ve sunulan hizmetlere erişim yönünden değerlendirilebilir. Rapora göre kurumlar, devletler, engelli bireylere ilişkin organizasyon yapıları, özel sektör ile iş birliği dahilinde ve kamusal farkındalık girişimleriyle, engelli bireylerin sorun alanları tespit edilmeli ve buna ilişkin girişimler sürdürülmelidir (WHO & WB, 2011).

3.3.2. Spor Politikalarında Engelli Bireylerin Yeri

Türkiye'de 1990 yılında Ankara'da toplanan Spor Şurası sonucunda GSGM dahilinde TÖSF kurulmuştur. Engelli sporcuların gerçekleştirdiği spor faaliyetlerini bir arada toplayarak sistemli bir gelişim sağlamayı, bu gelişimi ülke genelinde yaygınlaştırarak sporu bir rehabilitasyon aracı olarak kullanmayı ve uluslararası platformlarda engelli sporcuları yeterli düzeyde müsabakalara hazırlamayı ve buna ilişkin ihtiyaç duyulan tüm çalışma plan ve uygulamalarını hayata geçirmeyi amaçlayan federasyon; kurulduğunda adında geçen özürülüler ibaresini 1997 yılında engelliler ibaresi ile değiştirerek TESHF olarak çalışmalarını hayata geçirmiştir (Mumcu, 2019). 2000 yılında TESHF, engel türlerine bağılı olarak dört ayrı federasyona bölünmüştür. TBESHF ampüte futbol, halter, masa tenisi, okçuluk, yüzme ve

tekerlekli sandalyeli basketbol dahil olmak üzere 18 branş bazında, IPC üyeliği dahilinde müsabakalara katılmaktadır (TBESF). TİESF futbol, basketbol, hentbol, atletizm, futsal ve tenis dahil olmak üzere 24 branş bazında faaliyetlerini sürdürmektedir (TİESF). TGESF judo, halter, atletizm, futsal ve goalball dahil olmak üzere 8 branş bazında faaliyetlerini sürdürmektedir (TGESF, tarih yok). Zihinsel engelli sporcuların bünyesinde yer aldığı TZESF ismi 2009 tarihli ve 27137 sayılı Resmi Gazete ile TÖSSF adını almıştır. TÖSSF atletizm, binicilik, bocce ve tenis dahil olmak üzere 14 branş bazında faaliyetlerini sürdürmektedir (TÖSSF, tarih yok).

Engelli bireylerin spor politikası kapsamında yerinin anlaşılması bakımından en güncel ve merkezi yaklaşım Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi üzerinden, ifade edilebilir. GSB belgede engellilik halini belirli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan eksiklik veya engel sebebiyle belirli kişisel durumlara bağlı olarak, bireyin beklentisel rollerini kavramada ve yerine getirmede kısıtlanmış olma veya karşılayamama durumudur. Bu nedenle spor bir araç olarak, engelli bireylerin topluma katılımı, toplumsal bütünleşme ve yaşam kalitesinin artırılmasında etkin bir faktör olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda GSB'nin politikalarına ilişkin temel hedefleri; spor tesislerinin engelli bireylerin erişimi için uygun hale getirilmesi, spor performanslarının engelli bireyler için arttırılmasını sağlayıcı çalışmalar yapılması eğitim kurumlarında engelli bireylere yönelik faaliyetlere yer verilmesi, spor aracılığıyla rehabilitasyonun geliştirilmesi şeklinde amaçlanmıştır. Söz konusu amaçların gerçekleştirilmesinde engelli bireyler ve engel durumları odak alınarak bu doğrultuda yapılacak çalışmaların kurumlar arası iş birliği çerçevesinde gerçekleştiği beyan edilmiş ve her bir hedef politika açıklamasının devamında paydaş kurumlar sayılmıştır (GSB, 2013).

3.3.3. Spor Mevzuatında Engelli Bireylerin Yeri

Engelli sporcuların ve yaşamında spor faaliyetlerine yer ayıran engelli bireylerin spora katılım düzeyleri geniş olarak kabul görmüş ve toplumun dönüşen ve değişen hem yasal hem de kültürel unsurları bu kabulde önemli roller oynamıştır. Spor engeli olsun veya olmasın herkesin eşit temelde toplumsal alanda hem fiziksel hem de ruhsal gelişimi olumlu etki gösteren işlevsel bir araç olarak varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle engelli bireylerin, engelleriyle birlikte topluma entegre olması ve bireysel olarak yaşam mücadelelerini sürdürebilmesinde sporun önemi göz önünde bulundurulmalı, bu önem doğrultusunda ise başta engelli bireyler olmak üzere spor teşvik edici unsurları ile donatılmış imkan ve ortamlar yaratılması için her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir (Çınarlı & Ersöz, 2010).

Anayasanın 58'inci ve 59'uncu maddeleri ile gençlik ve spora ilişkin esaslar hüküm altına alınmıştır. 58'inci madde gençleri her türlü kötü alışkanlık ve cehaletten koruma tedbirlerini devlete yüklemiştir. 59'uncu madde her vatandaşın ruh ve beden sağlığının gelişimi ile başarılı sporcuların korunması görevini ve sporun kitlesel düzeyde yürütülmesinin teşvik edilmesini bir sorumluluk olarak devlete atfetmiştir (T.C. 1982 Anayasası). Anayasa vatandaşlar arasındaki eşitlik ilkesi bağlamında hareket eden lafzı ve ruhu dolayısıyla bu maddelerinde de öngörülen gençlik ve spor yükümlülüklerini engelli bireyleri hariç tutmamak üzere yerine getirmekle yükümlüdür.

Normlar hiyerarşisi bakımından anayasa ülkenin en üst bağlayıcı yasal belgesidir. Dolayısıyla kanun, kanun hükmünde kararname (16 Nisan 2017'de gerçekleşen Anayasa değişikliği referandumu sonucunda; Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi şeklinde değişmiştir.), tüzük, yönetmelik ve yönerge bağlamında hiçbir yasal belge anayasaya aykırılık teşkil edemez. Bu bağlamda spor politikalarına kaynaklık eden mevzuata ilişkin engelli, spor ve engelli sporu konulu tüm belgeler anayasaya ve uluslararası anlaşma metin ve mutabakatlarına uyumlu olmak durumundadır (Gözler, 2011). Mevzuatımızda yer alan, engelli spor politikalarına kaynaklık eden yasal belgelerimizin söz konusu yasal sistematiğinden kaynaklı olarak en önemli dayanak noktası eşitlik ilkesi üzerine şekillendirilmiştir.

Ülkemizde 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da GSGM görev ve yetkileri 2'nci maddede tanımlanmış ve bu madde hükmünce engelli bireylerin spor yapabilmelerini sağlama, yaygınlaştırma, spor tesislerini engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirme, buna ilişkin eğitim programları ve destekleyici teknoloji geliştirme, engelli bireylerin spor yapabilmeleri için ihtiyaç duyulan malzemenin tedarik edilmesi, konuya ilişkin çalışmalar ve yayınlar yapma, engelli bireyleri spora teşvik etmede diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği sağlama görevleri GSGM'ye verilmiştir (Çınarlı & Ersöz, 2010). Ancak Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu'nun 2/7/2018 tarihli ve 703 no'lu KHK ile 12'nci maddesi hükmünce 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu'nun 2'nci maddesi mülga edilmiştir. Böylece söz konusu görev GSGM'den alınmıştır. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun geçici 2'nci maddesiyle kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibariyle kamu kurum ve kuruluşlarına ait resmi yapılar, spor alanları ve benzeri sosyal alanları, engelli bireylerin erişimine uygun hale getireceğini hüküm altına almıştır. Haricen engelli bireylerin spor faaliyetlerine ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Engelli politikalarına ve spor politikalarına yönelik mevzuat bakımından geniş ölçüde yer verilmesine karşın engelli bireylerin ve spor faaliyetlerinin ortak bir zeminde inşa

edildiği doğrudan yasal bir hüküm bulunmamaktadır. Spor federasyonlarının kendi tüzük ve işleyişlerine bağlı olarak gerçekleştirdikleri uygulama ve faaliyetlerin yanı sıra engelli bireylerin spora teşvik edilmesine yönelik vakıf ve dernek çalışmaları önemlidir. Ancak yasal dayanak ve merkezi çalışmalar olmaksızın kamu kudretinden doğan işleyiş bu alanda aksamaya yol açabilecek riskler taşımaktadır. Konuya ilişkin olarak TMPK 3 Kasım 2020 tarihli açıklamasında TESYEV'in malzeme teminindeki desteğine dikkat çekerek Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nün faaliyet yetersizliğine vurgu yapmıştır (TMPK, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelli bireylerin hem kişisel hem de toplumsal yaşam alanlarında karşılaştıkları temel sorunların çözüm unsurları ile ele alınması Batılı devletler için yeni denilebilecek bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Ülkemizde ise bu durum görece daha da yeni bir geçmişe sahiptir. Çalışmanın odak noktasını teşkil eden engelli spor politikalarının bir incelenmesi, henüz çok yeni bir alanı içermesi bakımından incelemenin zorluklarını da beraberinde getirmiştir. Engelli bireylerin toplumsal yaşamla bütünleşmesi hedefleri, sporun bütünleşmede araç olarak konumlandırılması, hedef ve araçların bir bütün olarak gelişimin sosyal politikaların oluşumu ve uygulama alanlarının planlanması hedefleri ile birlikte engelli spor politikalarının unsurları ve olguları ile birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda engelli spor politikalarının belirlenmesinde sosyal politika araçlarının kurgulanması, bu araçlara ilişkin temel bakış açısının mevzuat, hükümet programı ve kalkınma planları gibi politika belgelerinde konumlarının saptanması, engelli bireylere yönelik spor politikalarının işleyişini inceleme isteğini oluşturmuştur.

Spor politikaları ve engelli bireylere ilişkin sosyal politikaların sistematik olarak ele alınması tarihsel olarak 1960'lı yıllar itibariyle ülkenin politika hedeflerinin kapsamına girebilmiştir. Ülkenin iç siyasi koşulları ve diplomatik gündemi, söz konusu koşullara ve gündeme bağlı olarak ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sonuçlar kalkınma ve politika hedeflerini bu sonuçlara bağlı sorun alanları üzerinden kurgulama zorunluluğunu siyaseten baskın hale getirmiştir. Bu nedenle spora, engelli bireylere, yaşlı ve malullerin durumlarına ilişkin meselelerin karar alma mekanizmalarının sosyal politika hedeflerini kurgulamaları bakımından gündemlerine alınması ülkemizde görece geç bir dönemde ancak mümkün olabilmiştir. Bu noktada engelli bireylere yönelik spor politikalarının, sosyal politikalara kaynaklık eden program ve belgeler üzerinde incelenmesinin yalnızca spor disiplini üzerinden ele alınmasının imkânsızlığı, tarihsel koşullara bağlı olarak şekillenen mevzuat ve yönetim pratiklerinin belirleyiciliği ile doğrudan bağlantılı olmasındandır.

Çalışmanın esas inceleme materyallerini oluşturan politika belgelerinde engelli bireylere yönelik politikaların temel eğilimi, anayasal yönden eşitlik ilkesine vurgu yapılmasıdır. 2000'li yıllara dek engelli bireylerin spora katılımına ilişkin doğrudan bir hedefe rastlanmamış; engelli bireylerin sosyal politika hedefleri içindeki temel konumu sosyal güvenlik hizmetlerinin oluşturulması bakımından değerlendirilmiştir. Engelli bireylerin spora katılımlarının sosyal politikalar kapsamında ele alındığı süreç itibarıyla, genel olarak program ve planlama metinleri doğrultusunda, engelli bireylerin spor yaşamına aktif katılımlarının

sağlanması, buna ilişkin spor alanlarının tasarım ve uygulamalarının engelli bireylerin erişimlerini kolaylaştıracak bir biçimde düzenlenmesi ve engelli bireylerin spor aracılığı ile toplumsal yaşama katılımının önündeki teknik ve araçsal engellerin kaldırılması gerektiğine ilişkin hedeflere yer verildiği görülmektedir.

Çalışma; “ spor politikalarının engelli bireylere yönelik politikaların oluşturulmasında temel olarak nasıl etkilendiği ” problem cümlesinden hareket edilerek kurulmuş, bu doğrultuda gerçekleştirilen araştırma neticesinde; politika belgeleri üzerinden konu edilen inceleme alanında, spor politikalarının oluşturulmasında engelli bireylerin spora katılımına ilişkin konu edilen hedeflerin uluslararası gelişmelerle uyumlu olduğu, yenilikçi ve ideal olanın hedefe konu edildiği, toplumsal bütünleşmenin yanı sıra engelli bireylerin spor faaliyetleri kapsamında sadece sosyal değil psikolojik yönden de olumlu etkilerinin dikkate alındığı bir etki ile konumlandırıldığı ifade edilebilir. Ancak hedef belirlemedeki olumlu gelişmelerin uygulamada yaşanan aksaklıkların çözümünde aynı oranda ortaya çıkmadığı hususu da belirtilmelidir. Çünkü engelli bireylerin spora katılımı sosyal politika hedeflerinde yalnızca profesyonel düzeyde bir katılım anlamını içermemektedir. Engellilerin spor yaşamında aktif olarak yer almaları amatör düzeyde yahut boş zaman faaliyeti biçiminde sporu bireysel yaşamın bir parçası haline getirmeyi de içermektedir. Bu nedenle hedef ve uygulamalar arasındaki orantısızlık, engelli spor federasyonlarının branşları, müsabakalara katılımları ve müsabakalara hazırlık aşamasında yaşanan teçhizat ve donanım eksikliklerinin giderilmesindeki aksaklıklar ile görülebilir hale gelmektedir. Bu açıdan uygulamaların, hedeflerin arkasında kaldığını ifade etmek mümkündür.

Engelli bireylere yönelik spor politikalarının oluşturulmasında sosyal, ekonomik ve kültürel hedeflerin uygulamalarıyla yaşama geçirilmesinde yaşanan aksaklıklara ve sorun alanlarına ilişkin, hedefe uygun somutlaştırılmış çözüm önerilerine ve işlevsel mekanizmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda çalışmanın temel önerileri; “engelli bireylerin sporu bir yaşam biçimi olarak benimseyebilmeleri için gereken mekânsal ve teknik donanımların tasarımlarında işbirliği kurulması, mevzuat açısından gereken düzenlemelere öncelik verilmesi ve engelli bireylerin spor hakkının güvenceye kavuşturulması, federasyonların daha işlevsel kılınarak engelli sporcuların imkanlarının genişletilmesi, bu açıdan yaşanan aksaklık ve eksikliklerin tedarikinde daha sistematik mekanizmaların kurgulanması, engelli bireylerin sporla ilişkilerine katkı sağlayıcı proje ve planlamalarda ihtiyaç duyulacak ar-ge, karar ve destek birimlerinin açık ve işler bir biçimde sunulması, uluslararası alanda gerçekleşen yenilikçi ve sistemli uygulama ve araştırmalardan

faaydalanılması, engelli bireylerin nüfus içindeki oransal dağılımları ile birlikte yerel, bölgesel dağılımlarının göz önünde bulundurularak spor imkanlarına erişim düzeylerinin belirlenmesi ve bu kapsamda erişimde güçlük yaşayanların şartlarının iyileştirilmesine katkı sağlayıcı somut çalışma ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, engelli spor kulüplerinin, federasyonların ve merkez spor yönetim kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon süreçlerine ilişkin sorunların tespit edilmesi ve çözüme kavuşturulması” şeklinde ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (1993). *Sporda Hedefler ve Politikalar: 1923-1993*. Ankara: DPT Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı.
- Akça, Y. (2016). Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Spor Politikası. 5. *Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi* (s. 148). Ankara: Uluslararası Bilim, Kültür ve Spor Derneği.
- Akbaba, S. (2015). Sosyal Bütünleşmenin Psiko-Sosyal Temelleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* (11), 19-25.
- Aktel, M., & Erten, Ş. (2017). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Engellilik Alanına Yaklaşımı: Hükümet Programları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22(1), 165-177.
- Altun, B. (2010). *Bedensel Engellilerin Sportif Aktivitelere Katılımının Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan, A. (2017). *Belediyelerin Engellilere Yönelik Faaliyetlerinin Kurum İmajı Açısından Önemi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Asilzade, L. (02.03.2021). Sporda Irkçılık ve Şiddet Kapsamında Ayrımcılık Yasağı.
- Atalay, A. (2007). Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sporda Batılılaşma Hareketleri. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri*, 2(2), 30-35.
- Bakanlığı, T. K. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı: 2014- 2018*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Başbakanlık, T.C. (2014). *62'nci Hükümet Programı*. Ankara.
- Başbakanlık, T.C. (2015). *64'üncü Hükümet Programı*. Ankara.
- Başbakanlık, T.C. (2016). *65'i'nci Hükümet Programı*. Ankara.
- Başkanlığı, T.C. (2019). *100. Yıl Türkiye Planı: 11'inci Kalkınma Planı*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı.
- Burcu, E. (2015). *Engellilik Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Canşen, E. (2015). Türkiye Cumhuriyeti'nin Spor Politikaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 33-48.
- Cumhurbaşkanlığı, T. (2018). *Yüz Günlük İcraat Programı*. Ankara.
- Cumhurbaşkanlığı, T. (2019). *2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. Ankara: Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Çelik, V. O., & Bulgu, N. (2010). Geç Osmanlı Döneminde Batılılaşma Ekseninde Beden Eğitimi ve Spor. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (24), 137-147.
- Çınarlı, S., & Ersöz, G. (2010). Engellilere Yönelik Spor Hizmetlerinin Gelişimi Açısından Sponsorluk ve Vergisel Düzenlemelere İlişkin Öneriler. *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(12), 141-156.

- Çolakoğlu, T., & Erturan, E. (2009). Spor Federasyonlarının Özerkleşmeleri ve Hukuksal Boyutunda Spor Hukuku Gereksinimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 323-335.
- Demir, B. (2002). *Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin Spor Politikaları ile Türkiye'nin Spor Politikalarının Karşılaştırılması ve Belirlenmesi*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı.
- Deniz, B. (2020). *Engelli Hakları ve Ayrımcılık Yasağı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Devecioğlu, S. (24-25 Haziran, 2010). Cumhuriyetten Günümüze Türk Sporunda Ekonomi Politikaları ve Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi İkinci İktisat Tarihi Kongresi*. Elâzığ: Fırat Üniversitesi.
- Doehring, K. (2002). *Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)*. (A. Mumcu, Çev.) İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Doğar, Y., & Boyraz, Z. (2020). *Mahalli Oyun ve Kültürünün Spor Pratiğine Yansıması*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Doğar, Y., & Taşkıran, C. (2017). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Spor Yönetiminde Demokratikleşme Çabaları. *SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi* (16), 199-216.
- DPT. (1963). *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl): 1963- 1967*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968- 1972*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1973- 1977*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979- 1983*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985- 1989*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990- 1994*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996- 2000*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001- 2005*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- DPT. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007- 2013*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- Duman, B., & Alacahan, O. (2010). Sosyal Kaynaşma. *SDÜ İİBF Dergisi*, 15(1), 103-128.
- Duru, S., & Duyan, V. (2017). *Engelli Ailesinde Şiddet: Kadına Yönelik Şiddetin Ortaya Çıkışında Zihinsel Engelli Çocuk*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Duvan, A. Ö. (2019). Ayrımcılık Yasağı Bağlamında Engelli Bireylerin Haklarına İlişkin AİHM Kararları. *Ankara HBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(3), 311-349.
- Engelliler Hakkında Kanun*. (2005).
- Ekenci, G. & Serarşlan, M. Z. (1997). Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2(3), 72-81.

- Erdoğan, M. (2018). *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. Ankara: Hukuk Yayınları.
- Erdugan, F. E. (2010). *Türkiye de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara- Keçiören Örneği*. Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Ersöz, H. Y. (2010). *Sosyal Politika*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Evcin, E. (2014). Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 303-378.
- Filiz, K. (2002). Sporun Tanımlanması ve Kapsamının Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 203-211.
- Fişek, K. (1985). *Türkiye Spor Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Fişek, K. (2003). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi: Dünyada-Türkiye 'de*. İstanbul: Yazı-Görüntü-Ses (YGS) Yayınları.
- Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gökdoğan, Ç., & Demir, F. (2019). Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişim Evreleri: İnceleme. *Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 27-35.
- Güzel, N. A., & Kafa, N. (2016). *Engellilerde Spor ve Sınıflandırma*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- İmamoğlu, A. F. (2011). Türkiye'de Sporun Yönetimsel Yapısı İçinde Spor Federasyonları. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 3-10.
- İsbir, E. G., & Çubuk, H. (2018). Engellilerin Anayasal Haklarını Kullanmalarını Zorlaştıran Sebepler. *Hukuk Fakültesi Dergisi* (1), 1-30.
- Kartal, P. M. (2020). Bir Hak Olarak Spor Faaliyeti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 537-570.
- Kartal, P. M. (2020). Bir Hak Olarak Spor Faaliyeti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 537-570.
- Kaynak, B., Dönmez, A., Önal, A., & Hengüner, G. (2017). Türk Spor Yönetiminin 1986-2011 Tarihleri Arasındaki Değişim ve Gelişimi. *Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi* (11), 41-53.
- Kılıç, M. (2013). Tek Partili Dönemde Türkiye'de Modern Sporun Teşekkülü. *Tarih Okulu* (14), 27-53.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (15), 170-189.
- Konar, N., & Pepe, K. (2003). Rehabilitasyon- Engelliler Sporu ve Paralimpikler. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilim Dergisi*, 11(3), 162-166.

- Kurt, T., Kılıç, M., Kılıç, M. N., & Özbayraktar, F. (2013). *Türk Spor Tarihi* (Cilt Dördüncü Baskı). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Mumcu, H. E. (2019). *Engelli Spor Politikaları (AB Ülkeleri ile Türkiye Karşılaştırması)*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Müftüler, M., & Arıtan, C. K. (2020). Yenilenen Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Programlarının Uluslararası Politikalar Kapsamında Analizi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 159-176.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar Cilt-I-II*. (Ö. Akkaya, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Odabaşı, F. K. (2019). Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Engelli Hakları ve Engellilerin Korunması. İ. Sağlam, & Ö. K. Coşgun (Dü.), *Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Engelli Hakları, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu* içinde (s. 121-140). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztaş, C., & Zengin, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Spor. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (55), 49-78.
- Öztürk, P., & Koca, C. (2018). Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 29(3), 115-130.
- Özyörük, M. (1972-1973). İdare Hukuku Ders Notları.
- Solak, S. G., & Sürmeli, İ. (2015). Hükümet Programları ve Kalkınma Planları Ekseninde Çevre Politikası Analizi. *Yasama Dergisi*, 30, 22-43.
- Sunay, H. (2003). Türk Spor Politikasına Analitik Bir Bakış. *Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 39-42.
- Şahin, M. Y., & İmamoğlu, A. F. (2011). Akademisyenlerin ve Milletvekillerinin Spor Siyaset Etkileşimine Yönelik Görüşleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 25-44.
- Şengün, N., Kanat, S., Körlü, A., & Atılgan, T. (2019). Hazır Giyim Sektöründe Engelli İstihdamının İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. 2. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Kongresi (ICHUS)* (s. 174- 183). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- T.C. 1982 Anayasası.*
- Taşgın, Ö. (2013). Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Örgütü Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İş Doyum Düzeylerine Etkisi. *Selçuk İletişim*, 3 (3) , 170-175 .
- Taştan, S. B. (2013). Bir Negatif İş Davranışı Olarak Üretkenliğe Aykırı Davranışların İşyerinde Örgütsel Adaletsizlik ve Agresif Davranış Algıları ile İlişkisinde Psikolojik

- Güçlendirme, Benlik Değeri ve Sosyal Bütünleşmenin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi... *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2), 466-481.
- TBMM. (2013). *Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 11 Ocak 1999- 29 Ağustos 2014* (Cilt 10). Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 12 Kasım 1979- 9 Kasım 1989* (Cilt 7). Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 17 Kasım 1974- 12 Kasım 1979* (Cilt 6). Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 30 Ekim 1995- 11 Ocak 1999* (Cilt 9). Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 9 Kasım 1989- 30 Ekim 1995* (Cilt 8). Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 26 Mart 1971- 17 Kasım 1974* (Cilt 5). Ankara: TBMM Basım Evi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965* (Cilt 3). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013). *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: 27 Ekim 1965- 26 Mart 1971* (Cilt 4). Ankara: TBMM Basım Evi.
- Türkay, H., & Aydın, A. D. (2017). Bir İnceleme: Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Spor Örgütlenmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi* (16), 179-189.
- (URL1, 2021) SHGM. <https://shgm.gsb.gov.tr/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 02.04.2021).
- (URL2, 2021) TMPK. <http://www.tmpk.org.tr/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 11.02.2021)
- (URL3, 2021) TTB. <https://ttb.org.tr/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 10.03.2021).
- (URL4, 2021) 3289 sayılı *Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3289.pdf>. adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 7.03.2021).
- (URL5, 2021) AİHM. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 11.02.2021).
- (URL6, 2021) BMGK. *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. TBMM: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 12.02.2021).
- (URL7, 2021) BMGK. *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/122-kadnlara-kars-her-turlu-ayrmclgn-onlenmesi-sozlesmesi/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

(URL8, 2021) Dışişleri: <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 09.04.2021).

(URL9, 2021) *Engelliler Konfederasyonu*. <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 06.04.2021).

(URL10, 2021) GSB.

https://pgm.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/PGM/012014/4.Tasra_Yönerge_ve_Ekleri.pdf adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 03.04.2021).

(URL11, 2021) *Herkes İçin Spor*. <https://his.gov.tr/kurumsal> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 17.04.2021).

(URL12, 2021) Koca, C. (2010). *Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu*. <http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 17.04.2021).

(URL13, 2021) Özdemir,S.

www.academia.edu/2253783/Türk_Spor_Politikalarında_Öngörülen_Hedeflerin_Gerçekleştirilmesi. adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 06.02.2021).

(URL14, 2021) RG:28358. (2012). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120719-7.htm> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 08.02.2021)

(URL15, 2021) RG:28636. (2013, Mayıs 3). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 08.02.2021).

(URL16, 2021) SGHM. *Tarihçe*. <https://shgm.gsb.gov.tr/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 29.03.2021).

(URL17, 2021) TBESF. *Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu*. <http://www.tb esf.org.tr/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

(URL18, 2021) TGESF. *Türkiye Görme Engelliler Spor Federasyonu*. <http://www.gesf.org.tr/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

(URL19, 2021) TİESF. *Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu*. <https://tiesf.gov.tr/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

(URL20, 2021) TMPK. (2020). *Engelliler Yasası ve Spor Genel Müdürlüğü*. http://www.tmpk.org.tr/yazarimizdan/engelliler-yasasi-ve-spor-genel-mudurlugu/?doing_wp_cron=1618097428.2426259517669677734375 adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

(URL21, 2021) TÖSSF. <https://www.tossfed.gov.tr/> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

- (URL22, 2021) Toros, K. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Spor Tarihi*. Ankara: https://www.academia.edu/30735070/Türkiye_Cumhuriyeti_Spor_Tarihi. (Erişim Tarihi: 18.05.2021).
- Üçışık, H. F. (1999). *Spor da Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yarar, B. (2014). Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyeti Dönemi Türkiye'sinde Modern Sporun Kuruluşu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 301-317.
- Yavuzer, Y., & Karataş, Z. (2020). *Psikolojik Testler: İlkeler, Uygulama ve Tanıtım*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yetim, A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-72.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- WHO, & WB. (2011). *Dünya Engellilik Raporu*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.